

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ**

До захисту допустити:

Зав. кафедри

«_» _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота

За освітнім ступенем «Магістр» на тему:

**«Особливості авторського стилю Террі Пратчетта у романі
“The Last Continent” та його відображення в авторському перекладі»**

студента факультету грецької
філології та перекладу
спеціальності «Філологія»
освітньо-професійної програми
«Філологія. Переклад (англійська)»
освітнього ступеня «Магістр»
Соколова Михайла Дмитровича
Науковий керівник:
Пєфтїєва Олена Федірівна
к. філолол. наук, доцент кафедри теорії та
практики перекладу
Рецензент:
Лазаренко Лариса Миколаївна
к.пед. наук, доцент, завідувач кафедри
іноземних мов ДВНЗ «Приазовський
державний технічний університет»

Кваліфікаційна робота

Захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«_» _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СКЛАДНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ, СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ 7	
1.1. Перекладацькі трансформації, що застосовуються при перекладі художньої літератури.....	7
1.2. Стилiстичні особливості і складності перекладу художньої літератури.....	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ ТЕРРІ ПРАТЧЕТА І ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У АВТОРСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ У ЖАНРІ ГУМОРИСТИЧНОГО ФЕНТЕЗІ “THE LAST CONTINENT”	39
2.1. Стилiстичні особливості авторського стилю Террі Пратчета у романі «The Last Continent»	39
2.2. Аналіз перекладацьких трансформацій, застосованих при перекладі роману у жанрі гумористичного фентезі “The Last Continent”	45
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II	69
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	71
Список використаних джерел.....	77

ВСТУП

Ця кваліфікаційна робота присвячена дослідженню індивідуального авторського стилю англійського письменника сера Тееренса Девіда Джона «Террі» Пратчетта та проблемам перекладу його творів, а також перекладацьким трансформаціям, що були використані автором цієї роботи при перекладі частини його гумористичного фентезі-роману “The Last Continent” українською мовою.

Террі Пратчетт, доктор літератури, офіцер і лицар-бакалвар Ордену Британської імперії, автор більше 70 книг, загальний тираж яких на різних мовах перевищує 80 мільйонів копій. Він вважається найпопулярнішим письменником Великобританії 1990-х років; його романи перекладені 37 мовами і видаються практично по всьому світі. При цьому перед перекладачами його творів українською мовою стоїть проблема, що полягає в труднощях передання яскравого індивідуального стилю відомого прозаїка мовою перекладу. Його іронічно-фантазійний роман «The Last Continent» є досить популярним та цікавим літературним твором.

Починаючи античних часів вивченню гумористичного присвячено безліч робіт, але жанр фентезі, що з'явився в минулому столітті та поки що вивчений недостатньо, викликає особливий інтерес перекладачів і вимагає особливого відношення при перекладі, оскільки гумористичне і фантазійне необхідно розглядати в єдиному контексті.

На сьогоднішній день існує ряд досліджень, присвячених вивченню різних аспектів творчості Террі Пратчетта, а також безліч окремих статей літературно-критичного характеру та рецензій. Однак можна знайти лише одиниці серйозних українськомовних досліджень в контексті проблем вивчення стилю і перекладу творів письменника.

Оскільки особливості стилю будуть досліджуватись на його відображенні у авторському перекладі, необхідно паралельно дослідити також способи перекладу.

В теорії перекладознавства існує безліч робіт, присвячених перекладацьким трансформаціям, і знання теоретичних основ цієї науки є надзвичайно важливим у роботі перекладача. Слід зазначити, що на всіх етапах розвитку людської думки у лінгвістів були різні, часом взаємовиключні, погляди на еквівалентний і адекватний переклад, так і до цього часу немає єдиного визначення перекладу, понять «прийоми перекладу», «способи перекладу», «перекладацькі трансформації», також існують розбіжності в типах, видах перекладацьких трансформацій та їх класифікаціях.

Актуальність даної роботи зумовлена тим, що творчість Террі Пратчетта останнім часом набуває все ширшої популярності, в тому числі і на теренах України, а отже виникає і необхідність у перекладах його творів українською мовою, які на даний момент не є численними. Звідси особливий інтерес викликають труднощі перекладу жанру, представником якого він є, а також проблема доречності використання тих чи інших перекладацьких трансформацій для досягнення максимальної адекватності перекладу.

Об'єктом дослідження є текст оригіналу і перекладацькі трансформації, які були застосовані у авторському перекладі на українську мову.

Предметом дослідження виступають стильові особливості роману у жанрі гумористичного фентезі Террі Пратчетта “The Last Continent” та перекладацькі трансформації в авторському перекладі з англійської на українську мову.

Перекладацькі трансформації є однією з найскладніших і найцікавіших тем в теорії перекладу, коли йдеться про роман у жанрі гумористичного фентезі, насичений okazіоналізмами та грою слів, що описують, повний різноманітних літературних алюзій світ, що нехтує законами фізики та здорового глузду. Все це потребує особливої уваги під час перекладу.

Мета дослідження – вивчити прийоми створення гумористичного ефекту в літературі жанру фентезі і застосування перекладацьких

трансформацій в перекладі на прикладі твору Т. Пратчетта “The Last Continent”.

Досягнення мети дослідження передбачало розв'язання наступних **завдань**:

1. Дослідити наукову літературу, присвячену стилістичним особливостям жанру фентезі та перекладу, як виду діяльності, а також перекладацьким трансформаціям, що застосовуються при перекладі художньої літератури.
2. Зробити аналіз основних труднощів, що виникають при перекладі художньої літератури в цілому і в особливо при перекладі жанру фентезі.
3. Виконати переклад частини твору Террі Пратчетта «The Last Continent» і виявити в романі найбільш характерні для індивідуального авторського стилю засоби художньої виразності.
4. Описати перекладацькі трансформації, використані при перекладі гумористичного фентезі Террі Пратчетта «The Last Continent» українською мовою та проаналізувати обґрунтованість вживання тієї чи іншої трансформації.

Матеріалом дослідження слугували перші 60 сторінок гумористичного фентезі роману Террі Пратчетта “The Last Continent”.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що досліджується специфіка перекладу жанру фентезі, а також розглядаються різні перекладацькі трансформації, що застосовуються для створення комічного ефекту при перекладі з англійської мови українською.

Практична цінність даного дослідження полягає в тому, що результати роботи можуть бути використані для подальшого вивчення застосування перекладацьких трансформацій, необхідних для досягнення бажаного ефекту при перекладі фентезі, особливо гумористичного фентезі. Результати досліджень даної роботи можуть знайти застосування в практиці викладання англійської мови на семінарських і практичних заняттях з аналізу та інтерпретації тексту і перекладу.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатку.

РОЗДІЛ 1. СКЛАДНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ, СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У цьому розділі буде розглянута теоретична база, що стосується суті і проблем перекладу, природи та класифікації перекладацьких трансформацій, а також стилістичних особливостей художньої літератури та труднощів, що можуть виникнути при перекладі певних категорій слів у залежності від тонкощів жанру (фентезі у даному випадку) та труднощів перекладу викликаних особливостями індивідуального авторського стилю. Террі Праттчета у романі «The Last Continent».

1.1. Перекладацькі трансформації, що застосовуються при перекладі художньої літератури

Переклад – це давнє заняття людини, що історично з'являється на певному етапі людського розвитку, існує і розвивається разом з розвитком культурних, суспільних та інших процесів, різних традицій і літератур.

Термін «переклад» вживається в двох значеннях – як діяльність і як результат цього процесу. Це призводить до необхідності в кожному конкретному випадку обумовлювати, що на увазі мається діяльність, процес або результат цього процесу [34].

Формулювання того, що таке переклад і яким вимогам він повинен відповідати дали перекладачі-практики і лінгвістичне перекладознавство, що з'явилося в середині ХХ століття. На думку Л.К. Латишева видатне значення мають роботи вітчизняних дослідників В.Н. Комісарова, Л.С. Бархударова, Я.Й. Рецкера, А.Д. Швейцера, а також зарубіжних лінгвістів – Ю. Найди і О. Каде [22].

Незважаючи на те, що переклад є одним із найдавніших видів людської діяльності, лінгвісти по-різному трактують поняття «переклад» і досі однозначне наукове визначення йому дати неможливо.

Визнаний лінгвіст І.Р. Гальперін трактує визначення перекладу так: «Переклад – це передача смислового змісту і стилістичних особливостей висловлювання на одній мові засобами іншої мови» [9].

Комісаров В.Н. пише, що переклад – «це складний і багатогранний вид людської діяльності. У процесі перекладу відбувається перекладення тексту з однієї мови на іншу, що передбачає зіткнення різних культур, реалій та епох» [18: 34].

В.Н. Комісаров звертає увагу на те, що в сучасній теорії перекладу виділяють дві основні класифікації видів перекладу:

за характером перекладацьких текстів, яка пов'язана з жанрово-стилістичними особливостями оригіналу (художній (літературний) та інформаційний (спеціальний) переклади);

за характером мовленнєвих дій перекладача, яка пов'язана із психолінгвістичними особливостями в процесі перекладу в письмовій та усній формі [18].

Лінгвісти, в процесі своїх досліджень, зосереджували свої зусилля на вивченні теоретичних моделей перекладу, зіставленні текстів оригіналу і перекладу з метою встановлення лексичних, граматичних і текстових відповідників; на вивченні перекладацьких закономірностей, прийомів, які застосовуються при передачі змісту оригіналу; на вивченні критеріїв еквівалентності (адекватності) перекладу та ефективних методів навчання перекладацькій діяльності.

Значну кількість наукових монографій літературознавців і перекладачів художньої літератури було присвячено суто професійній стороні перекладацького ремесла, обміну досвідом перекладацької діяльності і оцінці переваг і недоліків конкретних переказів. Гіпотетичний характер опису перекладу як процесу обумовлений тим, що на сучасному етапі розвитку

наук неможливо повністю усвідомити процеси, що відбуваються в свідомості людини в момент перетворення змісту, вираженого в одній мовній формі, у той же зміст, матеріалізований в іншій мовній формі. Виноградов В.С. робить висновок про те, що і моделі процесу перекладу, запропоновані лінгвістами, зроблені на основі особистих умовиводів, спостережень перекладачів. На даному етапі розвитку перекладознавства досить поширеними гіпотетичними моделями перекладу можна вважати наступні: ситуативна (денотативна), семантична, трансформаційна, семантико-семіотична, закономірних відповідностей, комунікативно-функціональна, теорія рівнів еквівалентності та інші [5].

Комісаров В.Н, розглядає денотативну або ситуативну модель перекладу як найпоширенішу модель, що базується на співвіднесеності мовних одиниць з певними предметами, явищами реальної дійсності. Денотативна теорія перекладу визначає переклад як процес опису за допомогою мови перекладу денотатів, попередньо описаних мовою оригіналу [18].

Як зазначає Виноградов В.С, ситуативна модель використовується при перекладі безеквівалентної лексики, а денотативна теорія не передає прагматичну складову тексту, що є дуже важливим аспектом тексту; не вирішує проблеми еквівалентності при перекладі; тотожність денотатів оригіналу і перекладу не повністю забезпечує необхідний ступень еквівалентності цих двох текстів; відсутність значної частини інформації, яка пов'язана з вибором мовних засобів як в оригіналі, так і в перекладі денотативна спільність – це ознака лише перефрази, а не перекладу [5].

Семантична модель перекладу побудована із врахуванням компонентного аналізу змістових одиниць мови, а також наявності регулярних міжмовних відповідностей. Семантична теорія перекладу пов'язує перекладацьку еквівалентність з наявністю загальних сем у змісті оригіналу і перекладу. Завдання перекладача полягає в тому, щоб відтворити в перекладі саме елементарні змісти, присутні в оригіналі [5].

Комунікативна модель перекладу, що має певні різновиди, розглядається насамперед як акт двомовної комунікації (має місце спілкування між джерелом інформації та її рецептором. Перекладач має обирати оптимальний з можливих варіант передачі вихідної інформації. Він вважається учасником процесу комунікації, що здійснює подвійну функцію отримувача та відправника інформації, тобто посередника [18].

Виноградов В.С. вважає, що основу перекладацької діяльності становить свого роду перетворення або трансформація оригіналу в текст перекладу, що і розглядає трансформаційна теорія перекладу, виникнення якої пов'язано з ідеями лінгвістичного вчення, відомого під назвою «трансформаційної граматики», яка розглядає правила породження синтаксичних структур, які характеризуються спільністю лексеми основних логіко-синтаксичних зав'язків [5].

Як відзначає Швейцер А.Д. необхідність трансформування тексту при перекладі пов'язана з існуванням багатьох конкретних причин, таких як розбіжності у семантичному об'ємі слова, відмінність ознак, покладених в основу номінації; розходження у граматичній структурі мов, що виражається у різній організації матеріалу; специфіки вживання тієї чи іншої мовної одиниці [37].

Якщо головною метою перекладу є досягнення адекватності, то основне завдання перекладача – вміло провести різні перекладацькі трансформації з дотриманням відповідних норм мови для більш точної передачі інформації, що міститься в тексті оригіналу.

Треба відзначити, що в англійській мові багато слів з широкою семантикою не мають повного відповідника в українській мові. Як українсько-англійський, так і англо-український словники зазвичай дають невелику кількість часткових варіантних відповідників, кожен з яких охоплює лише одне з окремих значень іншомовного слова. Втім, якщо зібрати усі словникові відповідники у своїй сукупності, вони, напевно, не зможуть повністю охопити широку семантику слова вихідної мови, що

створює велику проблему для перекладачів, які змушені застосовувати ті чи інші більш прийнятні перекладацькі трансформації.

На думку Н.К. Гарбовського, міжкультурні зіткнення в процесі перекладу відображені в теорії міжмовних перетворень. Усі міжмовні перетворення, що здійснюються в процесі перекладу, можуть бути визначені як трансформації або як деформації. Трансформації – це позитивні, розвиваючі зміни, що перетворюють стан об'єкта, а деформації – негативні, згубні перетворення, що спотворюють первісний об'єкт [10: 360].

Перекладацька трансформація в художньому перекладі має особливе значення і є основою більшості прийомів перекладу. Існує дуже багато визначень перекладацьких трансформацій.

«Перекладацькі трансформації – суть процесу перекладу» таке визначення дав Р.К. Міньяр-Белоручев [26: 58], а також він вважає що у плані змісту семантичні трансформації пов'язані з більш глибокими модифікаціями, ніж морфологічні та синтаксичні трансформації [25].

Комісаров В.Н. вважає, що «перекладацькі трансформації – це способи перекладу, які перекладач може використовувати в тих випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути використана за умовами контексту при перекладі різних оригіналів» [19: 74].

А.Д. Швейцер пише: «Насправді йдеться про відносини між вихідним та кінцевим мовним виразом в заміні, в процесі перекладу однієї форми вираження, іншою, в заміні, яку ми образно називаємо перетворенням чи трансформацією» [38: 118].

Л.С. Бархударов плідно займався розробкою типології перекладацьких трансформацій і відзначав, що «термін «трансформація» не можна розуміти буквально, оскільки текст оригіналу не «перетворюється», він залишається незмінним, а на його основі за допомогою певних перекладацьких трансформацій створюється текст на іншій мові» [2: 6].

Л.С. Бархударов вкладав наступний зміст у поняття перекладацьких трансформацій: це ті численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення,

які здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності ("адекватності перекладу") всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов. Перекладач використовує трансформації «для того, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав всю інформацію, викладену в початковому тексті, при суворому дотриманні норм мови перекладу» [2: 190].

На думку професора Л.С. Бархударова переклад – це міжмовні трансформації, що представляють собою відхилення від міжмовних відповідностей, що існують в нашій мовній свідомості. Міжмовні перекладацькі трансформації у Л.С. Бархударова істотно відрізняються від трансформацій в рамках однієї мови, оскільки, фрази одномовних трансформацій відрізняються одна від одної за граматичною структурою, лексичним наповненням, але виконують одну й ту ж комунікативну функцію [2].

А.Д. Швейцер звертає увагу на те, що Л.С. Бархударов вніс істотний внесок в розробку типології перекладацьких трансформацій, і акцентує на тому, що термін «трансформація» використовується в перекладознавстві в метафоричному сенсі, а перекладацькі трансформації являють собою відношення між вихідними і кінцевими мовними виразами, оскільки по суті перекладацькі операції – це міжмовні операції «перевираження сенсу» [38: 117].

Існують також і інші визначення, але незважаючи на те, що у лінгвістів немає єдиного чіткого визначення перекладацьких трансформацій, а в типах і видах перекладацьких трансформацій та їх класифікаціях є розбіжності, думки всіх сходяться на тому, що перекладацькі трансформація – це спосіб досягнення еквівалентності мови оригіналу шляхом міжмовних перетворень, перебудови елементів вихідного тексту, операції перевираження сенсу або перефразування.

Незважаючи на різні погляди вчених на класифікацію численних перекладацьких трансформацій, лінгвісти в тій чи іншій мірі приходять до

основних видів перекладацьких трансформацій, які і буде розглянуто далі. Рецкер Я.Й., який першим звернувся до перекладацьких трансформацій, визначає лексичні трансформації як прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в контексті та знаходимо йому український відповідник, що не збігається зі словниковим [32].

Сутність трансформацій у семантичному відношенні, на думку Я.Й. Рецкера, полягає в заміні вихідної лексичної одиниці словом або словосполученням з іншою внутрішньою формою, що актуалізує ту складову іншомовного слова (ту сему), що підлягає реалізації у даному контексті, та виділяє сім наступних різновидів лексичних трансформацій:

диференціація значень; конкретизація значень; генералізація значень; смисловий розвиток; антонімічний переклад; цілісне перетворення; компенсація втрат в процесі перекладу [32].

Як вважав Я.Й. Рецкер, прийоми трансформацій ґрунтуються на формально-логічних категоріях: відносини рівнозначності, підпорядкування, контрадикторності і перехрещення [32].

Окремі прийоми трансформацій, тобто окремі види категорій поєднуються один з одним. Наприклад, диференціація, конкретизація (звуження понять в перекладі) і генералізація значень (розширення понять) – взаємопов'язані категорії, основою яких є формально-логічна категорія підпорядкування [32].

Прийоми диференціації та конкретизації як правило супроводжують один одного, причому диференціація можлива без конкретизації, а конкретизацію завжди супроводжує диференціація. Генералізація протилежна першим двом зазначеним прийомам трансформації і застосовується значно рідше, тому що полягає в заміні конкретного поняття загальним, видового – родовим [32].

Приєм смислового розвитку (в теорії перекладацьких трансформацій використовується ще терміни «логічний розвиток» або «метонімічний переклад») – заміна словникового відповідника при перекладі

контекстуальним, різні метафоричні і метонімічні заміни підпорядковуються категорії перехрещення. У процесі перекладу відбуваються заміни частин мови між різними категоріями і всередині категорій: предмет замінюється ознакою, процес предметом, ознака процесом або предметом та ін. [32].

Антонімічний переклад – це лексико-граматична трансформація, при якій заміна стверджувальної форми в оригіналі на заперечну форму в перекладі або, навпаки, заперечної на стверджувальну супроводжується заміною лексичної одиниці мови оригіналу на одиницю мови перекладу з протилежним значенням. Антонімічний переклад можна вважати крайньою точкою прийому смислового розвитку, він іноді поєднується з іншими граматичними або лексичними трансформаціями, а також може супроводжуватися заміною прикметника на прислівник [32].

Приєм цільного перетворення Я.Й. Рецкер відносить до різновидів смислового розвитку, але він відрізняється від антонімічного перекладу бо має більшу автономність і меншу ступінь логічного зв'язку між планом вираження мови оригіналу та перекладу [32].

На думку Я.Й. Рецкера має існувати три прийоми перекладу: знаходження еквівалентів, аналогів і адекватних замін. Перекладачі використовують такі типи закономірних відповідників: лексичні, фразеологічні, синтаксичні та ритміко-синтаксичні [32].

А оскільки вищенаведене визначення перекладацької трансформації, Л.С. Бархударова найбільш точно відображає сутність питання, його прийнято вважати основоположним. Тому розглянемо всі види перекладацьких перетворень, які він запропонував звести до чотирьох елементарних трансформацій: опущення перестановки, заміни, додавання.

Згідно з Л.С. Бархударовим такі перекладацькі трансформації як перестановки, в тексті перекладу при порівнянні з текстом оригіналу зустрічаються досить часто, поєднуються з граматичними і лексичними замінами і в реченнях пов'язані з «комунікативним членуванням речень», перенесенням слова з одного речення в інше, зі зміною розташування мовних

елементів (слів, словосполучень) в структурі речення, зміною порядку розташування головного і підрядного в складному реченні (складнопідрядне речення може навіть змінюватися на складносурядне), зміною порядку самостійних речень в строю тексту [2].

Друга, найбільш поширена і різноманітна класифікація перекладацьких трансформацій, яку виділяє Л.С. Бархударов це класифікація на заміни: граматичні, лексичні та комплексні лексико-граматичні.

Граматичні заміни:

- а) Заміни форм слів (словоформ) – числа у іменників, часу у дієслова, видових форм дієслів, статі та роду тієї чи іншої особи та інші.
- б) Заміни частин мови: так звана "прономіналізація" або заміна іменника займенником і, навпаки, заміна займенника іменником (конкретизація); заміна віддієслівного іменника на дієслово в особовій формі; прикметника (найчастіше утвореного від географічної назви) на іменник; англійського прикметника у формі порівняльного ступеня віддієслівним іменником зі значенням збільшення або зменшення обсягу, розміру або ступеня; заміна прикметника групою «прийменник + іменник», що виступає в атрибутивній функції, коли прикметник виступає в предикативній функції (з дієсловом-зв'язкою *to be* або іншим) часто замінюється дієсловом; інші типи замін частин мови, які часто супроводжуються заміною членів речення.
- в) Заміна членів речення: перебудова синтаксичної структури речення, («переструктурування»), яка викликається необхідністю передачі «комунікативного членування» речення; заміна пасивної конструкції ВМ на активну в МП; заміна форми пасивного стану ВМ формою активного стану МП або навпаки; заміна підмета в реченні ВМ на обставину МП і навпаки.
- г) Синтаксичні заміни в складному реченні: заміна простого речення складним, яка нерідко викликається структурними розбіжностями ВМ і МП або стилістичними причинами; об'єднання двох речень в одне складне (об'єднання речень); заміна складного речення простим (особливим видом цієї трансформації є членування речення – поділ на два або більше простих);

іноді при перекладі одночасно вдаються до членування і об'єднання з третьою складовою для досягнення смислової і стилістичної рівноваги; заміна головного речення підрядним і навпаки; заміна союзного типу зв'язку безсполучниковим і навпаки.

д) Лексичні заміни – заміна лексичних одиниць ВМ лексичними одиницями МП, які не є їх словниковими еквівалентами: конкретизація (мовна та контекстуальна) заміна слова або словосполучення ВМ з більш широким референційним значенням словом або словосполученням МП з більш вузьким значенням; генералізація (є перетворенням, зворотнім конкретизації) – заміна одиниці мови оригіналу, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням; заміна, заснована на причинно-наслідкових відносинах (заміна наслідку причиною і причини наслідком) [2: 209-213].

е) Комплексні лексико-граматичні трансформації: антонімічний переклад – це така перекладацька трансформація, при якій здійснюється заміна лексичної одиниці мови оригіналу на його антонім в МП, тобто одиницю мови перекладу з протилежним значенням (стверджувальну форму в оригіналі на заперечну в перекладі або, навпаки, заперечну на стверджувальну); компенсація – особливий, один з найбільш поширених видів заміни, що застосовується для досягнення еквівалентності перекладу в тих випадках, коли певні елементи тексту на ВМ з тієї чи іншої причини не мають еквівалентів в МП і не можуть бути передані її засобами; в цих випадках, щоб "компенсувати" семантичну втрату, викликану тим, що та чи інша одиниця ВМ залишилася неперекладеною або неповністю перекладеною (не в усьому обсязі свого значення), перекладач передає втрачену інформацію будь-яким іншим засобом, причому необов'язково в тому ж самому місці тексту, що й в оригіналі. Але в цілому, зміст оригіналу відтворюється [2: 214-218].

Л.С. Бархударовим, при так званій «формальній невиразності» семантичних компонентів словосполучення в мові оригіналу застосовується

такий вид перекладацької трансформації як додавання. Це відновлення опущених в іноземній мові «доречних слів», при синтаксичній перебудові структури речення, при необхідності передачі в тексті перекладу значень, виражених в оригіналі граматичними та іншими засобами, яких немає в мові перекладу [2].

Бархударов посилається на американського лінгвіста З. Гарріса, що визначає «доречне слово» як «важливе слово, що спадає на думку, незалежно від інших слів що визначають культурний або предметний зміст».[41].

Опущення – це явище, прямо протилежне додаванню: «При перекладі опущенню найчастіше піддаються слова, що є семантично надмірними, тобто виражають значення, які можуть бути витлумачені з тексту і без їх допомоги. Опущення часто використовується при перекладі парних синонімів» [2: 227].

Комісаров В.Н. розвиває та доповнює погляди Я.Й Рецкера та Л.С. Бархударова стосовно способів перекладу та перекладацьких трансформацій. Він пропонує такі способи перекладу: одиничний відповідник – це найбільш стійкий постійний спосіб перекладу певної одиниці вихідної мови, що використовується у всіх (або майже у всіх) випадках її появи в оригіналі і в цьому сенсі є відносно незалежним від контексту. Такий відповідник може бути у термінів, власних імен, географічних назв, а також у деяких повсякденних слів і словосполучень; множинний відповідник – це декілька регулярних способів перекладу певної одиниці мови оригіналу, вибір між якими визначається умовами контексту. Такі варіантні відповідники можуть мати як однозначні слова, так і різні значення багатозначного слова; нерідко вони утворюються синонімами чи паронімами у мові перекладу [18].

В.Н. Комісаров вважає, що «перекладацькі трансформації – це способи перекладу, які перекладач може застосовувати в тих випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути використана за умовами контексту при перекладі різних оригіналів» [19: 74].

Комісаров В.Н. запропонував класифікацію у залежності від характеру перетворень, у якій теж виділяв такі види перекладацьких трансформацій:

1. Лексичні: формальні (транскрипція, транслітерація, калькування); лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція).
2. Граматичні: дослівний переклад (синтаксичне уподібнення); членування речень; об'єднання речень; граматичні заміни (граматичної категорії, частини мови, члени речення, речення певного типу);
3. Лексико-граматичні: антонімічний переклад; описовий переклад; компенсація [18].

Транскрипція – це спосіб перекладу лексичних одиниць оригіналу (власні імена, географічні назви, назви фірм, тощо) шляхом відтворення звукової форми іншомовного слова. При транскрипції слово записується буквами мови перекладу, при цьому перекладач орієнтується на точну відповідність звучанню слова мовою оригіналу [18].

Транслітерація – це спосіб перекладу лексичних одиниць шляхом відтворення граматичної форми (буквений склад). Транскрипція зі збереженням деяких елементів транслітерації є провідним прийомом в сучасній перекладацькій практиці [18].

Спосіб калькування полягає в перекладі складових слова або словосполучення елементів, а потім в об'єднанні окремих частин в ціле, при цьому в словосполученні порядок слів може зазнавати змін [18]. В процесі перекладу калькування може використовуватися одночасно з транскрипцією, а Латишев Л.К. додає, що воно може також використовуватися з описовим перекладом [18; 23].

До лексико-семантичних трансформацій, крім зазначених Бархударовим, конкретизації і генералізації, визначення яких збігаються і з визначеннями трансформацій Я.Й. Рецкера, В.Н. Комісаров відносить ще і модуляцію.

Модуляцією (інша назва – смисловий, логічний розвиток значення одиниці оригіналу) називається прийом, що полягає в заміні слова або словосполучення іноземної мови одиницею на мові перекладу, значення якої логічно виводиться із значення одиниці оригіналу [18].

Модуляція, заснована на відносинах частина – ціле (синекдоха); за типом «причина-наслідок»; за типом відносин виріб – матеріал, з якого виготовлено виріб; приписування неживим предметам і явищами здібностей діяти подібно до людини (синтаксична персоніфікація); за типом відносин організація або установа – сукупність його співробітників, відносини соціальний захід – учасники заходу. Антонімічний переклад є однією з різновидів модуляції.

Дослівний переклад (синтаксичне уподібнення) – це «нульова» трансформація, що полягає в заміні синтаксичної структури іноземної мови на аналогічну структуру у мові перекладу, якщо у мові оригіналу та у мові перекладу існують паралельні синтаксичні структури [18].

Грамматичній заміні, на думку В.Н. Комісарова, може піддаватися граматична категорія, частина промови, член речення, речення певного типу, які перетворюються на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. Досить поширеним видом граматичної заміни для англо-українських перекладів є заміна частини мови (іменник дієсловом, прикметник іменником і т.д.) [18].

Членування речення і протилежний йому прийом об'єднання речень у В.Н. Комісарова і Л.С. Бархударова співпадають. Думки Л.С. Бархударова і В.Н. Комісарова також збігаються в питанні, що до найбільш поширених лексико-граматичних трансформацій відносяться: прийом антонімічного перекладу і прийом компенсації, але В.Н. Комісаров ще додає прийом описового перекладу. Під описовим перекладом або експлікацією він розуміє заміну лексичної одиниці іноземної мови словосполученням, що розкриває її значення у мові перекладу, тобто її значення експлікується – дається більш-менш повне пояснення або визначення цього значення. За допомогою експлікації можна також передати значення будь-якого безеквівалентного слова в оригіналі. Протилежністю прийому експлікації є імплікація [18].

В.Н. Комісаров звертає увагу на те, що перекладач для досягнення більш високого рівня еквівалентності може застосовувати такі технічні

прийоми, як додавання і опущення лексичних одиниць в процесі перекладу. [18].

Посилаючись на роботи Я.М. Рецкера, Л.К. Латишев погоджується, що перекладацькі прийоми, що вичленяються при зіставленні ВМ і МП, легко і природно розпадаються на два класи: підстановки (переклад «слово в слово») і трансформації (переклад з відступом від оригіналу).

Підстановки можливі на рівні лексем, морфем, на рівні денотативного значення та ін. [22: 120].

Л.К. Латишев також погоджується з Я.М. Рецкером, у тому, що ефективним засобом вирішення перекладацьких труднощів є антонімічний переклад і також пропонує способи перекладу безеквівалентної лексики розглядати як окрему, специфічну групу перекладацьких прийомів, і звертає увагу на транслітерацію, калькування, описовий (роз'яснювальний) переклад, наближений (уподібнюючий) переклад, а також прийом еманції національно-культурної специфіки, коли при перекладі реалії її національно-культурна специфіка опускається [22].

Л.К. Латишев на основі зіставного аналізу тексту вихідного тексту та тексту перекладу пропонує виділити два основні класи трансформацій:

1. Структурно-рівневі трансформації, пов'язані з розбіжністю систем ВМ та МП, норм ВМ та МП або з дотриманням узусу МП:

- категоріально-морфологічні трансформації (заміни частин мови);
- синтаксичні трансформації (заміна членів речення та перетворення одного типу речення в інший);
- стилістичні трансформації – заміна відрізка ВТ з одним стилістичним забарвленням відрізком ТП з іншим стилістичним забарвленням;
- лексичні трансформації [22].

2. Змістовні трансформації:

- ситуативно семантичні трансформації пов'язані з розбіжністю систем ВМ та МП, норм ВМ та МП або дотриманням узусу (наприклад, подія –

сприйняття; наявність «інструменту» – результат його застосування; семантика – в семантику дії та ін.);

– перерозподіл змісту – в перекладі зміст отримує інше угруповання, по іншому розподіляються морфеми, лексеми, синтагми (А.Д. Швейцер цю трансформацію називає перегрупованням семантичних компонентів.

– експлікація змісту – знаходження при передачі змісту ВТ форми, яка більш чітко окреслює відповідні обставини (її різновид – деметафоризація – заміна метафоричного способу вираження думки прямим);

– функціонально-адекватні заміни – певна частина вихідного змісту замінюється іншим змістом, здатним виконати (відносно) ті ж мовні функції (наприклад, при передачі метафор, прислів'їв, приказок, ідіоматичних словосполучень) [22: 148].

Як і інші лінгвісти, Л.К. Латишев виділяє наступні специфічні перекладацькі трансформації: антонімічний переклад; конверсна трансформація/контекстуальна заміна (модуляція), суть якої полягає в тому, що в перекладі описується те ж саме відношення між суб'єктом і об'єктом, що і в оригіналі, тільки з іншого боку [22].

Класифікація А.Д. Швейцера принципово відрізняється від класифікацій, запропонованих іншими вченими, так як він пропонує розрізнявати чотири групи перекладацьких трансформацій з урахуванням рівнів:

– на компонентному рівні (граматичні заміни: заміни частини мови, членів речення, активізація/пасивізація; заміна морфологічних засобів лексичними, іншими морфологічними, синтаксичними або фразеологічними та інші);

– на референційному рівні (конкретизація (або гіпонімічна трансформація), генералізація (гіперонімічна трансформація), заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація), а також переклад з допомогою реметафоризації (синекдохічна трансформація), метонімічні трансформації, метафоричні трансформації: реметафоризації (заміни однієї метафори іншою), метафоризація (заміна неметафоричного виразу метафоричним), деметафоризація (заміни метафоричного виразу неметафоричним),

інтерпретаційний переклад, та комплексні трансформації (наприклад, конверсні модифікації лексико-семантичної і синтаксичної структур);

– на прагматичному рівні (перекладацькі компенсації, заміна тих чи інших стилістичних засобів іншими, заміна алюзій (реалій) на аналогічні, а також інтерпретація, що пояснює переклад та перекладацькі компенсації;

– на стилістичному рівні (розширення і компресія, під якою мається на увазі еліпсис, опущення надлишкових елементів і лексичне згортання) [37: 123-138].

На думку А.Д. Швейцера, якщо збереження структури вихідного висловлювання в перекладі неможливе, то використовуються трансформації, в результаті яких: дієслово замінюється його конверсивами; іменники, що позначають причину дії, замінюють на її агента; підмет перетворюється в обставину причини та ін.[37: 128].

А.Д. Швейцер особливим типом трансформації вважає синекдохічну (модуляція), при цьому мова йде про синекдоху мовну або лексичну, тобто про такий спосіб номінації, коли: назва цілого замінюється назвою його частини або, навпаки, назва частини замінюється назвою цілого; при одній із умов установа, організація або офіційна особа іменуються за назвою вулиці або будинку, де вони знаходяться, а при іншій – вимагають прямої номінації [37: 135].

Погоджуючись з Л.С. Бархударовим і В.Н. Комісаровим, А.Д. Швейцер до числа комплексних трансформацій відносить також «антонімічний переклад» [37].

Р.К. Міньяр-Білоручев вважає, що переклад може здійснюватися по-різному, у практиці перекладу використовуються різні способи, прийоми і методи перекладу. Методом перекладу називається цілеспрямована й запрограмована система прийомів, що враховує закономірно існуючі способи перекладу. Метод і прийом є похідними від способу перекладу і є узагальненням результатів діяльності перекладача [27].

Р.К. Міньяр-Білоручев вважає, що найважливішою категорією теорії перекладу є спосіб – це основне правило досягнення поставленої мети, що відображає об'єктивно існуючі закони дійсності, який важливо відрізнити від методу або прийому перекладу, що вирішує окрему задачу, допомагає подолати проблему, що виникла у цілеспрямованій діяльності перекладача [27].

Р.К. Міньяр-Білоручев називає два способи перекладу:

знаковий спосіб (операції здійснюються на формально-знаковому рівні, наприклад, штампи);

смысловий спосіб, який передбачає попередню ідентифікацію денотата з подальшими пошуками іншомовного еквіваленту.

А до перекладацьких прийомів Р.К. Міньяр-Білоручев відносить наступні:

- лексичні трансформації (описовий переклад, генералізація і конкретизація, логічний розвиток понять/модуляція (смысловий розвиток));
- граматичні трансформації (пасивізацію/активізацію, заміну частин мови і членів речення, об'єднання речень або їх членування);
- семантичні трансформації (синонімію, антонімію, зміщення, розширення або звуження, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад та прийом компенсації) [27].

Французькі фахівці в галузі лінгвістики Жан Дарбельне і Жан-Поль Віне пропонують дві групи технічних прийомів, що використовуються в процесі:

прямого перекладу: дослівний переклад, калькування і запозичення.

непрямого перекладу: еквіваленція (передача сенсу прислів'їв, попереджувальних написів, афоризмів іншими словами); транспозиція (заміна однієї частини мови на іншу); адаптація; модуляція (зміна присутньої точки зору) [4].

Н.К. Гарбовський, узагальнюючи існуючі класифікації перекладацьких трансформацій Я.Й. Рецкера, Л.С. Бархударова, Р.К. Міньяр-Білоручева, В.Н.

Комісарова, Ж.-П. Вине і Ж. Дарбельне, виділяє наступні види трансформацій:

адаптація; еквіваленція (перекладацька трансформація, в результаті якої предметна ситуація, описана в тексті оригіналу, передається в перекладі іншими структурними і стилістичними засобами, а іноді і іншими семантичними компонентами); стилістична нейтралізація; генералізація; конкретизація; антонімічний переклад; цілісне перетворення (прийом, в процесі якого перетворюється внутрішня форма будь-якого відрізка мовного ланцюга); метафорична диференціація (трансформаційна операція, яка полягає в зміні в перекладі образної основи метафори з переходом від одного виду об'єктів до іншого) [10: 404- 466].

П.І. Копанев у своїй роботі зазначає наступні перекладацькі трансформації: конкретизація; генералізація; смисловий розвиток і переосмислення понять; антонімічний переклад; додавання; опущення [20].

Тюленев С.В. розглядає наступні види перекладацьких трансформацій: опущення, додавання, зміна порядку слів, компенсація, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, смисловий розвиток, цілісне переосмислення висловлювання (частіше буває пов'язане з фразеологізмами), метонімічний переклад (оригінал і переклад співвідносяться як частина і ціле або як співвіднесені з суміжності поняття), членування речення на синтаксичному рівні [34].

Фитерман А.М. та Левицька Т.Р. виділяють три типи перекладацьких трансформацій: граматичні (перестановки, опущення і додавання, перебудови і заміни речень); стилістичні (синонімічні заміни і описовий переклад, компенсація та інші види замін); лексичні (лексичні заміни, опущення і додавання, конкретизація і генералізація) [24].

А.Б. Шевнін і Н.П. Серов, виділяють лише два основних типи перекладацьких трансформацій: лексичні (компенсація, антонімічний переклад, конкретизація, генералізація і заміна причини наслідком); граматичні (опущення, перестановки, додавання і транспозиції) [39].

Дослідник Щетинкін В.Є., пропонував такі різновиди перекладацьких трансформацій: лексичні (конкретизація, антонімічний переклад, ампліфікація, генералізація, смислове узгодження, адаптація, компенсація, експлікація); стилістичні (тільки модуляція); граматичні (такі підтипи: перестановки, опущення, заміни, додавання) [40].

А.В. Федоров розглядаючи погляди інших лінгвістів, пропонує всі трансформації розглядати на трьох наступних рівнях: лексичний рівень (синонімічні заміни, які зустрічаються при описовому та антонімічному перекладах); лексико-семічний рівень (конкретизація, при якій додається диференційна сема до первісної семантичної структури, генералізація, при якій, навпаки, втрачається диференційна сема); лексико-семантичний рівень (прийом логічного розвитку понять і прийом компенсації) [35]

Щодо українського перекладознавства, то воно інтенсивно розвивається як наука, в якій питанням способів перекладу, перекладацьким трансформаціям та прийомам перекладу також приділяють багато уваги.

Так український перекладознавець Т.Р. Кияк виділяє перекладацькі трансформації, що реалізуються в тексті перекладу за допомогою наступних відповідних засобів: транслітерацію та транскрипцію, калькуванням (міжмовно-еквівалентні); добором функціональних відповідників (синонімічних варіантів, необхідних для еквівалентних псевдозамін); логічним розвитком понять; антонімічним перекладом; компенсацією (синтагматичні особливості тексту перекладу описуються термінами «компресія», «декомпресія», «компенсація»): гіперо-гіпономічною конкретизацією/генералізацією (узагальнення; цілісно-ситуативним перетворенням (заміною); запровадженням нових слів чи опусканням старих понять [14].

Український дослідник Карабан В.І. виділяє наступні способи перекладу і перекладацькі лексичні трансформації:

Способи перекладу: вибір словникового відповідника – одноквівалентні лексичні одиниці; вибір варіантного відповідника – переклад неоднозначних

слів одним з можливих варіантів перекладу слова (терміну), який є перекладним еквівалентом якогось одного лексико-семантичного варіанта багатозначного слова; транскодування; калькування; описовий переклад.

Лексичні трансформації: контекстуальна заміна (перекладається слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником, підібране з урахуванням його контексту вживання, норм і традицій мови перекладу); смисловий розвиток (як різновид контекстуальної заміни); антонімічний переклад або формальна негативація; конкретизація значення; генералізація значення; додавання слова; вилучення слова; заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (субституція); перестановка слова (пермутація) [13].

I.V. Корунець виокремлює наступні способи і типи перекладу:

Способи перекладу:

послівний спосіб перекладу (на рівні еквівалентних підстановок повних відповідників семантичній структурі слів мови оригіналу, наприклад, прості однокореневі слова, що зберігають ідентичну структуру в різних мовах, а також передача реалій соціально-політичного життя народів, різноманітні омоніми та інтернаціоналізми);

транскодування (відтворення значення і лінгвістичної форми-структури та звукового оформлення того чи іншого слова/словосполучення, коли переклад певної реалії чи оніми зводиться не тільки до відтворення семантики, власного лексичного значення окремої її назви.

Типи перекладу: перекодування/транскодування; переклад на рівні слова/лексеми (залежно від можливості МП відповідне відтворювання при перекладі категоріальних морфологічних форм слова (рід, число, відмінок (іменні частини мови) чи особу, число, час, вид і ін.); послівний/дослівний переклад (переклад «слово в слово» мовних одиниць більших за окреме слово); вільний описовий переклад/тлумачення (передача складових компонентів мовних одиниць (структура, зміст, функціональне значення) вільно, найчастіше у випадках: при відтворенні значень слів, що є

національними реаліями, які не стали інтернаціоналізмами; національних ідіоматичних виразів; для передачі загального змісту оповіді, події; текстів, що готуються до екранізації – романи, повісті, оповідання; а також до повних видань поетичної спадщини (верлібр), переспів, переклад-переказ) [21].

І.В. Корунець трансформації речення розглядає стосовно зміни морфемної чи фонемної структури членів речення, що зумовлюються специфікою ВМ і відповідно МП [21].

Р.П. Зорівчак, розглядаючи проблему відтворення реалій, говорить не про переклад у буквальному розумінні, а про винайдення семантико-стилістичного відповідника або трансляційне перейменування реалій, і пропонує використовувати наступні способи трансляційного перейменування реалій:

транскрипція (транслітерація); гіперонімічне перейменування; дескриптивна перифраза; комбінована реномінація; калькування, повне та часткове; міжмовна транспозиція на конотативному рівні; винайдення ситуативного відповідника (контекстуальний переклад); метод уподібнення (субституція); контекстуальне розтлумачення (інтерпретація реалій) [12].

Дескриптивна перифраза – описовий зворот, що застосовується коли у процесі перекладу потрібний високий ступінь експліцитності, чому сприяють контекстно-ситуативні чинники, при цьому явище, предмет, особа, реалія називається не прямо, а описово, через характерні їй риси.

Комбінована реномінація – це досить ефективний, хоча й багатослівний спосіб (найчастіше транскрипція з описовим перифразом, а значно рідше з гіперонімом) максимальної передачі семантики реалій, зв'язаний з лінійним розширенням тексту.

Міжмовна транспозиція на конотативному рівні – заміна реалії ВМ одиницею МП з іншим денотативним, але співвідносним конотативним значенням.

Контекстуальне розтлумачення реалій – це вид відтворення семантико-

стилістичних функцій реалій, що полягає у роз'ясненні суті реалії у найближчому контексті. Нерозривно пов'язане із цілісністю художнього тексту.

Решта способів, пропонованих Зорівчак Р.П. мало чим відрізняються від представлених вище поглядів інших перекладознавців [12].

Аналіз вище викладених поглядів названих вчених дозволяє зробити висновок про те, що хоча вони мають кожен свою точку зору на питання перекладацьких прийомів, вони виділяють практично однакові методи способи, і прийоми перекладу та перекладіцькі трансформації. Наприклад, у всіх роботах зустрічаються конкретизація та генералізація, компенсація, заміни (граматичні, лексичні, реалій та ін.), але їх відносять до різних різновидів трансформацій, та незважаючи на це, схожість концепцій все ж простежується.

Наявність великої кількості англійських слів з широкою семантикою, які не мають прямого відповідника в українській мові, викликає розповсюдження прийомів диференціації та конкретизації при перекладі англійської мови українською.

Якщо не звертати увагу як лінгвісти відносять той чи інший вид перекладу до способу, прийому або методу, а трансформації до різних видів та рівнів, то можна зробити наступний висновок.

Бархударов Л.С., Тюленев С.В. і інші лінгвісти зазначають, що запропоновані класифікації є теоретично штучним поділом, тобто такий розподіл трансформацій на типи і види є умовністю, оскільки межі між деякими видами трансформації досить хиткі й являють собою чисто теоретичні абстракції. Деякі перетворення з однаковим успіхом можна віднести як до одного, так і до іншого виду елементарної перекладацької трансформації, і на практиці в «чистому вигляді» зустрічаються рідко – зазвичай навіть в рамках одного і того ж речення досить часто можна зустріти відразу декілька перекладацьких трансформацій, а також поєднання різних типів трансформацій, які приймають характер складних,

«комплексних» трансформацій, що і ріднить безліч існуючих класифікацій. [34;2].

1.2. Стилiстичнi особливостi i складностi перекладу художньої лiтератури

Лiтература (лат. litteratura – написане, вiд littera – буква) – один з основних видiв мистецтва – мистецтво слова.

З усiєї безлiчi видiв перекладу, якi залежать вiд основної функцiї тесту, у данiй роботi цiкавим є художнiй переклад, в якому художнiй стиль виконує комунікативну i естетичну функцiї, що впливає на уяву, психiку i почуття читача. Переклад художньої лiтератури вимагає вiд перекладача умiнь, навичок, iнтелекту, iнтуїцiї, власних iдей i мовного чуття. А якiсть перекладу залежить вiд здатностi перекладача якомога вiрнiше вiдобразити i перебудувати оригiнал засобами iншої мови.

Гiдеон Турi вважав можливим розмежування понять лiтературного i художнього перекладiв:

художнiй переклад – це переклад iноземного тексту, який стає художньо цiнним твором в МП;

лiтературний переклад – це переклад будь-якого тексту, вiдповiдно до норм лiтературної мови у приймаючiй культурi [43].

Р.А. Будагов, А.А. Брагiна, I.Р. Гальперiн, В.Г. Костомаров, М.Н. Кожина, Л.П. Дускаева, В.А. Салiмовський i iншi вченi пiдкреслюють єднiсть художнього мовлення при всiх авторських iндивiдуально-стильових вiдмiнностях.

"Стилiстику можна визначити як лiнгвiстичну науку про засоби мовної виразностi i про закономірностi функцiонування (вживання) мови, обумовлених найбільш доцiльним використанням в тексті мовних одиниць залежно вiд змісту висловлювання, цiлей i сфери спiлкування" [17].

Функціональні стилі розрізняються відповідно до таких сфер спілкування, як наукова, художня, публіцистична, офіційно-ділова, розмовно-побутова і частково – релігійна [17].

Що ксается художнього стилю, то одні дослідники включають його в систему функціональних стилів, інші не знаходять для цього підстав.

Художня мова як об'єкт дослідження в силу своєї складності допускає різні аспекти вивчення і тому підрозділяється на три напрямки [17]:

- 1) стилістику художньої мови (текстів) як один з функціональних стилів, що володіє специфікою, зумовленої мистецтвом як особливою формою суспільної свідомості;
- 2) науку про стилі художньої літератури, представлену насамперед працями В.В. Виноградова у книзі "Про мову художньої літератури";
- 3) комунікативну стилістику художнього тексту, що розкривається під керівництвом П.С. Болотнова [17].

Створенню художнього літературного тексту властива особлива складність і поліфункціональність, в ньому активно використовуються ті аспекти і яруси структури, які в інших видах мовленнєвої комунікації залишаються ненавантаженими [30].

В своїй роботі «Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження» І.Р. Гальперін зазначає: «Текст – це твір мовотворчого процесу, якому притаманні завершеність, об'єктована у вигляді письмового документа; твір складається з назви (заголовка) і ряду особливих мовних одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, стилістичного зв'язку, що мають певну цілеспрямованість і прагматичну установку» [8: 18].

Як на етапі інтерпретації вихідного тексту, так і на етапі створення нового тексту мовою перекладу, перекладач художнього тексту, вірний певним традиціям (наприклад, певної культури, літератури), своєї епохи, своєму власному творчому і естетичному кредо, поставленим конкретним

завданням, неминуче стикається з установками автора, що є однією з найскладніших проблем і одним з парадоксів перекладу.

Питання про роль особистості перекладача художньої літератури викликає суперечки у лінгвістів. Наприклад, В.С. Виноградов вважає, що парадокс обумовлених індивідуальністю перекладачів стильових рис полягає в тому, що вони небажані, але неминучі [6], а А.В. Федоров, заперечує наявність тут парадоксу і стверджує, що «об'єктивність перекладу і сильна індивідуальність перекладача не тільки сумісні, але і припускають одна одну» [36: 326].

Закономірності перекладу абсолютних конструкцій пов'язані з її семантико-синтаксичної функцією і жанром твору, а А.Д. Швейцер доповнює Я.І. Рецкера, що поряд з семантикою і синтактикою тексту істотне значення при перекладі має і стилістика тексту. Оскільки «характер стилю визначається не тільки нормами граматики, лексики і фразеології, а й формами експресії», перекладач повинен враховувати як стилістичну, так і експресивну сторону оригіналу, яка часто домінує. Перекладач повинен знайти слово, яке відповідає перекладному як за змістом, так і стилем [32; 38].

На сьогоднішній день існує велика кількість визначень індивідуального авторського стилю (ідіостилю), а також термінів, що позначають дане поняття.

У цих визначеннях можна виділити загальні позиції, що характеризують ідіостиль як систему змістовних і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам певного автора, яка робить втілений в цих творах авторський спосіб мовного вираження унікальним.

Один з основоположників вчення про ідіостиль В.В. Виноградов визначив ідіостиль як систему «індивідуально-естетичного використання властивих даному періоду розвитку художньої літератури коштів словесного вираження» [6].

За визначенням І.Р. Гальперіна, авторський стиль – це «унікальне поєднання мовних одиниць, виразних засобів і стилістичних прийомів, властивих даному автору і роблять твори або навіть висловлювання цього автора легко впізнаваними» [9: 11].

В данному дослідженні увагу зосереджено на художніх виражальних засобах, які найбільш характерні для мови іронічної і фантазійної прози, до якої можна віднести роман Т. Пратчетта «The Last Continent».

Далі буде розглянуто особливості опрацювання тексту у жанрі фентезі.

Згідно зі «Словником літературознавчих термінів» С.П. Белокурова, фентезі (англ. *fantasy*) – це різновид фантастики, твори, що зображують вигадані події, у яких головну роль грає ірраціональний, містичний елемент, і світи, існування яких не можна пояснити логічно [3].

Якщо у науковій фантастиці ми маємо справу з єдиним (центральним) науковим обґрунтованим посиленням, то в фентезі фантастичних припущень може бути скільки завгодно: В цьому особливому світі можливо все – ангели, демони, добрі і злі чарівники, міфологічні і легендарні істоти, тварини і предмети що розмовляють, таємничі двійники, подорожі в часі та паралельні виміри. Герой фентезі, борючись з чудовиськами, що зустрічаються йому на шляху, та стикаючись з різноманітними перешкодами, нагадує героя міфу, що виконує сакральний обряд ініціації, перетворення дитини на зрілу, дорослу людину [30].

Як і в будь-якій художній літературі, в гумористичному фентезі застосовується літературно-художній стиль, який передає почуття і думки автора, впливає на уяву, психіку і почуття читача. Основною функцією гумору фентезі є приховати слабкості і недоліки людини під маскою чарівної або вигаданої істоти. На ряду з літературною лексикою можуть вживатися розмовні вирази, архаїзми, історизми, наукова термінологія, а сучасні неологізми в фентезі не припустимі, за винятком вигаданих автором особисто.

В художній літературі з метою посилення образності мови і художньої виразності мовлення, використовуються різні стилістичні прийоми: стилістичні фігури (анафора, епіфора, еліпс, антитеза, паралелізм, градація, інверсія, хіазм); тропи, які іноді зараховують до так званих фігур переосмислення (з посиленням значення (гіпербола), з перенесенням значення (метафора, метонімія, синекдоха), звуженням значення (емфаза), деталізацією значення (перифраз)); такі тропи як: епітет, алегорія, сарказм, символ, уособлення, емблема, розгорнуте порівняння, літота, риторичне питання, замовчування; а також реалії: історичні – ознаки історичної епохи; громадські (звання, професії, посади, організації, одиниці адміністративного поділу); культурні і фольклорно-міфологічні; етнографічні та географічні (як засобу створення місцевого колориту); побутові (їжа, одяг, житло, побутове начиння, знаряддя праці, звичаї, розваги) [30].

При перекладі літературних творів на іншу мову передання реалій часто викликає труднощі і вимагає ерудиції та «фонових знань» – уявлень про об'єкт зображення і те, що його оточує. Реалії, які не мають еквівалентів в мові перекладача, набувають характеру термінів і при перекладі запозичуються і транслітеруються; можливі також пошук синонімів в мові перекладача і описовий переклад іншомовного слова [30].

У перекладі можуть допускатися смислові помилки через нерозуміння реалій [32]. При передачі реалій з частковою невідповідністю перекладацькі помилки найчастіше виявляються при актуалізації реалії в тексті перекладу. Перекладачу може бути дуже важко подати перекладений текст в бажаній формі, тому для передачі стилю автора і початкової ідеї йому доводиться застосовувати різні тактики перекладу.

Особливо серйозного підходу до роз'яснення і перекладу без спотворення сенсу і стилю вимагають міфологізми і алюзії. Автори фентезі-творів (в тому числі творі англійського фетнезі до яких відносяться цикли Террі Пратчетта) для додання емоційності і колориту своєї творчості

звертаються до легенд, міфів і сказань за допомогою алюзій і міфологізмів [29].

Алюзія – це стилістична складова, фігура тексту, що містить вказівки, аналогію або натяк на факти або події, пов'язані з політикою, літературою, історією або міфологією. В англійській літературі здавна зустрічаються різні посилення на біблійні, літературні та міфологічні факти, за допомогою яких виражається експресія та емоційність. Вони використовуються для позитивних характеристик героїв для додавання виразності і яскравості тексту. Найчастіше використовуються історичні алюзії. Вони найбільш доступні для дешифрування і декодування через конкретику і точність, і доносять змістовно-інтелектуальну інформацію. Соціокультурні алюзії, засновані на традиціях будь-якого народу, передають особливості його етносу, вимагають пояснення, так як незрозумілі не носію мови [31].

Помилка при перекладі побудованої на алюзії реалії часто пов'язана з нерозумінням походження даної алюзії, з недостатністю знань перекладача і недостатнім об'ємом довідкових даних, в специфіці пошукових джерел при перекладі реалій, пов'язаних з алюзіями. Причому, помилки можуть виникати як при аналізі значення реалії, уточнення намірів автора, так і при передачі реалій на мові перекладу. При перекладі міфологічних термінів, пов'язаних з топонімією або латинізмами перекладач нерідко стикається з лексичними труднощами. При перекладі власних назв і топонімів поширені транскрипція і транслітерація. При перекладі міфологізмів можливий дослівний переклад з використанням калькування або конкретизації [31].

Для фентезі особистий інтерес становить переклад оказіоналізмів та власних назв, які у художній літературі посідають дуже важливе місце і створюють проблеми для перекладача.

Оказіоналізм – (від лат. *occasionalis* – випадковий) – це індивідуально-авторські слова, створені поетом або письменником відповідно до законів словотворення мови, за тими моделями, що в ній існують, і що

використовуються в художньому тексті як лексичний засіб художньої виразності або мовної гри [33].

У сучасній англійській мові словоскладання є продуктивним способом утворення слів. Оскільки складні слова неоднорідні за своєю структурою, виділяються три типи будови складних слів: нейтральний, морфологічний і синтаксичний. Нейтральний тип будови складних слів – це поєднання основ без з'єднувального елемента; морфологічний – з'єднання слів за допомогою сполучної голосної або приголосної; синтаксичний – це зафіксовані відрізки мовлення, властиві мові (артиклі, прийменники, прислівники) [1: 104].

При перекладі транскрипції підлягають різні власні назви (назви осіб, географічних об'єктів, небесних тіл, установ, організацій, морських і річкових судів, фірм, готелів, ресторанів, газет, журналів, і так далі), які разом з іншими реаліями в перекладі повинні зберігати певну національну своєрідність у своїй словесній звуковій формі, що залежить від знань і художнього відчуття перекладача.

До власних назв відносять: топоніми (географічні назви), теоніми (назви божеств), антропоніми (імена людей), зооніми (клички тварин), космоніми (назви сузір'їв і зон космічного простору), астроніми (назви небесних тіл), гідроніми (назви водоймищ), хрононіми (назви відрізків часу, історичних подій), хрематоніми (назви об'єктів матеріальної культури), ідеоніми (назви об'єктів духовної культури), ергоніми (назви об'єднань людей (товариства, організації)), етноніми (назви етнічних груп, народів).

Транслітерація відрізняється від транскрипції своєю простотою і можливістю введення додаткових знаків і застосовується тоді, коли мови користуються різними графічними системами, але літери (чи графічні одиниці) цих мов згідно з їх відповідностями дозволяють відбутися міжмовній передачі власних назв. За допомогою транслітерації передаються хрематоніми, деякі антропоніми, теоніми та топоніми.

Для передачі власних назв в різних мовах, які розрізняються за формою, але мають загальне лінгвістичне походження, застосовується

транспозиція в одних випадках регулярно, в інших – епізодично, при цьому слово або частина оригінального слова передається скажімо, українською мовою, з використанням тих самих лексичних засобів, які використовуються в мові оригіналу. Таким чином можуть перекладатися топоніми та деякі теоніми [15].

У тих випадках, коли транслітерація є неприйнятною з естетичних, смислових або інших міркувань для великого числа різного роду запозичень при міжкультурній комунікації використовують такий перекладацький прийом як калькування. Калькуванню піддаються назви художніх творів, терміни, широко вживані слова і словосполучення, географічні назви гір, озер, морів, якщо до них входять компоненти, що перекладаються, а у випадку, якщо не можуть бути перекладеними, вживається змішаний спосіб, коли частина назви передається транскрипцією, але в цілому зберігається принцип калькування.

А.В. Федоров до неможливих для перекладу відносить місцеві жаргонізми і діалектизми, В.Г. Гак – варваризми, Дж. Кетфорд – культурні реалії, що не мають точних відповідників в іншій культурі (лексичні одиниці, що позначають ці реалії, відносяться до категорії «безеквівалентної лексики»), а Швейцер А.Д. до цього списку додає каламбури та «промовисті імена», транслітерація яких призводить до смислових втрат, а переклад – до привнесення чужого національного колориту; а загалом, А.Д. Швейцер вважає можливість перекладу поняттям відносним [7; 36:124; 39: 103-107].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що перекладознавство є ще досить молодого самостійною науковою дисципліною. В різних школах і у різних перекладачів до сих пір немає єдності поглядів і досі ведеться складна наукова полеміка щодо визначення різних термінів, таких, як переклад, перекладацькі трансформації і перекладацькі прийоми, та їх класифікації. Проте, треба зазначити, що, останнім часом намічається тенденція до однаковості в термінології перекладознавства, хоча і з'являються нові ідеї і нові терміни, які ще більше відтягують створення єдиної класифікації перекладацьких трансформацій. Треба відзначити, що наявність науково обґрунтованої класифікації перекладу, його форм, видів, жанрів служить ознакою високого теоретико-практичного рівня розвитку перекладознавства як самостійного наукового напрямку.

Оскільки лінгвісти підходять до вивчення трансформацій з різних точок зору, на даному етапі існує багато поглядів різних дослідників на питання означення перекладу та перекладацьких трансформацій та їх класифікації, хоча вони і мають багато спільних рис.

З наведеного аналізу різних існуючих класифікацій перекладацьких трансформацій проглядається той факт, що єдиної класифікації перекладацьких трансформацій в сучасній теорії перекладу не існує, а також створення єдиної класифікації ускладнюється тим, що лінгвісти і перекладавці-практики виділяють різну кількість прийомів перекладацьких трансформацій, по різному називають ті чи інші трансформації, відносять їх до різних видів, хоча по суті більшість з них збігається за змістом. У процесі літературного аналізу було з'ясовано, що всі трансформації можна поділити на лексичні, граматичні і комплексні (змішані або лексико-граматичні).

З вище викладеного можна зробити висновок, що в процесі перекладу необхідно враховувати синтаксичні зв'язки, семантичні та стилістичні

особливості тексту, від яких залежить якість перекладу; і що кожен з перелічених вчених має свою точку зору на проблему визначення поняття і класифікації перекладацьких трансформацій. І ця проблема не буде вирішена до тих пір, поки не буде встановлено єдині назви для всіх перекладацьких трансформацій, а також не буде остаточно вирішено що віднести до способів, що до прийомів перекладу, а що до перекладацьких трансформацій, та поки не буде розроблено універсальний критерій, який буде покладено в основу класифікації; встановлено кількість типів трансформацій в класифікації, враховані всі комплексні трансформації.

При перекладі необхідно враховувати перераховані аспекти, але від того до якого різновиду буде віднесений той чи інший вид трансформації – до лексичних, граматичних, лексико-семантичних, стилістичних, семантичних, морфологічних, до якого з різного роду рівнів і підрівнів, прийомів непрямих і прямих перекладів; як би їх не називали (прийомами, способами, трансформаціями, чи перетвореннями) – від всього цього не залежить ні їх зміст, ні якість перекладу.

Переклад художньої літератури вимагає від перекладача відповідних умінь, навичок, інтелекту, ерудиції, перекладацької інтуїції, власних ідей, деяких фонових знань, мовного чуття а також деякого літературного таланту. А якість перекладу залежить від здатності перекладача якомога вірніше відобразити і перебудувати оригінал засобами іншої мови, що він робить інтуїтивно, не замислюючись над тим, як зветься, або до якого рівня відноситься та чи інша трансформація.

Найбільші труднощі при перекладі фентезі українською мовою виникають при передачі реалій, міфологізмів, та алюзій, які доповнюють смислові ідеї тексту і привносять в твір досконалість і естетику. Але при їх перекладі перекладач нерідко стикається з лексичними труднощами. Для творі жанру фентезі також особистий інтерес являє переклад okazіоналізмів, власних назв авторських топонімів та деяких вигаданих реалій, що посідають дуже важливе місце у художній літературі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ ТЕРРІ ПРАТЧЕТА І ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У АВТОРСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ У ЖАНРІ ГУМОРИСТИЧНОГО ФЕНТЕЗИ “THE LAST CONTINENT”

2.1. Стилiстичнi особливостi авторського стилю Террі Пратчетта у романі «The Last Continent»

У даному розділі основна увага приділена дослідженню характерних рис авторського стилю Террі Пратчетта і труднощам, що можуть виникнути при перекладі його творів.

Для перекладу українською мовою і практичного спостереження за особливостями стилю і застосуванням перекладацьких трансформацій для його відображення було обрано текст частини твору (див. додаток) “The Last Continent” («Останній Континент»). Цей гумористичний фентезі-роман є двадцять другою книгою з циклу «Discworld» і шостою книгою підциклу про пригоди чарівника Ринсвінда.

По-перше, стосовно загальної структури оповіді, слід зазначити, що Террі Пратчетт не звертається до використання розділення творів на глави. Сам письменник вважав, що глави є «непотрібною перешкодою, «точкою зупинки», яка заважає читачеві зосередитися на плинi оповіді», а також, що «Гомер у главах не писав» та що «життя не проходить у главах». Така особливість стилю автора може викликати труднощі як при простому ознайомленні з текстом твору так і при спробах його перекладу, тому що важко визначити на які частини варто членувати текст для його обробки.

До цього додається ще деяка рваність оповідання, яка легко простежується і в “The Last Continent”. Події різко скачуть з одного місця в інше – в один момент описується сцена в бібліотеці Небаченого Університету, а з наступного абзацу читачу представляється вже інша, далека планета, у якій інші персонажі шахтарів роблять важливу знахідку. А ще

згодом оповідання знову скаче своїм фокусом на чарівника Ринсвінда, що взагалі буквально знаходиться невідомо де, посеред невідомо чого.

Вже з самого початку твору проявляється і така характерна особливість авторського твору англійського письменника, як власні виноски та коментарі (часто трактування) стосовно деяких нових реалій чи подій, які він вводить у світ книги, або авторська оцінка тих чи інших подій, під які замасковано комічний коментар над реальним явищем нашого об'єктивного світу.

Ще однією характерною рисою стилю Террі Пратчетта є частотне використання промовистих імен. Оскільки, майже всі його твори, в тому числі “The Last Continent” є у тій чи іншій мірі пародіями, імена більшості діючих осіб слугують для розкриття суті характеру персонажа через основні його характерні ознаки, що і є висміюванням стереотипів щодо деяких типів людей чи професій у реальному світі. Це питання викликає досить багато труднощів з точки зору передання власних імен персонажів у перекладі іншою мовою. Не дивлячись на те, що ознаки, притаманні тим чи іншим персонажам, наприклад: Ponder Stibbons – “to ponder” – з англійської «роздумувати, розмірковувати» та Stibbons за звучанням дуже схоже на “stubborn” – «впертий, настирний» можуть означати, що цей персонаж і дійсно схильний часто та довго думати над вирішенням проблеми, що виникла, та є завзятим і впертим у своїх намаганнях зробити по-своєму. Але, виникає питання – як саме передати це забарвлення персонажу через його ім'я українською мовою, тому що деякі слова в англійській мають певне «національне» забарвлення, і хоча ці слова не є реаліями, все одно можна сказати, що слово “ponder” – означає у деякій мірі все ж чисто англійський спосіб розмірковування над питанням. Хоча і поняття є універсальним для обох мов і дуже легко передається за допомогою підбору аналогів, наприклад слова «мислити», все ж при перекладі втрачається частина того самого англійського типу процесу мислення. Отже, суть імені передається читачеві, але не у повній багатогранності його значення.

Питання перекладу промовистих імен наразі залишиться загалом відкритим і різні перекладачі звертаються або до таких прийомів як транскрипція чи транслітерація для відтворення зовнішньої форми імені, через що для читача, не знайомого з мовою оригіналу, втрачається його комічна вартість та деякі каламбури не більше мають сенсу, або до прийому калькування, коли підбираються відповідні частини слів, чи навіть описового перекладу з поясненнями та виносками щодо значення імені.

Задля уникнення придання іменам вигаданих персонажів хоч якихось «українських» рис через використання українських аналогів слів, автором цієї роботи при перекладі було вирішено звернутися до транскрипції.

Присутні у тексті твору також і деякі реалії з інших країн, що викликають питання при перекладі. Оскільки, “The Last Continent” є алюзією на Австралію, що, наприклад доводять опали, що їх добувають шахтарі на невідомій планеті. Опали, як відомо, зустрічаються не тільки в Австралії, але саме ця країна асоціюється з великими покладами та родовищами цього мінералоїда через своєрідну «золоту лихоманку», що виникла на території «світової столиці опалів», місті Кубер-Педі в штаті Південна Австралія.

Прикладом цього може слугувати також прізвисько одного з другорядних персонажів – шахтаря “Strewth”, що також одночасно є його коронною фразою. “Strewth!” – це Австралійський сленг, що є похідним скороченням від виразу “God’s truth!”. У даному випадку, саме тому що ця фраза є коронною для цього персонажа, тобто він її часто використовує, автором цієї роботи було прийняте рішення перекласти її, разом із його прізвиськом за допомогою підбору найбільш близького еквівалента цьому виразу «здивування» в українській мові «Фігасобі». І хоча при цьому була втрачена національна забарвленість, що була досягнута завдяки використанню Австралійського сленгу в оригіналі, читачі зможуть зрозуміти що саме вигукує персонаж Фігасобі і чому його кличуть саме так. Звісно, у цьому випадку можна було також звернутися до прийому описового перекладу і пояснити суть гри слів у виносці.

Іншим прийомом, що є характерним саме для авторського стилю Террі Пратчетта є навмисне порушення орфографічних норм мови задля передачі відхилення від фонетичної норми при вимові деяких персонажів через дефекти мовлення, стилістичний прийом, що має назву «графон (граффон)» та навмисне неправильне написання слів, щоб показати неосвіченість чи просту неможливість правильно написати те чи інше слово.

Яскравим прикладом графона у тексті роману “The Last Continent” може служити вимова Повна Дивакуллі, що має характерний дефект мовлення: замість “F” (Ф) він вимовляє “T” (Т).

“He's been showing me some of the invisible writings,” said Ridcully.

“Tascinatin' stuff.”

«Він показував мені деякі невидимі писання.» – заявив Дивакуллі.

«Тангастчні діла.»

Прикладом другого випадку навмисного порушення орфографічних норм є напис на дверях бібліотеки Небаченого університету, що було навмисно написано з помилкою “Notte” замість “Not”, бо персонаж, що його зробив – це Бібліотекар-орангутан. У даному випадку було вирішено звернутися до білоруської мови «Вхадзіць» (теж написано з помилкою до речі), з ціллю надання більшого комічного ефекту. І в результаті напис виглядає одночасно наче він написаний з помилкою, та наче був спеціально так написаний, через особливості вимови даного персонажа.

До такої стилізації автором манери вимови персонажів можна також віднести те, що репліки деяких персонажів написано або повністю великими літерами, або кожне слово починається з великої літери. Таким чином автор підкреслює значущість слів, висловлювань або передає емоційний, збуджений стан. А також таким чином автор позначає, що зараз говорять саме певні персонажі. Це теж є впізнавано рисою окремих героїв. Наприклад, сторожа Небаченого університету (слугобразу) завжди розмовляють з кожним словом, що починається з великої літери. Ці стилістичні особливості, в принципі, не суперечать нормам англійської та української мов, отже в

перекладі кожне слово було стилізовано відповідно, що є синтаксичним уподібненням.

Одним з найбільш уживаних стилістичних прийомів, які використовує Т. Пратчетт є епітет, що може виконувати функцію визначення, за допомогою якого автор висловлює яскравість своїх відносин до предметів, а також дуже частотними є метафори та порівняння, як правило, розгорнуті. Також характерними для індивідуального авторського стилю Террі Пратчетта є такі виразні засоби як, парцеляції, використання прямої мови та промовисті імена.

Часто письменник використовує художнє комічне применшення, коли основна суть спрощується, а на передній план виводиться малозначне і другорядне, а карикатури, пародії та гротеск використовуються з метою комічного перебільшення. Космічне перебільшення (гіпербола) є важливим прийомом в зображенні зовнішнього вигляду, одягу й мови, поведінки і міміки, перебільшення окремих рис, характерних ознак, що допомагає письменнику в створенні сатиричного образу.

Комізм ситуації додає і перехід від майже наукового стилю до розмовної лексики. Особлива іронія полягає ще і в тому, що науковою мовою спілкується рядовий вчений, а приземленою – глава університету. Як відомо, одним з основних прийомів комічного є поєднання абсолютно протилежних, різних, різнорідних явищ, що спостерігається в сатиричних та гумористичних творах.

Найяскравішим і найважчим для перекладу є та риса стилю Террі Пратчетта, що вирізняє його серед багатьох інших письменників як у рамках жанру фентезі, так і взагалі. Це його гумор. По-перше, Террі Пратчетт починав свій цикл «Дискосвіт» як пародію на тогочасні поширені спільні риси, що були притаманні багатьом творам у жанрі фентезі. Перша книга циклу навіть містила прямі пародії на популярних у той час персонажів інших письменників. В процесі розвитку циклу Террі Пратчетт поступова відійшов від прямого пародіювання літературних персонажів та канонів та

перейшов на алюзії та сатиру деяких явищ реального світу. Тому, щоби у повній мірі розуміти та максимально коректно передати при перекладі наміри письменника, треба володіти значним запасом фонових знань щодо не тільки літератури, а й історії, культури, політики різних країн світу, сучасної та класичної філософії, а також елементарних законів фізики, біології та інших природничих наук.

Гарним прикладом використання цих фонових знань для перекладу може слугувати наступний напис на табличці, що лежала на столі Архіканцлера:

“The Buck Starts Here” – «Тут фішка тільки починає свій шлях»

Тут даний крилатий вираз, що пародіює інший вираз. Не дивлячись на те, що його вдалося перекласти за допомогою перефразування похідного крилатого виразу із урахуванням іронії, вкладеної автором у даному випадку, без фонових знань, тобто екстралінгвістичного контексту зрозуміти суть виразу не просто. Тому виникає необхідність робити виноски з роз'ясненнями:

Тут йдеться про алюзію на відомий вираз у покері “The Buck Stops Here” – ‘Пішак Далі Не Йде’, табличку з яким мав на своєму столі 33-ій президент Сполучених Штатів Америки Гаррі Трумен. Метафорична фішка, яку гравці у покер передають один одному означає передачу відповідальності з нижчих ешелонів влади до вищих. Отже, цей вираз, що був девізом президента означав, що загальна відповідальність лежала на ньому, бо він є головним і за ним лишається право на остаточне рішення. У Дивакуллі ж випадок протилежний: вираз на його столі означає, що він передає свою відповідальність до нижчого керівництва.

2.2. Аналіз перекладацьких трансформацій, застосованих при перекладі роману у жанрі гумористичного фентезі “The Last Continent”

Персонажі, топоніми та власні назви в книгах Т. Пратчетта часто містять каламбури, алюзії та посилання на культуру.

В першу чергу необхідно звернути увагу на те, що особливі труднощі викликав переклад власних імен, деяких вигаданих топонімів та космонімів а також назв деяких посад та реалій, властивих тільки світу, створеному Т. Прітчеттом. При перекладі українською мовою, в основному було застосовано такі перекладацькі трансформації, як транслітерація, транскрипція, калькування. Вони відносяться до лексичних перекладацьких трансформацій.

Найперше слово тексту – “Discworld” уже викликає труднощі. Слово “Discworld” письменник отримав за допомогою сполучення двох англійських слів – «диск» та «світ», отже українською мовою його слід перекладати як «Дискосвіт», Це слово було отримано шляхом будови морфологічним способом словотворення – з’єднання слів за допомогою сполучної голосної, з використанням лексичної перекладацької трансформації калькування. Тут треба зазначити, що оскільки деякі книги з цього циклу вже виходили в російськомовному перекладі, російською мовою слово «Discworld» прийнято перекладати як «Плоский Мир».

При перекладі астіоніма – назви вигаданого міста “Ankh-Morpork” – Анх-Морпорк була використана транскрипція.

Транскрипція була застосована і при перекладі топоніма

“Slakki” – Слаккі, а при перекладі інсулоніма “Purdee Island”– Острів Пурді – Транскрипція + калькування.

Антропоніми – власні імена викликали особливі труднощі при перекладі. Їх можна було передати за допомогою транскрипції або транслітерації (що і були застосовані декілька разів), а більшою частиною було прийнято рішення звернутися до інших перекладацьких трансформацій,

тому що саме у творах Террі Пратчетта імена говорять самі за себе. Цей прийом називається «промовисті імена». Характерною рисою стилю цього письменника є те, що вже з одного імені читач має можливість зрозуміти вдачу того чи іншого героя; одним оком зазирнути у його душу, так би мовити. Тут ім'я віддзеркалює найсуттєвіші вади або переваги свого носія, його основну модель поведінки та особливості характеру. Отже, власні імена були перекладені із застосуванням наступних перекладацьких трансформацій:

«McAbre» англ. “macabre” – жахливий, страшний Террі Пратчетт стилізував під шотландське прізвище. У даному випадку слово «страхолюд» було стилізовано під ірландське прізвище: Страх О'Люд. Данна ідея була запозичена з російської традиції перекладу імені цього персонажа;

“Ponder Stibbons” англ. “to ponder” – розмірковувати, обдумувати, мислити – звідси «Мислик» + “Stibbons” – від “stubborn” – впертий – «Вперть»;

“Mustrum Ridicully” – Повн Дивакуллі. Ім'я «Повн» від повинен – з англ. “Mustrum” взято “must”. Прізвище “Ridicully” перша частина слова від початку англійського слова “ridiculous” – сміхотворний, дивакуватий, друга частина – результат транслітерації;

“Mrs. Whitlow” – Місис Вітлоу (Транскрипція.);

“Bogeyboy” Swallett – «Міцний Горішок» Гллотетт. “Bogeyboy” – ірландський сленг, означає когось, хто вважає себе дужим та хоробрим, «крутим», але насправді таким не є. “Swallett” – від “swallow” – ковтати, а у другій частині слова була використана транслітерація.

“Strewth” – «Фігасобі» – австралійський сленг, означає здивування. Похідне від “Gods truth”.

Назви установ, організацій, професій і посад, законів, побутових реалій або вигаданих речей перекладались за допомогою перекладацьких трансформацій, з якими можна ознайомитись нижче:

“Unseen University” – Небачений Університет – калькування;

“Bledlow” – Бледлоу – застосована транскрипція;

“the Senior Wrangler” Головний Мислитель. Результат використання фонових знань з всесвіту циклу Террі Пратчетта.

“the Lecturer in Recent Runes” – Професор з Новітнього Рунознавства. Було використано таку перекладацьку трансформацію, як конкретизація (Руни, а саме їх вивчення як наука – рунознавство, як, наприклад: наука з вивчення природи – природознавство);

“Weezencake's Unreliable Algorithm” – Ненадійний Алгоритм Візкекса. Перша частина слова – транслітерація, друга англ. “cake” – пиріг, тістечко. Взято слово «кекс» (“cupcake”) калькування + транслітерація.

“Invisible writings”- невидимі писання – калькування;

“Hex” – Гекс (комп’ютер) – транскрипція.

Необхідно відзначити, що назви деяких професій перекладалися "слово в слово", а також враховуючи, що деякі герої зовсім не мали імен, крім назв зайнятих посад, а також наслідуючи Террі Пратчетта, кожне слово в назвах посад писали з великої літери.

Такі способи переказу як транскрипція, транслітерація, перекладацьке калькування застосовувались не так часто і лише тоді, коли треба перекласти реалії, які належать іншим культурам, деякі посади, а також власні імена, топоніми і космоніми, вигадані Террі Пратчеттом.

Лексичні перекладацькі трансформації були застосовані дуже часто в процесі перекладу даного твору. Однією з найпоширеніших з використаних трансформацій стала конкретизація. Це було пов’язано з тим, що весь роман Террі Пратчетта побудований практично на діалогах, а при передачі прямої мови досить часто використовує одне й те саме слово “said”. Тож при перекладі на українську мову здалося доцільним для передачі інтонації, емоцій і настроїв героїв, а також дещо урізноманітнити текст за допомогою конкретизації. Нижче наведені приклади використання цього прийому:

“It's like a conjuring” trick, then,” – «Це, виходить, як трюк Ridcully had said. фокусника...», – прокоментував

”You're pullin' the tablecloth away before all the crockery has time to remember to fall over.”
 And Ponder had winced and said,
 “Yes, exactly like that, Archchancellor. Well done.”

Дивакуллі.
 «Витягуєш скатертину до того, як посуд згадає, що йому б уже час упасти».
 На що Мислик підмигнув і відповів:
 «Так, Архіканцлере, саме так це і працює, добре метикуєте.»

В цьому діалозі була застосована лексична заміна – конкретизація: “had said” – “сказав” замінили в першому реченні на “прокоментував”, а в прямій мові Мислика – “відповів”, крім цього два маленьких речення об’єднали в одне (граматична трансформація).

В наступних реченнях також використали конкретизацію:

“Not good,” said the Dean.
 He looked at the Dean, hesitated, and then said, “Dean?”
 “Well, we call him the Librarian,” said Ridcully.
 “I suppose...” said the Lecturer in Recent Runes.
 “A pattern emerges,” he said. “

«Не дуже добре», – заявив декан.
 Він подивився на декана, завагався, а потім звернувся: – «Декан?»
 «Ну, ми кличемо його бібліотекарем», – зауважив Дивакуллі.
 «Гадаю...» – почав Професор Новітнього Рунознавства.
 «Виникає закономірність», – він продовжував.
 «Насправді він був тут, коли бібліотекар... став бібліотекарем. І я пам'ятаю, як одного разу, коли ми дивилися, як бібліотекар штампує чотири книги одночасно, він вигукнув: "Дивно, дійсно, ніколи не повіриш, що він народився в Анк-Морпork." І я впевнений, що якщо

it's Rincewind.”

хто і знає ім'я Бібліотекара, так це Ринсвінд.»

“What? Everyone likes some comfy cushions when they're feeling a little under the weather, don't they?” said the man to whom sickness was a mystery.

«Чого це? Ще нікому не завадили одна чи дві зручних подушки у погану днину, чи не так?» – заявив чоловік, для якого сама концепція хвороби була нерозгаданою загадкою.

“Is that entirely wise?” said the Dean.

«Невже це було розумно, сер?» – Запитав декан.

В наведених реченнях застосована конкретизація слова “said” – “сказав” залежно від контексту відповідно на “звернувся”, “зауважив”, “почав”, “продовжував”, “вигукнув”, “заявив” та “запитав”, а в першому реченні ще і додавання “дуже”, а в останньому реченні додавання слова “концепція”.

В наступних реченнях застосовувалось декілька трансформацій.

“What can we do for him?” said Ponder Stibbons, the Faculty's youngest member.

«Що ми можемо для нього зробити?» – запитав Мислик Вперть, наймолодший член викладацького колективу факультету.

В цьому реченні крім конкретизації “said” – “запитав”, є перестановка “can we” – “ми можемо” і додавання “викладацького колективу”.

“Of course,” Ridcully went on, ignoring this as part of the University's usual background logic, “I suppose I could appoint another librarian... got to be a senior chap who knows his way around... hmm... now let me see, do any names spring to mind? Dean?”

«Звичайно», - продовжував Дивакулли, не приділяючи цьому уваги частині звичайної університетської логіки, – «гадаю я міг би призначити іншого бібліотекара... може когось старшого, який знає що та як... хм... давайте-ка подумати, чиїсь імена спадають на розум? Декан?»

В цьому реченні конкретизація “got to be a senior chap” на “може когось старшого”, а також опущення займенників “I” – “Я” і “me” – “мені”.

And because it was so big it could I тому, що він був настільки великим, afford to have an almost unlimited Небачений Університет міг дозволити number of staff on the premises. собі мати майже необмежену кількість персоналу в приміщенні

Тут конкретизація: займенник “it” на іменник “Небачений Університет”.

“Well, I do happen to be the Archchancellor «Ну, я тут Архіканцлер.» – in these parts, Dean,” said Ridcully calmly. Відповів Дивакуллі спокійно.

В цьому реченні в словах автора конкретизація слова “said” на “відповів”, а переклад прямої мови – це цілісне переосмислення висловлювання.

“Anyone called in a doctor?” he «А за лікарем уже послали?» – він said. поцікавився.

Тут крім конкретизації “said” – “поцікавився”, є перестановка в структурі речення.

“Oh, there,” he said. «Ах, ви про це?» – протягнув він.

В цьому реченні була застосована конкретизація “said” – “протягнув”, додавання “ви про” , в результаті стверджувальне речення замінено на питальне?

There was another thud from beyond the Через двері донісся ще один doors. глухий звук.

В цьому реченні крім конкретизації “was” – “донісся”, а також була зроблена перестановка: “через двері” перенесена на початок речення.

All right, all right!” said the Dean. «Добре, добре,» – зауважив декан.

“A “Er...” – said Ponder. “It's not as «Ем ...» – промовив Мислик. «Все не simple as that.” так просто.»

'Why not?' he said. «А чому б і ні?» – спитав він.

Тут в трьох реченнях вжито конкретизацію: “said” на відповідно “зауважив”, “промовив” та “спитав”, тільки в третьому реченні слова автора переставлені місцями.

“That's just a job description.” «Це просто назва посади.»

Ця конкретизація була застосована, оскільки розмова йшла про займану посаду.

Gone to the great Big Diner in the Viru на Велику Вечерю в небо.
Sky.

В цьому реченні застосована конкретизація “gone” – “вирушили” і опущення слова “great” як недоречного, щоб позбутися тавтології, тобто заміна парних синонімів одним.

“We sent him there, we can bring him back.” «Як ми відправили його туди, так ми можемо і повернути його.»

В цьому реченні конкретизація і додавання сполучників: підрядного “як”, сурядного “і” та частки “так”. Ці перетворення були виконані з метою підкреслити ідею повернення Ринсвінда, який на континент відправився завдяки помилки комп'ютера Гекса.

«Actually,» said the Senior Wrangler, «I think you'll find that, depending on the font, "c" or even "u" are, in fact, even smaller. Well, shorter, anyw.» «Насправді», – втрутився Головний Мислитель, – «я думаю, ви виявите, що залежно від шрифту літери "c" або навіть "i" навіть менші. Ну, у всякому разі, коротші.»

Тут крім конкретизації “said”– “втрутився”, ще перестановка “shorter” – “коротші”.

The lad's right,” said the Lecturer in «Хлопчина має рацію,» – підтвердив Recent Runes. Професор Новітнього Рунознавства.

“Well, we call him the Librarian,” said «Ну, ми кличемо його Ridcully. бібліотекарем,» – зауважив Дивакуллі.

“He's been an ape for quite a while... «Він був мавпою достатньо довго... Archchancellor,” said the Dean. Архіканцлере,» – обізвався Декан.

В цих трьох реченнях конкретизація підкреслена.

“Any volunteers to look inside the «Є добровольці заглянути в Librarian?” said Ridcully. бібліотеку?» – спитав Дивакуллі

В цьому реченні конкретизація “said” на “спитав”, а також опущення “inside” – “усередину” та заміна займенника “Any” на дієслово “Є”.

Перекладацька трансформація конкретизація була застосована найбільше, що пов'язано з оригінальним стилем Террі Пратчетта, тобто зумовлена факторами даного конкретного контексту, найчастіше, стилістичними міркуваннями (наприклад, досягти більшої образності, наочності, необхідність завершеності фрази, прагнення уникнути повторень та ін).

Також була використана протилежна конкретизації лексична перекладацька трансформація – генералізація, приклади якої приведені нижче:

The thing was oblong, although the Опал був овальної форми, хоча bottom edge was a confusion of twisted нижній край являв собою поєднання opal and dirt. пошкодженого мінералу та землі.

У цьому реченні присутня генералізація “opal” – «мінерал» і конкретизація “the thing” – «опал». Тут можна було уникнути використання обох трансформацій та застосувати дослівний переклад, але через те, що останній раз згадувалося, що саме про опал є об'єктом опису досить давно, тут виникла необхідність уточнення аби уникнути неправильного розуміння.

“I am the Master of this College!” «Я- ректор цього закладу!»

Тут генералізація “College” – «заклад», оскільки події розвиваються в університеті, а в українській мові університет і коледж розглядаються як різні рівні освіти.

Подібна лексична перекладацька трансформація і в наступному реченні:

“We'd be doing this for the college,” «Ми зробимо це заради нашого Dean. закладу», Декан.

Перекладацька трансформація генералізація застосовувалась набагато рідше, ніж конкретизація, що пов'язано з тим, що слова англійської мови частіше мають більш абстрактний характер, ніж українські слова, що відносяться до того ж поняття.

При перекладі досить часто застосовується перестановки.

There were thumps and thuds from Знизу пролунали глухі удари, і в below, and at one point Strewth's hat якийсь момент капелюх Фігасобі shot up into the air, turned over a few злетів в повітря, кілька разів times and dropped back. перекинувся і впал назад.

Перекладацька трансформація перестановка “a few times” – «кілька разів».

He held in both hands a bowl made of В обох руках він тримав посудину з bark. кори.

Перестановка обставини “in both hands” – “в обох руках” з середини на початок речення.

Ще подібна перестановка додатка “at all” – «ніяких слідів» з кінця на початок наступного речення:

No mention of wriggling at all. Ніяких слідів про те, що в ній щось звивалося.

There was a buzz of agreement from the Інші чарівники загуділи на знак other wizards. згоди.

В цьому реченні зроблена перестановка з синтаксичною перебудовою структури речення.

A lizard scuttled across the wall and По стіні пробігла ящірка і disappeared. зникла.

А тут підмет “lizard” – “ящерка” з початку речення переставили всередину.

There were clouds here, up near the ceiling. Тут, під стелею, були хмари.

Перестановка обставини місця “up near the ceiling” – «під стелею» з кінця речення усередину.

“Er... it'd take months to set it up «Е-м-м... якщо ви хочете, щоб він properly, if you want him back right повернувся, потрібні місяці, щоб все here,» said Ponder. налагодити», – пояснив Мислик.

Тут застосована перестановка частин складного речення прямої мови, а також конкретизація в словах автора.

Ridcully stared at him for a moment. Дивакуллі на хвилину вступився на нього.

Перестановка “for a moment”– «на хвилину» з кінця усередину речення.

“Dean! I'd be obliged if you'd take this «Декан! Я був би вдячний, якби ви, seriously, please!» said Ridcully. будь ласка, поставилися до цього серйозно!» – сказав Дивакуллі.

Перестановка “please” – «будь ласка»

Ridcully's own eyes were burning Очі Дивакуллі яскраво горіли. bright.

Перестановка “bright”– «яскраво».

“One of us must know his name, «Один з нас, певно, повинен знати surely?» його ім'я.»

Тут в результаті перестановки слова “surely” – “певно” риторичне питання перетворилося в стверджувальне речення.

“Technically, yes, Archchancellor,” said «Формально так, Архіканцлер»,– швидко відповів Мислик. Ponder quickly.

“I am a member of the team, sir,” said «Я – член команди,» – багатозначно Ponder, pointedly. підкреслив Мислик.

У цих двох реченнях перестановка та компенсація в словах автора.

He turned a sad face towards the Зупинившись перед дверима

wizards as he stopped outside the бібліотеки, він повернув до Library door. чарівників сумне обличчя.

Тут перестановка “a sad face” – «сумне обличчя», перестановка місцями частин складного речення, а також дієслово “stopped” перетворилося в дієприслівний зворот «зупинившись».

“But you made it, as I recall,” said «Але, наскільки я пам’ятаю, це Ridcully, whose memory could spring вдалося тобі,» – нагадав Дивакуллі, чия пам’ять могла піднести такі nasty surprises like that. чия пам’ять могла піднести такі неприємні сюрпризи.

Тут теж перестановка “as I recall” – «наскільки я пам’ятаю» і конкретизація “said” – «нагадав».

'Says Ook on the cover,' said the На обкладинці написано "Ук", – сказав Senior Wrangler after a while, in a через деякий час Головний Мислитель rather strained voice. доволі напруженим голосом.

Дві перестановки: а прямій мові обставина місця “on the cover” – «на обкладинці», а в словах автора обставина часу “after a while” – «через деякий час».

When the ground had been subdued to Коли земля була приборкана до його his apparent satisfaction he whacked at явного задоволення, він вдарив по the bushes as if they had personally кущах, як ніби вони особисто offended him, and bashed a couple of образили його, а також по парі дерев. trees as well.

В цьому реченні застасовані перестановка “as well” – «а також» і опущення дієслова “bashed” – «розбив».

“He's on the staff. If anyone knows «Він в штаті. Якщо хто і розбирається anything about geography, he's our в географії, так це він.» man.”

Тут перестановка “he” – «він» і опущення дієслова “is” – «є».

“He must come out sometimes,” said the «Він повинен іноді виходити»,–

that he got a mere light sting which спостерігачу, – це побачити, що він ceased to be agonizing after only a отримав легкий опік, що перестав бути few days. болісним всього через кілька днів.

Додавання «цей», «від нього на шлюпці» та перестановка “the watcher” – «спостерігач» і активна конструкція “and it was all the watcher could do” змінилася на пасивну «і все, що залишилося спостерігачу».

Strewth reversed his pick and laid Фігасобі повернув кирку іншою the wooden handle against the стороною і приклав держално до glowing crystal. “I just gots to сяючого кристалу. «От цікаво мені...» – know...” He tapped the rock. він пару разів постукав держалном по мінералу.

В цьому реченні крім додавання «пару разів держалном» застосована конверсна трансформація прямої мови “I just gots to know...” – «От цікаво мені...».

“Who's the archivist?» «А хто у нас архіваріус?»

В цьому реченні використано додавання “у нас” з одночасним опущенням “is” – “є”.

“Who've we got who knows anything «Хто у нас знає хоча б що- about geography?» небудь про географію?»

Додано “хоча б”.

“What? Everyone likes some comfy «Чого це? Ще нікому не завадили одна cushions when they're feeling a little чи дві зручних подушки у погану днину, under the weather, don't they?” said чи не так?» – заявив чоловік, для якого the man to whom sickness was a сама концепція хвороби була mystery. нерозгаданою загадкою.

У цьому реченні використана така перекладацька трансформація, як додавання: до слова хвороба було додано «сама концепція».

Finally he advanced on a couple of Нарешті він підійшов до двох плоских

flat rocks, lifted up each one in turn, каменів, підняв кожен по черзі, averted his eyes, shouted, “Hah!” відводив погляд і з криком: «Ха» – і again and flailed blindly at the ground знову сліпо молотив по черзі каміннями beneath. по землі.

Тут додавання «по черзі камінням».

“Don't all shout.” «Не кричіть всі та одразу.»

Додано “та одразу”.

The wizards watched it with concern. А чарівники споглядали усе це із занепокоєним виглядом на обличчях

Додавання «на обличчях».

“Er... we can't do it, sir,” Ponder «Ем... цього зробити ми не можемо», ventured. – наважився відповісти Мислик.

В прямій мові перестановка “do it” – «цього зробити», а в словах автора перестановка та додавання “наважився”.

And the Unseen University А бібліотека Небаченого Університету була Library was a magical library, чарівною бібліотекою, збудованою на дуже built on a very thin patch of тонкому шматочку часопросторового space-time. континууму.

Додано «континууму».

“There may be an index.” «Там може бути алфавитний покажчик.»

Додавання «алфавитний».

“All that magic radiation the whole «Уся ця магічна радіація, що time.” впливала на нього стільки часу.»

Тут було застосовано додавання “що впливала на нього” для пояснення на кого впливала радіація.

Перекладацькі трансформації додавання були обумовлені різницею в структурах речень англійської та української мов, необхідністю більш розгорнутого вираження думки, синтаксичної перебудови структури речень або стилістичними міркуваннями.

Були застосовані перекладацькі трансформації опущення семантично надлишкових елементів з точки зору їх смислового змісту (на думку автора перекладу це часто був займенник “І” – “Я”), заміною парних синонімів одним словом або стилістичними міркуваннями:

“I Think I Must Have Left Them On «Думаю, Я, Мабуть, Лишив Їх На The Dresser.» Комоді».

Перший займенник «І», було опущено, задля уникнення тавтології. Замість нього перша особа однини виражена формою дієслова.

“Here's The Keys, Then!” said McAbre, «Ось І Ключі!» – промовив Страх raising his voice. О’Люд, підвищуючи голос.

В даному реченні опущено слова: “then” – «потім» та “his” – «його».

“It's a very funny thing,” said the Dean, «Кумедна штука, – сказав декан, – “but a freak accident appears to have але, схоже, що з кожним до happened to every single copy of the останнього екземпляром Альбому за Year Book for that year.” цей рік стався нешасний випадок.»

В цьому реченні виконані дві трансформації: опущення слова “very” – “дуже” і перестановка “ a freak accident” – “нешасний випадок”.

“I suppose... I know this sounds « Гадаю... Знаю, це звучить ridiculous, but...» безглуздо, але...»

Тут двічі опущення займенника “І” – “Я”.

“Go on, man. We're almost all agog.” «Продовжуй. Ми всі тут майже згораємо від нетерпіння.»

Слово “man” опущено, а “тут” додано.

“It's not surprising, I suppose.” «Це і не дивно».

В цьому реченні опущення частина складного речення “I suppose” – «Я вважаю», в результаті чого складне речення перетворилося в просте. Приклад перекладацької трансформації – модуляції.

“There's some pretty vicious grimoires «Там книжки із досить потужними in there,” said the Senior Wrangler. закляттями», – відмітив Головний

“They can take a man's arm right off.” Мислитель. «Вони і без руки залишити».

У цьому реченні переклад було зроблено на основі причино-наслідкових зав'язків, тобто було застосовано таку лексичну перекладацьку трансформацію, як модуляція: “Take a man's arm right off ” руку відтяти – процес, «без руки залишити» – результат (руки вже не має).

Застосовувався також метонімічний переклад (ще терміни логічний розвиток або прийом смислового розвитку), коли оригінал і переклад співвідносяться як частина і ціле або як співвіднесені з суміжності поняття:

'Oh, that's a bookmark, is it?' said «А, так це закладка!» – вимовив Завідувач the Chair of Indefinite Studies, who Кафедри Невизначених Досліджень, який had been watching it nervously. нервово спостерігав за нею.

Тут застосовано метонімічний переклад “the Chair of Indefinite Studies” – “Завідувач Кафедри Невизначених Досліджень”, а також конкретизація “said” – “вимовив”, перестановка слова “nervously” – “нервово” і одночасно заміна питального речення на окличне.

“What can we do for him?” said «Що ми можемо для нього зробити?» – Ponder Stibbons, the Faculty's запитав Мислик Вперть, наймолодший youngest member.” член викладацького колективу факультету.

В цьому реченні використано метонімічний переклад “the Faculty's youngest member” – “наймолодший член викладацького колективу факультету”.

Під час перекладу застосовувалось цілісне переосмислення висловлювання, коли перетворення слова або речення відбувається не по елементам, а цілісно:

“THAT IS OF NO « ТА ДУРНИЦІ.»
CONSEQUENCE.” “BEG YOUR «ЩО-ЩО, АЛЬБЕРТ?»
PARDON, ALBERT?” «Випадково?»
“By any chance?” «ЩО-ЩО?»
“Say again?”

“That sounds quite dreadful,” said «Звучить жахливо,» – манірно вимовив the Chair of Indefinite Studies Професор Невизначених Досліджень. primly.

В цьому реченні слова героя переклали цілісним переосмисленням висловлювання, а в словах автора перестановка “primly” – «манірно» та конкретизація “said” – «вимовив».

“We’ll find out,” said Ridcully «Побачимо.» – гарячково відповів brusquely. Дивакуллі

В цьому реченні слова героя –цілісне переосмислення висловлювання, а також конкретизація “said” – “відповів”, та перестановка “brusquely” – “гарячково”.

“Is that entirely wise, sir” said the Dean. «Невже це було розумно?» – “Well, I do happen to be the Запитав Декан. Archchancellor in these parts, Dean,” «Ну, я тут Архіканцлер.» – Спокійно said Ridcully calmly. відповів Дивакуллі.

В цих реченнях крім конкретизації “said” – “запитав” і “відповів” є ще перестановка слова “calmly” – “спокійно” у другому реченні і, взагалі, пряма мова перекладена з використанням цілісного переосмислення висловлювання.

Також з аналізу перекладу видно, що в перекладі досить частотними є і граматичні перекладацькі трансформації, з них найчастіше вживались такі прийоми, як: заміна частини мови та заміна члена речення, а такі граматичні перекладацькі трансформації як: заміна форм слова, заміна типу речення застосовувались рідше. Це можна побачити далі при розгляді наступних прикладів:

“That man really makes me want to «На нього вже злості не вистачає.» swear”.

У цьому реченні застосована така граматична перекладацька трансформація, як: «прономіналізація» – заміна частини мови: іменник “man”

– «людина» на займенник «він» у місцевому відмінку, при цьому відбувається заміна підмета на додаток.

“Occasionally it shuddered a bit”. Ковдри ледь помітно здригалися час від часу.»

Тут теж була виконана заміна частин мови, але на цей раз займенник “it” – на іменник «ковдри», яку називають конкретизацією.

Ще приклад конкретизації – заміну займенника “it” – “воно” на іменник “істота” можна побачити в наступному реченні.

Then, weaving slightly, it set off. Потім, злегка погойдуючись, істота рушила геть.

Ще таку ж саму конкретизацію – заміну “it” – “посудина” можна спостерігати у реченні:

It contained... lots of vitamins, Посудина містила... багато вітамінів, valuable protein and essential fats. цінних білків і незамінних жирів.

Тут займенник “it” замінили на «посудина» – це конкретизація.

The landscape having been acceptably Утихомиривши таким чином pacified, he sat down to eat his supper навколишню місцевість, він сів before it escaped. вечеряти, поки вечеря не втікла.

В цьому реченні займенник “it” замінили на “вечерю” (конкретизація), “the landscape” – “ландшафт – навколишня місцевість” зроблена перестановка з одночасною перебудовою першої граматичної основи складного речення в дієприслівний зворот.

А, в загалі, це можна назвати перебудовою синтаксичної структури речення, («переструюванням»).

“I mean we really can't use magic to change him, sir. There's a huge problem in the way.” «Тобто, ми ніяк не можемо використати магію, щоб змінити бібліотекара. Нам заважає величезна проблема.»

Тут теж застосовано заміну займенника “його” іменником “бібліотекаря”, яку називають конкретизацією. Також це складне речення перетворилося в просте в результаті заміни “I mean” на сполучник “тобто”.

You can say this about Ankh-Morpork Про Анк-Морпорк можна сказати no matter how misshapen a garment, таке: незалежно від того, наскільки there will always be someone деформованим є предмет одягу, somewhere it would fit. завжди буде хтось, кому він підійде.

В цьому реченні застосовані такі перекладацькі трансформації, як перестановка “about Ankh-Morpork” – «про Анк-Морпорт», додання «предмет» і опущення слів “you” – «ви» та “there” – «там».

Заміну членів речення можна побачити з наступних прикладів:

“Slightly bad taste, Archchancellor, I «Це вияв поганого смаку, здається feel.” мені, Архіканцлере.»

В цьому реченні заміна члена речення – підмет «смак» було перетворено на додаток.

There was a buzz of agreement from the Інші чарівники загуділи на знак other wizards. згоди.

Тут додаток “the other wizards” перетворився в підмет “інші чарівники”. “Damn! Could Have Sworn I Had Them «Чорт! Клянуся, Хвилину Тому A Moment Ago!» Вони Були Тут!»

Тут зроблена граматична заміна пасивної конструкції “I Had Them” – «Я їх мав» на активну «Вони Були», а також перестановка слів місцями.

Every page was covered with 'ook'. Слово "ук" заповнювало простір кожної сторінки

В цьому реченні пасивну конструкцію “was covered with 'ook” – “була покрита 'ook” замінили на активну конструкцію “слово"ук" заповнювало” з додаванням слів “простір” та “слово” та перестановкою “every page” – “кожна сторінка”, яка при цьому з підмета перетворилася в додаток. Можливо ці перетворення простіше назвати перебудовою синтаксичної структури речення («переструктуруванням»).

“Don't Worry, I Do The Same Myself!” «Не Хвилюйтесь Ви, Зі Мною Теж Таке Часом Трапляється.»

Тут була застосована заміна активної конструкції “I Do” «Я Роблю» на пасивну: «Зі Мною Трапляється».

“There was a heap of blankets in front of the roaring fire.” «Перед ревучим вогнем каміна лежала купа ковдр.»

The same thought had occurred to the other wizards, too. Іншим чарівникам спало на думку теж саме.

У цих реченнях застосовано таку граматичну перекладацьку трансформацію, як перебудова синтаксичної структури речення.

Були застосовані синтаксичні заміни в складному реченні:

“The Librarian sneezed. And changed shape.” «Бібліотекар чихнув і змінився у фізичній формі.»

Два прості речення були об’єднані в складне, а також активна конструкція “changed shape” була замінена пасивною «змінився у формі».

Ridcully pointed to a little wooden device by the door. There was one outside every wizard's study. Дивакуллі вказав на маленький дерев'яний пристрій біля дверей, який був біля входу в кабінет кожного чарівника.

Тут об’єднання двох простих речень в складне.

He reached for the handle. He said, in a very weak voice, “k,” and then сказав він дуже слабким голосом і sneezed. Він потягнувся до ручки, – «к», – чхнув.

Перестановка (підкреслена), опущення “then” – «потім» і об’єднання двох простих речень в складне.

“Well, the students did say he was a bit quiet,” said Ridcully. “Doesn't smell bad in here. Quite fresh, really. Pleasantly salty. Aha...” «Ну, студенти говорили, що він був трохи тихий», – пояснив Дивакуллі і принюхався. – «Тут погано не пахне. Насправді, запах тут досить свіжий, приємно солоний.Еге ж...».

В цьому реченні конкретизація “said” – «пояснив», перестановка прислівників “really” – «насправді», “bad” – «погано» та об’єднання в другій частині прямої мови прості речення в складне.

“He fumbled in his pocket and «Пошаривши» по кишенях він знайшов produced his little green box of маленьку зелену коробочку з пігулками із dried frog pills, spilling a few as сушених ропух. Поки він боровся з he fumbled with the lid.” кришкою коробки, декілька пігулок випало.»

А тут застосована зворотна трансформація: членування складного речення на два простих. Крім того, у першому реченні дієслово у минулому часі “fumbled” було змінено на дієприслівник «пошаривши», а у другому – навпаки Participle I “spilling” на дієслово у минулому часі «випало».

“She hadn't said that bird were bad little «Вона не казала, що пташки це маленькі boys who'd gone too close to the cliff хлопчики, що занадто близько підійшли edge, and in any case jellyfish would be до краю урвища, або у такому разі це more likely, but Ponder couldn't help були б скоріше медузи... Але Мислик thinking that, harmlessly insane though не міг не думати, що якою б the woman had been, she might have had нешкідливою божевільною ця жінка не just the glimmerings of a point...” була, в її словах могли бути проблиски правди...»

В цьому реченні опущення прикметника “bad” – «погані», членування занадто складного речення на два теж ще складні.

But from the looks of it there had never Але, судячи з усього, ніяких been any notices and never would be, оголошень не було і ніколи не буде. ever. Ніколи.

Тут перебудова синтаксичної структури речення та його членування.

The Professor of Recondite Прокинувся Професор Архітектури і Architecture and Origami Map Folding Складання Карт Орігамі, його

had been woken up been introduced to the Archchancellor, who had never set eyes on him before, and had produced a map of the University which would probably be accurate for the next few days and looked rather like a chrysanthemum in the act of exploding.

представили Архіканцлеру, який ніколи раніше його не бачив. Професор приніс карту університету, яка, ймовірно, буде точною протягом наступних декількох днів і буде схожана хризантему в момент вибуху.

Research wizards have speculated that there is another, much speedier type of light which allows the slower light to be seen, but since this moves too fast to see they have been unable to find a use for it.

Чарівники-дослідники ведуть дискусії, щодо того, що начебто є набагато швидший вид світла, що дозволяє бачити повільне світло. Але, через те, що цей вид світла рухається занадто швидко, щоб його помітити, вони не змогли знайти у ньому нічого цікавого.

У цих двох реченнях членування дуже складних речень кожного на два теж складних.

“I've sent him no end of memos. He says it's traditional but, I don't know, he's so... boisterous about it...”

«Уже і нагадувань я йому посилав, що й кінця їм не має і краю. А він усе й каже постійно, мов традиція... Не знаю, якось він дуже... невгамовний щодо цього...»

У першому реченні прямої мови використовувалася така граматична трансформація, як синтаксична заміна з описовим перекладом простого речення складним. А у другому реченні застосовано членування складного речення на два прості.

Ridcully noted his wooden expression.

Дивакуллі помітив дерев'яну інтонацію, з якою Декан вимовляв цю фразу.

Тут застосовано пояснювальне додавання «з якою Декан вимовляв цю фразу», в результаті якого просте речення стало складним.

“It's not surprising, I suppose.”

«Це і не дивно.»

Опущення другої складової складного речення “I suppose” – «я думаю», Зробило складне речення простим.

В перекладі була приділена увага комплексним, тобто лексико – граматичним трансформаціям, які будуть розглянути нижче:

Під час перекладу також було застосовано прийом антонімічного перекладу:

Elsewhere, someone might have said, У будь-якому іншому місці могли б
“It's just books! Books aren't сказати «Це ж просто книги! Книги
dangerous!” безпечні!»

Тут речення “Books aren't dangerous!” – “Книги” не небезпечні!
перетворилося за допомогою антонімічного перекладу на протилежне
значення “Книги безпечні!”

“Good grief, I should hope we at least «Боже мій, сподіваюся, ми хоча б
know our colleagues' names. Isn't that імена наших колег знаємо. Чи це
so...” так?..»

В цьому реченні було застосовано антонімічний переклад в другій
частині висловлювання “Isn't that so...” на протилежне значення “Чи це так?”
зі заміною і типу речення, а в першій частині висловлювання виконана
перестановка “know” – “знаємо” і опущення займенника “I” – “Я”.

Також у перекладі декілька разів було використано прийом компенсації,
застосовується тоді, коли при відсутності еквівалента в ПМ передача
втраченої інформації може здійснюватися будь-яким іншим засобом:

"Egregious Professor of Cruel and «Яскравий Професор Жорстокої і
Unusual Geography", he said. “This Незвичайної Географії», – прочитав
looks like the one.” він. «Схоже це він.»

В цьому реченні застосована така комплексна трансформація, як
конверсія, коли описується теж саме, тільки з іншого боку, також
конкретизація “said” – «прочитав» з перестановкою слів автора.

“I think I do,” said the Dean. “Not a «Думаю, я пам'ятаю», – відповів декан. –

very promising boy. Had ears. Don't «Не дуже багатобіцяючий хлопчик.
often see him around, though. Always Він вмів слухати. Хоча нечасто його
has a suntan. Odd, that.” бачу. Завжди він загорілий. Дивно, це.»

В цьому реченні застосована така лексико – граматична трансформація, як експлікація і, щоб уникнути тавтології, опущення “І” – «Я».

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

З аналізу перекладацьких трансформацій, використаних під час перекладу українською мовою фрагмента гумористичного фентезі-роману Террі Пратчетта “The Last Continent” вдалося встановити, що найчастотнішими в тексті перекладу є лексичні перекладацькі трансформації а саме: конкретизація, перестановки, додавання та опущення.

Найчастіше зустрічається конкретизація, що пов’язано з особливостями стилю Террі Пратчетта, а саме з використанням великої кількості діалогів. Крім цього застосування конкретизації було зумовлене стилістичними міркуваннями (наприклад, з метою досягти більшої образності, наочності, необхідність надати фразі завершеності чи прагнення уникнути повторень, тощо). Також, у глобальному сенсі, розповсюдженість такої перекладацької трансформації при перекладі англійської мови українською пояснюється великою кількістю англійських слів з широкою семантикою, які не мають прямого відповідника в українській мові.

В процесі перекладу данного твору така перекладацька трансформація як генералізація застосовувалася набагато рідше ніж конкретизація. Це можна пояснити певними особливостями англійської лексики. Слова цієї мови мають більш абстрактний характер, ніж українські слова, що відносяться до того ж поняття.

Друге місце за чисельністю в перекладі посіла така лексична трансформація як перестановка. Це, в основному, було пов’язано з відмінністю в порядку слів у реченні в англійській та українській мовах, а також зі синтаксичною структурою речення.

При аналізі перекладу решти тексту спостерігається частотне використання також таких лексичних трансформацій, як додавання і опущення слів.

Застосування додавання були обумовлені різницею в структурах речень англійської та української мов, а опущення – присутністю семантично

надлишкових елементів з точки зору їх смислового змісту (на думку автора перекладу це, наприклад, часто був займенник “І” – “Я”), заміною парних синонімів одним словом або теж стилістичними міркуваннями.

Для перекладу власних імен, топонімів та назв деяких реалій були застосовані транскрипція, транслітерація та калькування.

Також мали місце такі лексичні трансформації, як: цілісне переосмислення висловлювання, генералізація, модуляція.

Із комплексних лексико-граматичних трансформацій зустрічаються в перекладі, хоча дуже рідко: антонімічний переклад та компенсація.

Автор перекладу також досить часто звертався до граматичних перекладацьких трансформацій, а саме: заміни частини мови чи члена речення або членування складного речення на декілька простих чи об'єднання простих у складне. Але слід зазначити, що граматичні трансформації, хоча і були кількісні, все ж менш численні ніж лексичні.

Треба відзначити, цікавий і достатньо характерний синтаксичний прийом стилю Террі Пратчетт, коли в реченнях кожне слово пишеться великими літерами або починається з великої літери. Таким чином він підкреслює значущість слів, висловлювань або передає емоційний, збуджений стан героя. Ця стилістична особливість не суперечить нормам англійської мови та української мови, тож в перекладі кожне слово було стилізовано відповідно, що є синтаксичним уподібненням.

Ще один із синтаксичних прийомів – це повтор, і при перекладі кожне слово теж було стилізовано відповідно.

Треба також відзначити що найчастіше одночасно в одному реченні вживалася не поодинокі перекладацька трансформація. а дві, а іноді і більше. Все це пов'язано зі специфікою тексту і бажанням автору перекладу якомога ближче передати стиль Террі Пратчетта його іронію та сарказм, натяк на справжню дійсність через призму далеких і нереальних подій.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дана робота присвячена вивченню стилістичних особливостей роману Террі Пратчетта “The Last Continent” і перекладацьким трансформаціям, що були використані під час виконання авторського перекладу цього гумористичного фентезі-роману українською мовою.

Перекладацькі трансформації є однією з найскладніших і найцікавіших тем в теорії перекладу. А коли йдеться про гумористичні фентезі-романи, насичені оказіоналізмами і грою слів, яскравим прикладом яких є цикл Террі Пратчетта, зі світом що нехтує законами фізики, повним різноманітних літературних алюзій, а також вигаданих автором комічних персонажів що поводяться відповідно неадекватно, все це разом потребує особливої уваги під час перекладу.

Це і стало основною причиною вибору цього тексту для перекладу та аналізу. В ньому зустрілося досить багато перекладацьких труднощів, які необхідно було подолати за допомогою перекладацьких трансформацій.

Отже: переклад – це акт міжмовної комунікації, що полягає в процесі перетворення твору з мови оригіналу на мову перекладу при збереженні незмінного змісту оригіналу.

Переклад художньої літератури вимагає від перекладача відповідних умінь, навичок, інтелекту, ерудиції, перекладацької інтуїції, власних ідей, фонових знань, мовного чуття та деякого літературного таланту. А якість перекладу залежить від здатності перекладача якомога вірніше відобразити і перебудувати оригінал засобами іншої мови.

Якщо головною метою перекладу є досягнення адекватності, то основне завдання перекладача – вміло використати різні перекладацькі трансформації з дотриманням відповідних норм мови для більш точної передачі інформації, що міститься в тексті оригіналу.

Оскільки лінгвісти підходять до вивчення трансформацій з різних точок зору, на даному етапі існує безліч поглядів різних дослідників на

питання означення перекладу та перекладацьких трансформацій, існують і розбіжності в типах і видах перекладацьких трансформацій та їх класифікаціях, хоча вони і мають багато спільних рис.

З вище викладеного можна зробити висновок, що в процесі перекладу необхідно враховувати синтаксичні зв'язки, семантичні та стилістичні особливості тексту, від яких залежить якість перекладу; і що кожен з перелічених вчених мають свою точку зору на проблему визначення поняття і класифікації перекладацьких трансформацій. І ця проблема не буде вирішена до тих пір, поки не буде встановлено єдині назви для всіх перекладацьких трансформацій, а також не буде вирішено що віднести до способів, що до прийомів перекладу, а що до перекладацьких трансформацій, а також поки не буде розроблений універсальний критерій, що буде покладено в основу класифікації; встановлено кількість типів трансформацій в класифікації, враховані всі комплексні трансформації.

Сходяться думки лінгвістів в тому, що трансформація – це спосіб досягнення еквівалентності мови оригіналу шляхом перетворення мовних одиниць, а розподіл трансформацій на типи і види є умовністю, котра пов'язана з тим, що деякі трансформації практично не зустрічаються в чистому вигляді, а поєднуються з іншими трансформаціями, що і ріднить безліч існуючих класифікацій.

Отже перекладацьким трансформаціям можна дати таке визначення: це процес різноманітних міжмовних перетворень з метою досягнення перекладацької еквівалентності перекладу з мови оригіналу на мову перекладу.

З аналізу перекладацьких трансформацій, використаних у перекладі українською мовою фрагмента гумористичного фентезі-роману Террі Пратчетта “The Last Continent” вдалося встановити, що найчастотнішими в тексті перекладу є лексичні перекладацькі трансформації а саме: конкретизація, перестановки, доповнення та опущення слів, генералізація та модуляція.

Найчастіше зустрічається конкретизація, що пов'язано з особливостями стилю Террі Пратчетта, а саме з присутністю великої кількості діалогів, в той час як автор твору при передачі прямої мови досить часто використовує одне й те саме слово без урахування інтонації, емоцій і настрою героїв. Тож при перекладі на українську мову для передачі інтонації, емоцій і настроїв героїв, а також з метою дещо урізноманітнити текст, здалось доцільним в такому випадку звернутися до конкретизації. Крім цього застосування конкретизації було зумовлене такими стилістичними міркуваннями як необхідність надати фразі завершеності чи прагнення уникнути повторів.

В цілому, розповсюдженість конкретизації при перекладі з англійської мови українською пояснюється великою кількістю англійських слів з широкою семантикою, які не мають прямого відповідника в українській мові. При перекладі з англійської мови на українську генералізація застосовується набагато рідше, ніж конкретизація. Це пов'язано з особливостями англійської лексики. Слова цієї мови мають більш абстрактний характер, ніж українські слова, що відносяться до того ж поняття.

Друге місце в перекладі посіла перестановка. Це, в основному, було пов'язано з відмінністю в порядку слів у речення в англійській і українській мовах, а також з синтаксичною структурою речення.

При аналізі перекладу решти тексту спостерігається також використання таких лексичних трансформацій, як додавання і опущення слів. Застосування додавання були обумовлені різницею в структурах речень англійської та української мов, необхідністю більш розгорнутого вираження думки, синтаксичною перебудовою структури речень або стилістичними міркуваннями; а використання опущення було зумовлено наявністю семантично надлишкових з точки зору їх смислового змісту елементів та заміною парних синонімів одним словом або також стилістичними міркуваннями.

Під час перекладу значне місце мало застосування цілісного переосмислення висловлювання, коли перетворення слова або речення

відбувається не за елементами, а цілісно, що теж пов'язане із стилем Террі Пратчетта.

Із комплексних лексико-граматичних трансформацій зустрічаються в перекладі, хоча дуже рідко, антонімічний переклад та компенсація.

Автор перекладу також досить часто звертався до граматичних перекладацьких трансформацій, таких, як: заміна частини мови чи члена речення. Одними із характерних рим стилю Террі Пратчетта є з одного боку дуже великі складні речення, а з іншого – короткі, відривчасті прості речення. Тому при перекладі доводилося або членувати складні речення на декілька простих, або, навпаки, об'єднувати прості у складні.

Але слід зазначити, що граматичні трансформації, хоча і були кількісні, все ж менш численні ніж лексичні.

При аналізі перекладу решти тексту для передачі власних імен, топонімів та назв деяких реалій спостерігається також застосування таких способів перекладу, як транскрипція, транслітерація та калькування.

Треба відзначити, що в тексті присутні такі цікаві і достатньо характерні для стилю Террі Пратчетта синтаксичні прийоми, як, наприклад, коли в реченнях кожне слово пишеться великими літерами або починається з великої літери. Таким чином автор підкреслює значущість слів, висловлювань або передає емоційний, збуджений стан. Ці стилістичні особливості, в принципі, не суперечать нормам англійської та української мов, отже в перекладі кожне слово було стилізовано відповідно, що є синтаксичним уподібненням.

Ще один із синтаксичних прийомів – це повтор, і при перекладі кожне слово теж було стилізовано відповідно.

Також необхідно зазначити що найчастіше одночасно в одному реченні вживалася не поодинокі перекладацька трансформація, а дві, а іноді і більше.

Всі ці перекладацькі перетворення пов'язані в той або іншій мірі: з особливостями англійської; обумовлені різницею в структурах речень англійської та української мов, необхідністю більш розгорнутого вираження

думки, синтаксичної перебудови структури речень або стилістичними міркуваннями; зі специфікою тексту і бажанням автора перекладу якомога ближче передати стиль Террі Пратчетта, його іронію, сарказм, натяк на справжню дійсність через призму далеких і нереальних подій.

Перекладачу часто дуже важко подати перекладений текст в бажаній формі, а якщо він написаний в стилі англійського фентезі, в якому для додання емоційності і колориту своїй творчості звертаються до алюзій, легенд і міфів, для передачі стилю автора і початкової ідеї йому доводиться застосовувати різні тактики перекладу. У цьому фентезі романі містяться численні алюзії на життя і культуру Австралії, культуру аборигенів, та деякі витвори популярної культури, що мають австралійське коріння (наприклад на фільми «Крокодил Данді» і «Сказаний Макс».

Для створення комізму Террі Пратчетт включає різні запозичені і термінологічні слова, професіоналізми, діалектизми, архаїзми, оказіоналізми, авторські неологізми, також письменником використовується такий прийом як спотворена вимова слів.

В романі Т. Пратчетт за допомогою пародій та карекатур висміює та піднімає такі теми реального світу, як: створення фільмів, видавництво газет, релігія, філософія, університетська політика, профспілки та фінансовий світ, а також різні бюрократичні та правлячі системи. Також в його творах можна зустріти чисельні посилання на різноманітних фентезійних та науково-фантастичних персонажів.

В решті решт, які перекладацькі трансформації застосовувати залежить не тільки від перекладача, але і в якійсь мірі від стилю оригіналу. Авторський стиль Террі Пратчетта дуже цікавий, але передати його іронію та сарказм простими прийомами досить важко, оскільки наведені ним теорія створення Діскосвіту, міфи, чутки, алюзії, глузування над богами це пародії на сучасну дійсність, яку потрібно передати так, щоб не просто було смішно, а також щоб у перекладі простежувалося саме те, що хотів донести письменник.

Автор перекладу намагався вирішити складне завдання збереження індивідуального авторського стилю, створити текст, максимально наблизений до оригіналу.

Список використаних джерел

1. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка. М.: Дрофа, 2000. 351 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. (Вопросы общей и частной теории перевода). М., «Международные отношения», 1975. 240 с.
3. Белокурова С.П. Словарь литературоведческих терминов. СПб.: Паритет, 2007. 320 с.
4. Вине Ж.-П., Дарбельне Ж. Технические способы перевода Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике [отв. ред. В.Н. Комиссаров]. М.: Международные отношения, 1978. 157-167 с.
5. Виноградов В.С. Введение в переводоведение. М.: Изд-во института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
6. Виноградов В.С. Перевод: Общие и лексические вопросы: учеб. пособие [2-е изд., перераб.]. М.: КДУ, 2004. 240 с.
7. Гак В.Г., Львин Ю.И. Курс перевода: Французский язык. М.: «Междунар. отношения», 1970. 400 с.
8. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 6-е, стереотипное. М.: «КомКнига», 2008. 144 с.
9. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка. М.: «Высшая школа», 1981 343 с.
10. Гарбовский Н.К. Теория перевода: Учебник. М.: Изд-во Моск. ун-та., 2004. 544 с.
11. Егорова Л.А., Никишина Н.В., Хабрянкина А.А. Мифологизм и аллюзия в произведениях жанра фэнтези: межкультурный диалог в переводе. Журнал «Казачество», История №25 – 2017 – С.63-71
12. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
13. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: [у 2-х ч.] Вінниця: «Нова Книга», 2001. Ч. II: Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. 302 с.

14. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник студентів вищ. навч. закл.[3-е вид. і перероб.]. Чернівці: ВД «Букрек», 2014. 640 с.
15. Казакова Т.Я. Практические основы перевода. СПб.: Союз, 2002. 320 с.
16. Катфорд Дж. К. Лингвистическая теория перевода: Об одном аспекте прикладной лингвистики [пер. с англ.]. М. : Едиториал УРСС, 2004. 208 с.
17. Кожина М.Н., Дускаева Л.Р., Салимовский В.А. Стилистика русского языка: учебник для вузов. М. Флинта, Наука, 2008. 464 с.
18. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. М.: ЭТС, 2001. 424 с.
19. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. М.: ЛКИ, 2007. 165 с.
20. Копанев П.И. Вопросы истории и теории художественного перевода. Минск: Изд-во БГУ им.Ленина, 1972 296 с.
21. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства: [підручник] Вінниця: «Нова Книга», 2008. 512 с.
22. Латышев. Л.К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания М.: Книга по Требованию, 2013. 160 с.
23. Латышев Л.К. Эквивалентность перевода и способы её достижения. М.: «Междунар. отношения», 1981. 246 с.
24. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода. М., «Международные отношения», 1976. 205с.
25. Миньяр-Белоручев Р.К. Как стать переводчиком. М.: «Стелла», 1994. 142с.
26. Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. М.: Воениздат, 1980. 297 с.
27. Миньяр-Белоручев Р.К. Теории и методы перевода – М.: Московский лицей, 1996. 208 с.
28. Нелюбин Л.Л. Перевод и прикладная лингвистика. М.: «Высшая школа», 1983. 326 с.

29. Никишина И.В., Супрун И.В. Аллюзия как стилистический прием в англоязычной литературе. Вестник РУДН Серия «Теория языка. Семиотика. Семантика» 2016. №1. М.: РУНД 68-74 с.
30. Николюкин А.Н. Литературная энциклопедия терминов и понятий. М.: НПК «Интелвак», столбцов 1600.
31. Папкина Д.С. Типы литературных аллюзий. Вестник Новгородского Государственного университета. №25, 2003 78-87 с.
32. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Дополнение и комментарии проф. МГЛУ Д.И. Ермаловича. 3-е изд., стереотип. М.: «Р.Валент», 2007. 244с.
33. Соскина С.Н. Квазилексемы научной фантастики как особый вид художественных окказионализмов. Калининград: КГУ, 2001. 203с.
34. Тюленев С.В. Теория перевода: Учеб.пособие. М.: Гардарики, 2004. 336 с.
35. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы: учеб. пособие [для инст-тов и фак-тов иностр. языков] [5-е изд.]. М.: ООО «Издательский Дом «Филология три», 2002. 416 с.
36. Федоров А.В. Искусство перевода и жизнь литературы. СПб.: Сов. писатель, 1983. 351 с.
37. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. М.: «Наука», 1988. 216 с.
38. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. М.: «Высшая школа», 1973. 310 с.
39. Шевнин А.Б., Серов В.С. Теория и практика перевода: пособие для студентов фак-тов иностр. яз. ун-тов Эливеста: КГУ, 1979. 310 с.
40. Щетинкин В.Е. Пособие по переводу с французского на русский. Учебное пособие. М.: «Просвещение», 1987. 160 с.
41. Harris Z.S. Papers in Structural and Transformational Linguistics Dordrecht, 1970.
42. Terry Pratchett. «The Last Continent». Corgi 2006. 416 p.
43. Toury G. The Notion of Assumed Translation. Amsterdam: John Benjamins, 1995. 331 p.

44. Toury G. In Search of a Theory of Translation . TelAviv: Porter Institute, 1980.
159 p.

ДОДАТОК

Discworld is a world and a mirror of worlds. Дискосвіт - це і сам світ, і дзеркало світів.

This is not a book about Australia. No, it's about somewhere entirely different which just happens to be, here and there, a bit... Australian. Ця книга не про Австралію. Ні, тут йдеться про зовсім інше місце, якому просто трапилося бути тут і зараз, трішки... Австралійським.

Still... no worries, right?

Та... не варто хвилюватися,

Against the stars a turtle passes, carrying four elephants on its shell. добре?

Серед зірок мандрує черепаха, з

Both turtle and elephants are bigger than people might expect, but out between the stars the difference between huge and tiny is, comparatively speaking, very small. чотирма слонами на панцирі.

І черепаха і слони більші, ніж люди могли б очікувати, але поміж зірок різниця між великим і малим, відверто кажучи, дуже мала.

But this turtle and these elephants are, by turtle and elephant standards, big. They carry the Discworld, with its vast lands, cloudscapes, and oceans.

Але ця черепаха, та ці слони - великі навіть за черепахо-слонячими стандартами. Вони несуть на своїх спинах Дискосвіт, з його безкраїми землями, хмарними пейзажами, та океанами.

People don't live on the Disc any more than, in less hand-crafted parts of the multiverse, they live on balls.

Люди не живуть на Диску більше ніж, у менш рукотворних частинах

Oh, planets may be the place where their body eats its tea, but they live elsewhere, in worlds of their own which orbit very handily around the centre of their heads.

мультивсесвіту, вони живуть на кулях.

О, планети можуть бути місцем, де їхні тіла живиться їхніми думками, але вони живуть деінде, у своїх

When gods get together they tell the story of one particular planet whose inhabitants watched, with mild interest, huge continent-wrecking slabs of ice slap into another world which was, in astronomical terms, right next door; and then did nothing about it because that sort of thing only happens in Outer Space.

An intelligent species would at least have found someone to complain to. Anyway, no one seriously believes in that story, because a race quite that stupid would never even have discovered blood.

People believe in all sorts of other things, though. For example, there are some people who have a legend that the whole universe is carried in a leather bag by an old man.

They're right, too.

Other people say: hold on, if he's carrying the entire universe in a sack, right, that means he's carrying himself and the sack inside the sack, because the universe contains everything. Including

власних світах, які дуже вправно обертаються навколо їхніх голів у центрі..

Коли боги збираються разом, вони розповідають історію однієї планети, жителі якої спостерігали з помірним інтересом, як величезні брили льоду, що здатні рознести планети на уламки врізалися в іншу планету (що була за астрономічними мірками у парі кроків) і абсолютно нічого не зробили з цього приводу, тому що різні речі трапляються у Космічному Просторі.

Розумні істоти хоча б поскаржились комусь на це. Все ж ніхто всерйоз не вірить у цю історію, тому що раса, настільки дурна, навіть не спромоглася б на відкриття слуду.

Хоча люди вірять в усілякі дивини. Наприклад, є народи, що вірять у легенду, буцім-то увесь всесвіт несе у шкіряному мішку за спиною старець.

Вони також мають рацію.

Інші кажуть: чекайте, якщо він несе цілий всесвіт у мішку, вірно, значить він несе сам себе і той мішок у мішку, тому що всесвіт являє собою все, що є. Включаючи його. І звісно

him. And the sack, of course. Which contains him and the sack already. As it were.

To which the reply is: well?

All tribal myths are true, for a given value of 'true'.

It is a general test of the omnipotence of a god that they can see the fall of a tiny bird.

But only one god makes notes, and a few adjustments, so that next time it can fall faster and further.

We may find out why.

We might find out why mankind is here, although that is more complicated and begs the question

'Where else should we be?

It would be terrible to think that some impatient deity might part the clouds and say, 'Damn, are you lot still here? I thought you discovered slood ten thousand years ago!

I've got ten trillion tons of ice arriving on Monday!

We may even find out why the duck-billed platypus.

мішок. Який містить уже старця і мішок.

Так би мовити.

Відповідь на це: то й що?

Всі племінні міфи правдиві, беручі до уваги відносність будь-якої 'правди'.

Загальний тест всемогутності будь-якого бога – здатність звернути увагу на падіння крихітної пташки.

Але лиш один бог робить нотатки та декілька корегувань, щоб наступного разу пташка падала швидше та далі.

Ми можемо дізнатися чому.

Ми могли б дізнатися чому знаходиться людство там де воно є, хоча це вже складніше і виникає питання

«А де ж ще нам бути?»

Було б жахливо просто уявити, як яке-небудь нетерпляче божество розсуває хмари та каже: «Якого дідька? Ви ще й досі тут? Думалося мені ви мали відкрити слуд ще десять тисяч років тому! У мене тут десять трильйонів тон льоду у понеділок прибуває!»

Snow, thick and wet, tumbled on to the lawns and roofs of Unseen University, the Discworld's premier college of magic.

It was sticky snow, which made the place look like some sort of expensive yet tasteless ornament, and it caked around the boots of McAbre, the Head Bledlow, as he trudged through the cold, wild night.

Two other bledlows stepped out of the lee of a buttress and fell in behind him on a solemn march towards the main gates.

It was an old custom, centuries old, and in the summer a few tourists would hang around to watch it, but the Ceremony of the Keys went on every night in every season.

Mere ice, wind and snow had never stopped it.

Bledlows in times gone past had clambered over tentacled monstrosities to do the Ceremony; they'd waded through floodwater, flailed with their bowler hats at errant pigeons, harpies and dragons, and ignored mere faculty

А може навіть дізнаємось чому качкодзьоб качкодзьобий.

Сніжинки пухнасті та вологі повільно опускалися на галявини та дахи Небаченого Університету головного вишу з магії всього Дискосвіту.

Сніг обліпив все навкруги через що Університет виглядав як дорога але вульгарна дрібничка. Сніг лип до чобіт Страха О'Люда, старшого слугобрана, коли він стомлено крокував крізь холодну дику ніч.

Два інші слугобрана вийшли з-під навісу та урочисто прослідкували за ним у сторону головних воріт.

Це був старий звичай, якому вже багато століть, і в літку кілька туристів приїжджають на нього подивитись. Але Церемонія Ключів відбувалася кожна ніч протягом всього року.

Якийсь там сніг, вітер та лід ніколи не стануть йому на заваді.

У часи давно минулі Слугобрани прокладали собі шлях із боєм крізь потворних чудовиськ із багатьма щупальцям, щоб заслужити право брати участь у церемонії; вони могли

members who'd thrown open their bedroom windows and screamed imprecations on the lines of

'Stop that damn racket, will you? What's the point!'

They'd never stopped, or even thought of stopping.

You couldn't stop Tradition.

You could only add to it.

The three men reached the shadows by the main gate, almost blotted out in the whirling snow. The bledlow on duty was waiting for them.

'Halt! Who Goes There?' he shouted.

McAbre saluted.

'The Archchancellor's Keys!'

'Pass, The Archchancellor's Keys!'

The Head Bledlow took a step forward, extended both arms in front of him with his palms bent back towards him, and patted his chest at the place where some bledlow long buried had once had two breast pockets. Pat, pat. Then he extended his arms by his sides

подолати у брід річки, що вийшли з берегів, молотили, озброєні лишень своїми капелюхами-котелками, поштових голубів, гарпій та драконів та не звертали увагу на рядових викладачів, що кричали відкривши навстіж вікна своїх кімнат прокляття на кшталт: «Досить вже цього бісового галасу, зупиніться вже! Яка з цього користь!»

А вони ніяк не зупиняться, і навіть і не думають зупинятися.

Традицію не зупиниш.

Її можна тільки збагатити.

Засніжена трійця нарешті досягла тіні головних воріт.

Там їх уже чекав черговий слугообраз.

«Стій! Хто Це?»- озвався він.

Страх О'Люд віддав честь.

«Ключі Архіканцлера!»

«Проходьте, Ключі Архікацлера!»

Головний слугообраз зробив крок вперед, простяг руки перед собою і загнувши долоні похлопав себе по грудях у місці, де у когось з давно покійних його колег знаходилися грудні кишені. Хлоп, хлоп.

Потім він розвів руки в сторони та

and stiffly patted the sides of his jacket. швиденько обшукав бокові кишені.
Pat, pat. Хлоп, хлоп.

'Damn! Could Have Sworn I Had Them A Moment Ago!' he bellowed, «Чорт! Клянуса, Хвилину Тому Вони Були Тут!» - Рикнув він, enunciating each word with a sort of вимовляючи кожне слово із bulldog carefulness. старанністю бульдога.

The gatekeeper saluted. McAbre saluted. Брамник віддав честь. Страх О'Люд віддав честь.

'Have You Looked In All Your Pockets?' «Ви у всіх кишенях дивились?»

McAbre saluted. The gatekeeper saluted. A small pyramid of snow was building up on his bowler hat. Страх О'Люд віддав честь. Брамник віддав честь. Невеличка піраміда снігу вже збиралася на його котелку.

'I Think I Must Have Left Them On The Dresser. It's Always The Same, Isn't It?' «Думаю, Можливо Я Залишив Їх На Комоді. Завжди Одне Й Те Саме, Чи Не Так?»

'You Should Remember Where You Put Them Down.!' «Треба Пам'ятати Де Ти Їх Кладеш!»

'Hang On, Perhaps They're In My Other Jacket!' «Чекай, Може Вони У Моєму Іншому Жакеті!»

The young bledlow who was this week's Keeper of the Other Jacket stepped forward. Молодий слугообраз, що цього тижня був Хранителем Іншого Жакета зробив крок вперед.

Each man saluted the other two. Кожен віддав честь іншим двом.

The youngest cleared his throat and managed to say Молодший прочистив горло та вимовив насилу:

'No, I Looked In... There This... Morning!' «Ні, Я Дивився... Там Цього... Ранку!»

McAbre gave him a slight nod to acknowledge a difficult job done well, and patted his pockets again.

'Hold On, Stone The Crows, They Were In This Pocket After All! What A Muggins I Am!'

'Don't Worry, I Do The Same Myself!'

My Face Red! Forget My Own Head Next!

Somewhere in the darkness a window creaked up.

'Er, excuse me, gentlemen.'

'Here's The Keys, Then!' said McAbre, raising his voice.

'Much Obligated!'

'I wonder if you could' the querulous voice went on, apologizing for even thinking of complaining.

'All Safe And Secure!' shouted the gatekeeper, handing the keys back.

'-perhaps keep it down a little...'

'Gods Bless All Present!' screamed McAbre, veins standing out on his thick crimson neck.

Страх О'Люд легенько кивнув у знак визнання що нелегкий труд було виконано гідно, та знову обшукав свої кишені.

«Чекайте, Побий камінням Усіх Круків, Вони Все ж Таки Були У Цій Кишені! Це Ж Треба Бути Таким Простаком!»

«Не Хвилюйтесь Ви, Зі Мною Теж Таке Часом Трапляється.»

«Я Певно Весь Почервонів! Дивись, Наступного Разу Голову Забуду!»

Десь у темряві відкрилося вікно.

«Ем, вибачайте шановне панство –»

«Ось І Ключі!»- промовив Страх О'Люд, підвищуючи голос,

- «Вельми Вдячний!»

«Чи не могли б ви–» жалібний голосок продовжив, вбачаючись за навіть саму думку скаржитись.

«Усе У Повному Порядку», – оголосив брамник, віддаючи ключі назад.

« – може трошки тихіше...»

«Нехай Боги Благословлять Усіх Присутніх!»- крикнув Страх О'Люд , на багряній шиї якого виступили вени.

'Careful Where You Put Them This Time. Ha! Ha! Ha!'

'Ho! Ho! Ho!' yelled McAbre, beside himself with fury. He saluted stiffly, went About Turn with an unnecessarily large amount of foot stamping and, the ancient exchange completed, marched back to the bledlows' lodge muttering under his breath.

The window of the University's little sanatorium shut again.

'That man really makes me want to swear,' said the Bursar.

He fumbled in his pocket and produced his little green box of dried frog pills, spilling a few as he fumbled with the lid.

I've sent him no end of memos.

He says it's traditional but, I don't know, he's so... boisterous about it...'

He blew his nose.

'How's he doing?'

'Not good,' said the Dean.

The Librarian was very, very ill.

«Уважніше Ховайте Їх Цього Разу. Ха! Ха! Ха!»

«Хо! Хо! Хо!»- закричав Страх О'Люд не в собі від люті. Він незграбно віддав честь, Рушив Кругом, зробивши значно більше кроків ніж було необхідно, і коли стародавній звичай було закінчено, зачимчикував назад до хатинки слугообразів, бурмочучи щось собі під ніс.

Віконце малого кабінету Університету знову закрилося.

«На нього вже злості не вистачає.» сказав Скарбничий. Пошаривши по кишенях він знайшов маленьку зелену коробочку з пігулками із сушених ропух. Поки він боровся з кришкою коробки, декілька пігулок випало.

«Уже і нагадувань я йому посилав, що й кінця їм не має і краю. А він усе й каже постійно, мов традиція... Не знаю якось він дуже... невгамовний щодо цього...» Скарбничий опустошив носа.

«Як там у нього справи?»

«Не дуже добре»,- заявив декан. Бібліотекар був дуже, дуже

Snow plastered itself against the closed window.

There was a heap of blankets in front of the roaring fire. Occasionally it shuddered a bit. The wizards watched it with concern.

The Lecturer in Recent Runes was feverishly turning over the pages of a book.

'I mean, how do we know if it's old age or not?' he said.

'What's old age for an orang-utan? And he's a wizard. And he spends all his time in the Library. All that magic radiation the whole time.

Somehow the flu is attacking his morphic field, but it could be caused by anything.'

The Librarian sneezed.

And changed shape.

The wizards looked sadly at what appeared very much like a comfortable armchair which someone had, for some reason, upholstered in red fur.

'What can we do for him?' said Ponder Stibbons, the Faculty's youngest

хворий.

Сніг продовжував налипати на зачинені ставні вікна.

Перед ревучим вогнем каміна лежала купа ковдр. Ковдри ледь помітно здригалися час від часу. А чарівники споглядали усе це із занепокоєним виглядом на обличчях.

Лектор з новітнього рунознавства нервово листав книгу.

«І взагалі, як ми можемо бути впевненими, чи це через його вік або ні?»- сказав він.

«Коли взагалі приходить старість у орангутанів? А ще він чаклун. І увесь вільний час у бібліотеці проводить. Уся ця магічна радіація, впливу якої він піддавався стільки часу. Чомусь грип атакує його морфогенне поле, але причиною йому може бути все що завгодно.»

Бібліотекар чихнув і змінився у фізичній формі.

Чарівники сумно поглянули на те, що дуже нагадувало зручне крісло, яке хтось з якоїсь причини оббив червоним хутром.

«Що ми можемо для нього

member.

'He might feel happier with some cushions,' said Ridcully.

'Slightly bad taste, Archchancellor, I feel.'

'What? Everyone likes some comfy cushions when they're feeling a little under the weather, don't they?' said the man to whom sickness was a mystery.

'He was a table this morning. Mahogany, I believe.

He seems to be able to retain his colour, at least.'

The Lecturer in Recent Runes closed the book with a sigh.

'He's certainly lost control of his morphic function,' he said.

'It's not surprising, I suppose. Once it's been changed, it'll change again much more easily, I'm afraid. A well known fact.'

He looked at the Archchancellor's frozen grin and sighed. Mustrum Ridcully was notorious for not trying to

зробити?» - запитав Мислик Вперть, наймолодший член викладацького колективу факультету.

«Він виглядав бив веселіше із парочкою подушок»,- сказав Дивакуллі.

«Це вияв поганого смаку, здається мені, Архіканцлере»

«Чого це? Ще нікому не завадили одна чи дві зручних подушки у погану днину, чи не так? – заявив чоловік, для якого сама концепція хвороби була нерозгаданою загадкою.

«Цього рану він був столом, із червоного дерева, якщо не помиляюсь. Йому хоча б вдалось відновити свій колір.»

Професор з новітнього рунознавства закрив книгу зітхаючи.

«Він абсолютно точно утратив контроль над своєю морфогенною функцією.»- сказав він.

«Це і не дивно. Якщо вона змінилася один раз, боюся, що знову вона буде змінюватися все простіше і простіше. Це загальновідомий факт.»

Він поглянув на застиглу посмішку Архіканцлера і знову зітхнув. Напевно Дивакуллі мав

understand things if there was anyone around to do it for him.

'It's quite hard to change the shape of a living thing but once it's been done it's a lot easier to do it next time,' he translated.

'Say again?'

'He was a human before he was an ape, Archchancellor. Remember?'

'Oh. Yes,' said Ridcully.

'Tunny, really, the way you get used to things. Apes and humans are related, accordin' to young Ponder here.'

The other wizards looked blank. Ponder screwed up his face.

'He's been showing me some of the invisible writings,' said Ridcully. Tascinatin' stuff.'

The other wizards scowled at Ponder Stibbons, as you would at a man who'd been caught smoking in a firework factory.

So now they knew who to blame. As

дурну славу людини, що не стане намагатися зрозуміти природу речей, якщо поряд був хтось, хто міг зробити це за нього.

«Змінити фізичну форму живої істоти досить складно, але коли це вже сталося один раз наступного разу зробити це значно простіше.»- він переклав.

«Повторіть, будь ласка?»

«Він був людиною, перед тим, як стати приматом, Архіканцлере, Пам'ятаєте?»

«А, звісно»,- відповів Дивакуллі .

«Дивовижно, як швидко звикаєш до речей. Але, згідно із нашим юним Мисликом, примати і люди то споріднені види.»

Інші чарівники аніскільки не змінилися в обличчі. А Мислик скривився.

«Він показував мені деякі невидимі писання.» - заявив Дивакуллі.

«Тантастчні* діла.»

Інші чарівники дивилися на Мислика із докором, з яким дивляться на людину, що була спіймана на курінні на заводі з виготовлення

usual... феєрверків. Так що тепер вони знали, чия все це вина. Як завжди...

'Is that entirely wise, sir?' said the Dean. «Невже це було розумно, сер?»-

'Well, I do happen to be the Archchancellor in these parts, Dean,' said Ridcully calmly. Запитав декан.

'A blindly obvious fact, Archchancellor,' said the Dean. You «Ну, я тут Архіканцлер.» - Відповів Дивакуллі спокійно.

could have cut cheese with his tone. «Звісно, Архіканцлере»,- сказав декан у відповідь, таким тоном, що їм можна було б сир нарізати.

'Must take an interest. Morale, you know,' said Ridcully. «Я повинен був перевірити. Питання моралі, знаєте.»- сказав Дивакуллі.

'My door is always open. I see myself as a member of the team.' «Мої двері завжди відчинені. Я бачу себе повноцінною частиною команди.» Мислик знову поморщився.

Ponder winced again.

'I don't think I'm related to any apes,' said the Senior Wrangler thoughtfully. «Не думаю, що я маю родинні зв'язки із жодною мавпою»,- задумливо промовив Головний Мислитель.

'I mean, I'd know, wouldn't I? I'd get invited to their weddings and so on. My parents would have said something like, "Don't worry about Uncle Charlie, he's supposed to smell like that," wouldn't they? And there'd be portraits in..'

The chair sneezed. There was an unpleasant moment of morphic uncertainty, and then the Librarian was «Ну, тобто, я б знав. Я б тоді був б запрошений на усілякі весілля і так інше. І батьки мої мені б тоді казали щось на кшталт: Не звертай уваги, від дядька Чарлі так и повинно пахнути», чи не так? Та й портрети висіли б на...»

Крісло чхнуло. Далі декілька миттєвостей ніякової морфогенної

sprawling in his old shape again.

The wizards watched him carefully to see what'd happen next.

It was hard to remember the time when the Librarian had been a human being. Certainly no one could remember what he'd looked like, or even what his name had been.

A magical explosion, always a possibility in somewhere like the Library where so many unstable books of magic are pressed dangerously together, had introduced him to unexpected apehood years before. Since then he'd never looked back, and often hadn't looked down either.

His big hairy shape, swinging by one arm from a top shelf while he rearranged books with his feet, had become a popular one among the whole University body; his devotion to duty had been an example to everyone.

Archchancellor Ridcully, into whose head that last sentence had treacherously arranged itself, realized that he was unconsciously drafting an obituary.

неясності і Бібліотекар повернувся до своєї попередньої форми.

Чарівники уважно спостерігали, що ж станеться з ним далі.

Уже було важко пригадати часи, коли Бібліотекар був людською особою. І напевно уже ніхто не міг згадати, як він виглядав, або навіть його ім'я.

Магічний вибух, не дивина у місці, як Бібліотека, де так багато нестабільних магічних книжок розміщені у небезпечній близькості одна до одної, розпочав нову, неочікувану, мавпячу фазу життя Бібліотекар багато рокі тому. З того часу він більше не озирався на минуле, та й у низ не дуже часто дивився.

С того часу його велика космата фігура, що трималася рукою за верх книжкової шафи, упорядковуючи книги ногами, стала відома на весь Університет.

А його відданість своїй справі була для всіх прикладом.

Архіканцлер Дивакуллі, у чию голову останнє речення в'їдалося по-

'Anyone called in a doctor?' he said. зрадницьки, спіймав себе на думці, що він несвідомо складав некролог.

'We got Doughnut Jimmy here this afternoon,' said the Dean. «А за лікарем уже послали?»- він поцікавився.

'He tried to take his temperature but I'm afraid the Librarian bit him.' «Пополудні приїздив Пончик Джиммі»,- відповів декан.

'He bit him? With a thermometer in his mouth?' «Він спробував виміряти температуру нашого Бібліотекара, але, боюся, що той його вкусив.»

'Ah. Not exactly. There, in fact, you have rather discovered the reason for his biting.' «Вкусив його? Із термометром у роті?»

'Does that book say if monkeys have pulses?' he said. «Ну, не зовсім. Скоріше це і було причиною його кусючості.»

There was a moment of solemn silence. The Senior Wrangler picked up a limp black-leather paw and patted it vaguely. Далі слідувала мить сумної тиші. Головний Мислитель узяв в'ялу чорношкіру лапу і легенько по ній поплескав.

'Is his nose supposed to be cold, or what?' «У тій книзі сказано чи є у приматів пульс?»- він промовив.

There was a little sound, such as might be made by half a dozen people all sharply drawing in their breath at once. «Його ніс повинен бути холодним чи як?»

The other wizards began to edge away from their Senior Wrangler. Пролунав ледве чутний звук, наче з півдюжини людей одночасно різко затаїли подих. Інші чарівники почали повільно віддалятися від Головного Мислителя.

There was, for a few seconds, no other sound but the crackling of the fire and the howl of the wind outside. На декілька секунд жодного звуку крім тріскотіння дров у вогні та

The wizards shuffled back. завивання вітру за вікном не пролунало.

The Senior Wrangler, in the astonished tones of someone still possessing all known limbs, very slowly took off his pointy hat. This was something a wizard would normally do only in the most sombre of circumstances. Чарівники знову зібралися до купи. Головний Мислитель, рухами здивованої людини, що все ще має всі кінцівки на місцях, дуже повільно зняв конусоподібного капелюха. Так чарівники зазвичай чинили лише у найсумніших із приводів.

Well, that's it, then,' he said. «Ну, здається це кінець.» - він підсумував.

'Poor chap's on his way home. Back to the big desert in the sky.' «Бідолаха уже на шляху додому. До великої пустелі серед зірок.»

'Er. rainforest, possibly,' said Ponder Stibbons. «Емм, мабуть радше до тропічних лісів»,- підмітив Мислик Вперть.

'Maybe Mrs Whitlow could make him some hot nourishing soup?' said the Lecturer in Recent Runes. «Може, Місіс Вітлоу зробила б йому трохи гарячого поживного супчику?»- запропонував Професор з Новітнього Рунознавства.

Archchancellor Ridcully thought about the housekeeper's hot nourishing soup. Архіканцлер Дивакуллі замислився про поживний суп Місіс Вітлоу.

'Kill or cure, I suppose,' he murmured. «Уб'є або зцілить, думається мені»,- він побормотав.

He patted the Librarian carefully. Легенько поплескавши Бібліотекара по спині від додав:

'Buck up, old chap,' he said. «Тримайся, друзяко, скоро зведешся на ноги і знову візьмешся робити свій неоціненний внесок».

'Soon have you back on your feet and continuing to make a valued contribution.'

'Knuckles,' said the Dean helpfully. «Кісточки», - догідливо додав

'Say again?'
 'Knuckles, rather than feet.'

'Castors,' said the Lecturer in Recent Runes.

'Bad taste, that man,' said the Archchancellor.

They wandered out of the room. From the corridor came their retreating voices:

'Looked very pale around the antimacassar, I thought.'

'Surely there's some sort of a cure?'

'The old place won't be the same without him.'

'Definitely one of a kind.'

When they'd gone the Librarian reached up cautiously, pulled a piece of blanket over his head, cuddled his hot-water bottle and sneezed.

Now there were two hot-water bottles, one of them a lot bigger than the other and with a teddy bear cover in red fur.

Light travels slowly on the Disc and is

декан.
 «Що, що, пробачте?»
 «Скоріше на кісточки пальців аніж на ноги».
 «На коліщатках тепер буде кататись», – додав Професор з Новітнього Рунознавства.
 «Це вже ознака поганого почуття гумору, колего», – відповів Дивакуллі.
 Усі покинули приміщення. Із коридору лунали їх голоси, що все віддалялися:
 «Мені здалося він виглядав дуже блідим, особливо у районі довкола серветочки на підголівнику.»
 «Повинні ж бути хоча б якісь ліки?»
 «Без нього Бібліотека буде вже не така як колись.»
 «Він точно такий один.»
 Коли вони остаточно зникли, Бібліотекар обережно підтягнув ковдру до себе і накрився нею з головою, обійняв грілку, що лежала поруч і чхнув.
 Тепер грілок стало дві: одна з яких набагато більша за іншу і покрита червоним хутром плюшевого ведмедика.

slightly heavy, with a tendency to pile up against high mountain ranges.

Research wizards have speculated that there is another, much speedier type of light which allows the slower light to be seen, but since this moves too fast to see they have been unable to find a use for it.

This does mean that, despite the Disc being flat, everywhere does not experience the same time at, (or want of a better term, the same time.

When it was so late at night in Ankh-Morpork that it was early in the morning, elsewhere it was...

... but there were no hours here.

There was dawn and dusk, morning and afternoon, and presumably there was midnight and midday, but mainly there was heat. And redness.

Something as artificial and human as an hour wouldn't last five minutes here. It would be dried out and shrivelled up in seconds.

Above all, there was silence. It was not the chilly, bleak silence of endless

У Дискосвіті світло має деяку вагу і подорожує повільно, частенько накопичуючись на гірських хребтах. Чарівники-дослідники ведуть дискусії, щодо того, що начебто є набагато швидший вид світла, що дозволяє бачити повільне світло. Але, через те, що цей вид світла рухається занадто швидко, щоб його помітити, вони не змогли знайти у ньому нічого цікавого. Це і означає, що, не

дивлячись на те, що Дискосвіт сам по собі плаский, кожен живе не за одним і тим часом, або, за необхідністю іншого терміну, не в одному і тому ж часі (мається на увазі часовій зоні). Коли у Анк-Морпорку був дуже пізній вечір, десь у той же час був ранній ранок, а десь ще... але ТАМ взагалі годин немає...

Отже там був світанок і захід, ранок і післяобідній час, а можливо навіть і полудь та опівніч, але загалом там була спека. І почервоніння.

Щось таке штучне та людське як година там не триває навіть і п'яти хвилин. Вона зсохнеться і скукожить за лічень секунди

Але найголовніше там була тиша. І

space, but the burning organic silence you get when, across a thousand miles of shimmering red horizons, everything is too tired to make a sound.

But, as the ear of observation panned across the desert, it picked up something like a chant, a reedy little litany that beat against the all-embracing silence like a fly bumping against the windowpane of the universe.

The rather breathless chanter was lost to view because he was standing in a hole dug in the red earth; occasionally some earth was thrown up on the heap behind him.

A stained and battered pointy hat bobbed about in time with the tuneless tune.

The word 'Wizzard' had, perhaps, once been embroidered on it in sequins. They had fallen off, but the word was still there in brighter red where the hat's original colour showed through.

не холодна, гнітюча тиша нескінченного космосу, а пекуча органічна тиша, яка буває, коли на відстані у тисячі миль червоних тремтячих обріїв усе живе занадто стомлено, щоб зробити хоча б один звук

Але, спостереження тиші ? Як вухо, що прислухається до пустелі, почуло щось, на кшталт ледве чутного наспіву тоненької, пронизливої молитви або літанії, що пробивається крізь всепоглинаючу тишу, неначе та муха, що б'ється о скло всесвітнього вікна.

А виконавець цього молебню, майже бездиханний, є недосяжний оку, бо стояв він у ямі, виритій в червоній землі; і час від часу трохи цієї землі насипалося на невеликий пагорбок за його спиною. Увесь у плямах і пошарпаний гостроконечний капелюх похитувався в такт із немелодичною мелодією.

Можливо слово «Чарівник» колись було вишите на капелюсі блискітками. Самі блискітки давно вже відпали, але ще можна було розглядіти саме слово яскраво

<p>Several dozen small flies orbited it.</p> <p>The words went something like this:</p> <p>'Grubs! That's what we're going to eat!</p> <p>That's why they call it grub!</p> <p>And what're we doing to get the grub?</p> <p>Why, we're grubbing for it! Hooray!</p> <p>Another shovelful of earth arced on to the heap, and the voice said, rather more quietly:</p> <p>I wonder if you can eat flies?'</p> <p>They say the heat and the flies here can drive a man insane.</p> <p>But you don't have to believe that, and nor does that bright mauve elephant that just cycled past.</p> <p>Strangely enough, the madman in the hole was the only person currently on the continent who might throw any kind of light on a small drama being enacted a thousand miles away and several metres below, where the opal miner known only to his mates as Strewth was about to</p>	<p>червоними літерами на місці да показувався оригінальний колір капелюха. Декілька десятків мушок літали довкола цього капелюха.</p> <p>А самі слова пісеньки були щось на кшталт:</p> <p>«Личинки! Ось що ми будем їсти!</p> <p>Тому і звуться вони личинки!</p> <p>А де ж оце візьмем ми ці личинки?</p> <p>Та копаймо ж ми щоб от їх дістати! О так!»</p> <p>Чергова лопата землі була додана до пагорбочку і голос трохи тихіше промовив:</p> <p>«Цікаво, а мух їсти можна?»</p> <p>Кажуть, що спека і мухи у цих краях можуть довести людину до божевілля. Але вірити у це не варто, як не вірить оцей рожевий слон, що як раз тільки но що поруч на велосипеді проїздив.</p> <p>Як не дивно, тільки навіжений у ямі є єдиним, хто може пролить хоча б якусь кількість світла на невелику драму, що відбувається (у даний момент) у тисячі миль звідси і у декількох метрів униз, де шахтар, що</p>
--	---

make the most valuable yet dangerous discovery of his career.

Strewth's pick knocked aside the rock and dust of millennia, and something gleamed in the candlelight.

It was green, like frosty green fire.

Carefully, his mind suddenly as frozen as the light under his fingers, he picked away at the loose rock.

The opal picked up and reflected more and more light on to his face as the debris fell away

There seemed to be no end to the glow.

Finally, he let his breath out in one go. 'Strewth!'

If he'd found a little piece of green opal, say about the size of a bean, he'd have called his mates over and they'd have knocked off for a few beers.

A piece the size of his fist would have had him pounding the floor.

But with this... He was still standing there, brushing it gently with his fingers,

добуває опали, відомий тільки для своїх приятелів як Фігасобі, був на порозі найціннішого та в той же час найнебезпечнішого відкриття у своїй кар'єрі.

Кирка Фігасобі відколола каміння і пил тисячоліть, і щось сяйнуло у світлі свічки.

Щось зелене, на кшталт застиглого, немов лід, зеленого полум'я. Обережно, із раптово зледенілим, як світло під його пальцями, розумом він відколупав розколоту породу. Все більше і більше світла випромінював та відбивав на обличчя Фігасобі опал, по мірі того, як шматки породи відпадали. Здавалося, що немає кінця-краю тому сяйву.

Та нарешті він вигукнув що було духу: «Фігасобі!»

Якщо б він знайшов, наприклад, маленький шматочок зеленого опала, скажімо, розміром із горошину, він запросив би приятелів до себе і вони хильнули б по одній-дві чарки пива. Шматок розміром із його кулак змусив би його почати танцювати.

Але такий... Він все ще стояв на місці ніжно обтираючи опал

when the other miners noticed the light and hurried over. пальцями, коли інші шахтарі побачили сяйво і поквапилися роздивитися.

At least... they started out hurrying. Ну, принаймні... починали вони квапливо. По мірі того, як вони підходили ближче, вони змінювали ходу на більш урочисту.

No one said anything for a moment. Декілька миттєвостей усі мовчали. The green light shone on their faces. Зелене світло осявало їх обличчя.

Then one of the men whispered: А тоді один із шахтарів мовив: 'Good on yer, Strewth.' «Оце вдача, Фігасобі!»

There isn't enough money in all the world, mate.' «В усьому світі грошей не вистачить, щоб із тобою розрахуватись, друже.»

'Watch out, it might just be a glaze...' «Чекайте, а може це лише глазур...»

'Still worth a mint. Go on, Strewth... get it out.' «Все ж копійчина чимала, давай, друже... діставай»

They watched like cats as the pick pried loose more and more rock, and found an edge. Вони спостерігали немов коти за тим, як кірка відбивала все більше і більше породи, до тих пір як вона не дісталася краю мінералу. А потім і іншого краю.

. And another edge. Тепер пальці Фігасобі почали тремтіти.

Now Strewth's fingers began to shake. «Обережніше, старий... ось от край його...»

The men took a step back as the last of the obscuring earth was knocked away. The thing was oblong, although Шахтарі зробили крок назад у той час, як Фігасобі відколов останні шматки зайвого ґрунту. Опал був

the bottom edge was a confusion of twisted opal and dirt.

Strewth reversed his pick and laid the wooden handle against the glowing crystal.

'Strewth, it's no good,' he said.

'I just gots to know...'

He tapped the rock.

It echoed.

'Can't be hollow, can it?' said one of the miners.

'Never heard of that.'

Strewth picked up a crowbar.

'Right! Let'

There was a faint plink.

A large piece of opal broke away near the bottom. It turned out to be no thicker than a plate.

It revealed a couple of toes, which moved very slowly inside their iridescent shell.

'Oh, strewth,' said a miner, as they backed further away.

'It's alive.'

Ponder knew he should never have let Ridcully look at the invisible writings.

овальної форми, хоча нижній край являв собою поєднання пошкодженого опала та землі. Фігасобі повернув кирку іншою стороною і приклав держално до кристалу, що сяяв.

«Фігасобі, не добре», – він промовив,- «От цікаво мені...»- він пару разів постукав держалном по мінералу. Почулася луна.

«Не може ж він пустим бути, так?» - сказав один із шахтарів

«Ніколи не чував, щоб були.»

Фігасобі узяв у руки лом.

«Добре! Нумо – »

Пролунав глухий дзінь.

Великий шматок опалу відколовся ближче до нижньої частини. Він виявився не міцнішим від порцелянової тарілки. Показалася пара крихітних кінцівок, що дуже повільно почала ховатися назад у свою райдужну шкарлупу.

«Ніфігасобі», - мовив один із шахтарів, відступаючи якомога далі назад.

«Воно живе.»

Мислик знав, що він не повинен був показувати Дивакуллі невидимі

Wasn't it a basic principle never to let your employer know what it is you actually do all day?

But no matter what precautions you took, sooner or later the boss was bound to come in and poke around and say things like,

'Is this where you work, then?' and

'I thought I sent a memo out about people bringing in potted plants,' and 'What d'you call that thing with the keyboard?'

And this had been particularly call that thing with the keyboard?'

And this had been particularly problematical for Ponder, because reading the invisible writings was a delicate and meticulous job, suited to the kind of temperament that follows Grand Prix Continental Drift and keeps bonsai mountains as a hobby or even drives a Volvo.

It needed painstaking care.

It needed a mind that could enjoy

писання.

Адже, хіба не є найголовнішим принципом: не дозволяти начальнику знати чим ти насправді займаєшся увесь робочий день?

Але які б запобіжні заходи ти не застосовував, усе одно раніше чи пізніше бос неодмінно з'явиться і почне порозпитувати речі, на кшталт: «То ось, виявляється де ти працюєш?» і

«Гадаю, я вже розсилав службові записки, стосовно того що не варто приносити кімнатні рослини на робоче місце», та

«Як зветься ота от штукенція поряд із клавіатурою?»

А для Мислика о особливо недоречно, тому що вивчати невидимі писання то є делікатна та скрупульозна робота, що притаманна людям із певним типом темпераменту, наприклад таким, що слідкують за Гран Прі Континентальних Перегонів та доглядають за карликовими горами у грошиках у якості хобі та навіть їздять на Вольво. Дуже ретельна увага потребувалася для цього.

Потрібен був розум людини, що

doing jigsaw puzzles in a dark room.

It did not need Mustrum Ridcully.

The hypothesis behind invisible writings was laughably complicated.

All books are tenuously connected through L-space and, therefore, the content of any book ever written or yet to be written may, in the right circumstances, be deduced from a sufficiently close study of books already in existence.

Future books exist in potentia, as it were, in the same way that a sufficiently detailed study of a handful of primal ooze will eventually hint at the future existence of prawn crackers.

But the primitive techniques used hitherto, based on ancient spells like Weezencake's Unreliable Algorithm, had meant that it took years to put together even the ghost of a page of an unwritten book.

It was Ponder's particular genius that

отримує насолоду від складання пазлів у темній кімнаті. Не такий, як у Норма Дивакуллі.

Гіпотеза, що пояснює невидимі писання була по-смішному складна та заплутана.

Всі книги мають умовний зв'язок за допомогою Б-простору, тому зміст будь-якої книги, що колись була або коли-небудь буде написана, може, при певних умовах бути вивчений за допомогою ретельного дослідження уже існуючих книг.

Тому що майбутні книги існують ПОТЕНЦІАЛЬНО. Це, як наприклад, детальне і скрупульозне дослідження первісного слизу може в кінці кінців призвести до існування крупуків (чіпсів з креветок) у майбутньому.

Але примітивні техніки, основані на стародавніх закляттях, на зразок Ненадійного Алгоритму Візенкекса, що використовувались до цього часу для вивчення невидимих писань, стали результатом того, що на складання тільки примарного ескізу однієї сторінки ненаписаної книги пішли цілі роки.

Тільки завдяки його винятковому

he had found a way around this by considering the phrase,

'How do you know it's not possible until you've tried?' And experiments with Hex, the University's thinking engine, had found that, indeed, many things are not impossible until they have been tried.

Like a busy government which only passes expensive laws prohibiting some new and interesting thing when people have actually found a way of doing it, the universe relied a great deal on things not being tried at all.

When something is tried, Ponder found, it often does turn out to be impossible very quickly, but takes a little while for this to really be the case in effect, for the overworked laws of causality to hurry to the scene and pretend it has been impossible all along.

Using Hex to remake the attempt in

генію, Мислику далось знайти нове рішення, не полишаючи питання:

«ЯК ти дізнаєшся, чи це не можливо, доки не спробуєш?» та експерименти з Гексом, мислячим двигуном Університету, йому вдалося дізнатися, що і справді, багато речей здаються можливим, доки їх не спробуєш. Як цілодобово зайняти уряд, що приймає тільки закони, у яких немає необхідності, що забороняють щось нове та цікаве, якраз, коли люди знайшли цікавий спосіб цим новим займатись, так і всесвіт, має великі сподівання, що багато речей зовсім не будуть пробувати.

Мислик виявив, що коли спробуєш якусь річ, часто вона починає здаватися неможливою дуже швидко, але задля того, щоб вона і дійсно такою стала треба ще трохи часу. У дійсності, цей час потрібен для того, щоби закони нормальності, що постійно працюють понаднормово, прибули на своє місце і зробили вигляд, ніби воно усе так і було неможливо із самого початку.

Використовуючи Гекса, щоби повторити спробу способами, що

minutely different ways at very high speed had resulted in a high success rate, and he was now assembling whole paragraphs in a matter of hours.

'It's like a conjurin' trick, then,' Ridcully had said.

'You're pullin' the tablecloth away before all the crockery has time to remember to fall over.'

And Ponder had winced and said, 'Yes, exactly like that, Archchancellor. Well done.'

And that had led to all the trouble with *How to Dynamically Manage People for Dynamic Results in a Caring Empowering Way in Quite a Short Time Dynamically*.

Ponder didn't know when this book would be written, or even in which world it might be published, but it was obviously going to be popular because random trawls in the depths of L-space often turned up fragments.

Perhaps it wasn't even just one book.

різняться ліченими хвилинами на дуже великій швидкості, призвело до досить високого коефіцієнту успішності; тепер він складав ціли параграфи за лічені години.

«Це як трюк фокусника виходить», - прокоментував Дивакуллі .

«Витягуєш скатертину до того, як посуд згадає, що йому б уже час упасти».

На що Мислик підмигнув і відповів: «Так, Архіканцлере, саме так це і працює, добре метикуєте.»

І все це призвело до усіх цих негараздів з книгою. «Як Динамічна Керувати Персоналом для Досягнення Динамічних Результатів у Турботливий та Заохочувальний Спосіб у Досить Короткий Термін, Динамічна».

Мислик не знав коли напишуть цю книгу, та навіть у якому всесвіті вона буде надрукована, але було відомо напевно, що вона стане популярною, бо навіть випадкове зондування Б-простору часто виявляло фрагменти цієї книги. А можливо це була і не одна книга.

And the fragments had been on Ponder's desk when Ridcully had been poking around.

Unfortunately, like many people who are instinctively bad at something, the Archchancellor prided himself on how good at it he was.

Ridcully was to management what King Herod was to the Bethlehem Playgroup Association.

His mental approach to it could be visualized as a sort of business flowchart with, at the top, a circle entitled 'Me, who does the telling' and, connected below it by a line, a large circle entitled

'Everyone else'.

Until now this had worked quite well, because, although Ridcully was an impossible manager, the University was impossible to manage and so everything worked seamlessly.

And it would have continued to do so if he hadn't suddenly started to see the point in preparing career development packages and, worst of all, job descriptions.

А фрагменти якраз були на столі Мислика, коли Дивакуллі вештався поруч.

На жаль, як і багато інших людей, що у чомусь інстинктивно безталанні, Архіканцлер пишався с того, як добре це ЩОСЬ у нього виходить.

Дивакуллі мав до керівництва так ж відношення, як Цар Ірод до Асоціації Ігрових Груп для Дошкільнят Віфлеєму.

Підхід до керівництва, як його бачив Дивакуллі у своїй голові, можна уявити як своєрідну блок-схему, де круг із написом «Я, хто каже що робити» знаходиться вгорі, а до нього тягнуться ниточки до великого кола із написом «Всі інші».

До цього часу ця схема працювала досить непогано, бо не дивлячись на те, що Дивакуллі був неможливим керівником, самим Університетом було неможливо курувати, тож усе складалося як треба.

І так було б і надалі, якщо б він зненацька не почав вбачати сенс у розробці планів з кар'єрного розвитку та що ще гірше – опису посадових обов'язків.

As the Lecturer in Recent Runes put it: 'He called me in and asked me what I did, exactly. Have you ever heard of such a thing?

What sort of question is that? This is a university!

'He asked me whether I had any personal worries,' said the Senior Wrangler.

'I don't see why I have to stand for that sort of thing.'

'And did you see that sign on his desk?' the Dean had said.

'You mean the one that says, "The Buck Starts Here"?'

'No, the other one. The one which says, "When You're Up to Your Ass in Alligators, Today Is the First Day of the Rest of Your Life."'

'And that means...?'

'I don't think it's supposed to mean anything. I think it's just supposed to be.'

'Be what?'

'Pro-active, I think. It's a word he's using a lot.'

'What does that mean?'

'Well... in favour of activity, I

Як потім розказував Професор із Новітнього Рунознавства: «Він визвав мене і розпитував чим все ж таки я займаюсь. Ні, ну ви про таке колись чули? Що це ще за питання? Це ж університет у кінці кінців!»

«Питав, чи є у мене якісь проблеми в особистому житті», – обурювався Головний Мислитель.

«Не розумію, чому я повинен терпіти такі речі»

«А табличку ту на його столі ви бачили?» – запитав Декан.

Маєте на увазі, ту, на якій написано «Тут фішка тільки починає свій шлях.*»

«Ні, інший. Той який: «Коли Ти По Пояс Застряг у Алігаторах, Сьогодні Перший День Решти Твого Життя.»»

«А це повинно означати... що...?»

«Не думаю, що це взагалі повинно щось означати. Думаю, просто, будь, тай будь.»

«Будь яким?»

«Ініціативним, певно. Він це слово часто використовує.»

«А це ще повинно що означати?»

«Ну... ініціативу шукай, мабуть»

suppose.'

'Really? Dangerous. In my experience, inactivity sees you through.'

Altogether, it was not a happy university at the moment, and mealtimes were the worst.

Ponder tended to be isolated at one end of the High Table as the unwilling architect of this sudden tendency on the part of the Archchancellor to try to Weld Them Into A Lean Mean Team.

The wizards had no intention of being lean, but were getting as mean as anything.

On top of that, Ridcully's sudden interest in taking an interest meant that Ponder had to explain something about his own current project, and one aspect of Ridcully that had not changed was his horrible habit of, Ponder suspected, deliberately misunderstanding things.

Ponder had long been struck by the fact that the Librarian, an ape at least generally an ape, although this evening he seemed to have settled on being a small table set with a red-furred tea service was, well, so human shaped.

«Дійсно? Небезпечно яюсь. Як підказує мені досвід якраз безініціативність набагато корисніша.»

Загалом, в університеті були не найкращі часи в той момент, а найгірше було за їжею. Мислик старався сидіти наодинці в кінці Високого Стола, він став несвідомим архітектором раптового плану, що зародився в очах Архіканцлера, перетворити Згуртований Колектив в Команду Злості та Худорби.

Чарівники ставати худими намірів не мали, але злими ставали як ніколи.

А крім того раптовий інтерес Дивакуллі означало, що Мислику доведеться щось пояснювати, на рахунок його поточного проекту, а одна риса Дивакуллі так і не змінилася – це його жахлива звичка навмисно (як вважав Мислик розуміти речі невіро.

Мислика вже давно дивував факт того, що Бібліотекар, будучи мавпою, ну принаймні більше частину часу

In fact, so many things were pretty much the same shape.

Nearly everything you met was really a sort of complicated tube with two eyes and four arms or legs or wings.

Oh, or they were fish. Or insects.

All right, spiders as well.

And a few odd things like starfish and whelks.

But still there was a remarkably unimaginative range of designs.

Where were the six-armed, six-eyed monkeys pinwheeling through the jungle canopy?

Oh, yes, octopussies too, but that was the point, they were really only a kind of underwater spider...

Ponder had poked around among the University's more or less abandoned Museum of Quite Unusual Things, and noticed something rather odd. Whoever had designed the skeletons of creatures had even less imagination than whoever

мавпою, адже того вечора він, здається вирішив зупинитися на фізичній формі маленького столика з чайним сервізом, оздобленим червоним хутром, володів такою, ну, людською статурою.

А взагалі, так багато речей були дуже схожі за фізичною формою. Чарівники ставати худими намірів не мали, але злими ставали як ніколи.

Майже все, що можна було зустріти, насправді нагадувало складну трубку з двома очима, чотирма руками, ногами, чи крилами.

А, ще були риби. Чи комахи.

Ну добре, павуки теж були.

А також декілька дивних організмів, на кшталт морської зірки чи молюска. Але все ж набір зовнішносте дивовижно невинахідливий.

Де ж усі шестирукі, шестиокі мавпи, що крутяться під кроною джунглів?

А, звісно ще восьминоги, але у тому то і річ: вони насправді є чимось на кшталт підводного павука...

Мислик вештався в більш-менш занедбаному Музеї Досить Незвичних Дивин Університету та помітив дещо

had done the outsides.

At least the outside-designer had tried a few novelties in the spots, wool and stripes department, but the bone-builder had generally just put a skull on a ribcage, shoved a pelvis in further along, stuck on some arms and legs and had the rest of the day off.

Some ribcages were longer, some legs were shorter, some hands became wings, but they all seemed to be based on one design, one size stretched or shrunk to fit all.

Not to his very great surprise, Ponder seemed to be the only one around who found this at all interesting.

He'd point out to people that fish were amazingly fish-shaped, and they'd look at him as if he'd gone mad.

Palaeontology and archaeology and other skulduggery were not subjects that interested wizards.

Things are buried for a reason, they considered.

There's no point in wondering what it

доволі неочікуване. У того, хто вигадав скелети цих створінь було навіть менше уяви, ніж у того хто займався зовнішнім виглядом.

Дизайнер зовнішності хоча б спробував трохи проекспериментувати із плямами, хутром та смужками, а от конструктор скелетів всього-то просто приєднав череп трохи вище грудної клітини, трохи нижче було закріплено таз, необхідну кількість рук та ніг повтикали на відповідні місця, а на решту дня він взяв відгул. Десь грудини були довші, десь ноги – коротші, а деякі руки стали крилами, але все вони, здавалося були основані на одному й тому ж дизайні, тільки розмір розтягнутий або стиснутий, що до всього іншого підходив.

Не до дуже великого здивування Мислика, здавалося він був єдиним, хто знаходив це цікавим.

Він постійно наголошував на тому, що риби виглядають надзвичайно пориб'ячому. Але всі тільки дивилися на нього, наче він з глузду з'їхав.

Палеонтологія, археологія та інші види подібного дуриствітництва не були у сфері інтересів чарівників.

was

Don't go digging things up in case they won't let you bury them again.

The most coherent theory was one he recalled from his nurse when he was small.

Monkeys, she'd averred, were bad little boys who hadn't come in when called, and seals were bad little boys who'd lazed around on the beach instead of attending to their lessons.

She hadn't said that bird were bad little boys who'd gone too close to the cliff edge, and in any case jellyfish would be more likely, but Ponder couldn't help thinking that, harmlessly insane though the woman had been, she might have had just the glimmerings of a point...

He was spending most nights now watching Hex trawl the invisible writings for any hints. In theory, because of the nature of L-space, absolutely everything was available to him, but that only meant that it was more or less

Кістки зариті, бо на те є причина,

вважають вони.

І немає сенсу її з'ясовувати.

Не намагайся викапати щось, якщо не впевнений, що воно дозволить закопати себе назад.

Найбільш логічна послідовною була теорія, що Мислик пригадував із розповідей його няньки ще в дитинстві.

Мавпи, як вона стверджувала - це маленькі хлопчики, що не приходять, коли їх звуть, а тюлені, це маленькі хлопці, що цілий день лінять на пляжі, замість того, щоб вчити уроки. Вона не казала, що пташки це маленькі хлопчики, що занадто близько підійшли до краю урвища, або у такому разі це були б скоріше медузи... Але Мислик не міг не думати, що якою б нешкідливою божевільною ця жінка не була, в її словах могли бути проблиски правди...

Більшість ночей він проводив споглядаючи як Гекс прочісував невидимі писання у пошуках підказок. В теорії, через природу Б-простору,

impossible to find whatever it was you were looking for, which is the purpose of computers.

Ponder Stibbons was one of those unfortunate people cursed with the belief that if only he found out enough things about the universe it would all somehow, make sense.

The goal is the Theory of Everything, but Ponder would settle for the Theory of Something and, late at night, when Hex appeared to be sulking, he despaired of even a Theory of Anything.

And it might have surprised Ponder to learn that the senior wizards had come to approve of Hex, despite all the comments on the lines of

'In my day we used to do our own thinking.'

Wizardry was traditionally competitive, and, while UU was currently going through an extended period of peace and quiet, with none of the informal murders that had once made it such a terminally exciting place, a senior wizard always distrusted a young man who was going places since

йому було доступно абсолютно все, але це тільки означало те, що те, що він шукав, у чому і полягає головне призначення комп'ютерів, знайти було більш-менш неможливо.

Мислик Вперть був одним із тих нещасливців, одержимих вірою в те, що якщо б вони тільки довідалися достатньо відомостей про всесвіт, то він якимось чином здобув сенс.

Ціллю Мислика була Теорія Всього На Світі, але він був згоден і на Теорію Чого Завгодно На Світі, а пізно вночі, коли Гекс здавалося завіс, він зневірився відкрити навіть Теорію Хоча б Чогось.

Мислик був би трохи здивований дізнавшись, що старші чарівники почали визнавати корисність Гекса, не дивлячись на всі їх висловлювання на кшталт: «Раніше ми самі за себе думали».

Чарівництво завжди було схильним до суперництва. А у той час, як у НУ уже доволі довгий час все було тихо і спокійно, без усіяких неформальних вбивств, що колись зробили Університет таким безнадійно захоплюючим місцем, старші

traditionally his route might be via your jugular.

Therefore there's something comforting in knowing that some of the best brains in the University, who a generation ago would be coming up with some really exciting plans involving trick floorboards and exploding wallpaper, were spending all night in the High Energy Magic Building, trying to teach Hex to sing 'Lydia the Tattooed Lady', exulting at getting a machine to do after six hours' work something that any human off the street would do for tuppence, then sending out for banana-and-sushi pizza and falling asleep at the keyboard.

Their seniors called it technomancy, and slept a little easier in their beds in the knowledge that Ponder and his students weren't sleeping in theirs.

Ponder must have nodded off, because he was awakened just before 2 a.m. by a scream and realized he was face down in

чарівники завжди недовіряли юнаку, який постійно шукав нестандартних шляхів, особливо, якщо традиційним підходом було цілити у найуразливіше місце.

Саме тому, є щось заспокійливе у освідомленні того, що одні і з найвидатніших мозків Університету, що ще покоління тому вигадували винахідливі плани, що включали половиці, що провалюються та вибухаючи шпалери тепер проводили всю ніч в Будівлі Магії Високої Потужності, у спробах навчити Гекса наспівувати «Лінда, Татуйована Леді», тріумфуючи, коли вдається домогтися, щоб машина після шести годин роботи зробила щось, що будь-яка людина з вулиці зробить за два пенси. А потім вони замовляють піцу з суші та бананами і засинають на клавіатурі.

Старші чарівники називали це техномантією; Їм спалося у своїх ліжках трохи краще від думки, що Мислик Вперть та його студенти не спали у своїх.

Мислик , мабуть задрімав, бо прокинувся він якраз напередодні другої години ночі від крику і

half of his supper.

He pulled a piece of banana-flavoured mackerel off his cheek, left Hex quietly clicking through its routine and followed the noises.

The commotion led him to the hall in front of the big doors leading to the Library.

The Bursar was lying on the floor, being fanned with the Senior Wrangler's hat.

'As far as we can gather, Archchancellor,' said the Dean, 'the poor chap couldn't sleep and came down for a book.'

Ponder looked at the Library doors. A big strip of black and yellow tape had been stuck across them, along with a sign saying:

Danger, Do Notte Enter in Any Circumstances.

It was now hanging off, and the doors were ajar. This was no surprise.

Any true wizard, faced with a sign like

'Do not open this door. Really. We mean it. We're not kidding.

Opening this door will mean the end

усвідомив, що він спав обличчям у половині своєї вечері.

Він відклеїв макрель із присмаком банана зі щоки та, залишивши Гекса тихо поклацувати як звичайно, він послідував за шумом.

Звики переполоху привели його до коридору перед високими дверима, що вели до бібліотеки.

На підлозі лежав Скарбничий, Головний Мислитель обмахував його своїм капелюхом.

«Наскільки ми зрозуміли, Архіканцлере,» – почав Декан, – «бідолаха не міг заснути та прийшов по книгу.»

Мислик поглянув на Бібліотечні двері. Між ними була натягнута широка чорно-жовта смужка із написом:

«Небезпечно, Не Вхадзиць Ні При Яких Умовах.»

Тепер вона розірвана а двері були трохи відкриті. Це і не дивно.

Будь-який справжній чарівник, що зустрів би напис на кшталт:

«Не відчиняти ці двері. Ні правда. Не треба. Це не жарт.

Якщо відкрити ці двері, настане

of the universe,' would automatically open the door in order to see what all the fuss was about. This made signs rather a waste of time, but at least it meant that when you handed what was left of the wizard to his grieving relatives you could say, as they grasped the jar,

'We told him not to.'

There was silence from the darkness on the other side of the doorway.

Ridcully extended a finger and pushed one door slightly.

Behind it something made a fluttering noise and the doors were slammed shut. The wizards jumped back.

'Don't risk it, Archchancellor!' said the Chair of Indefinite Studies.

'I tried to go in earlier and the whole section of Critical Essays had gone critical!'

Blue light flickered under the doors.

Elsewhere, someone might have said, 'It's just books! Books aren't dangerous!'

But even ordinary books are dangerous, and not only the ones like Make Gelnite the Professional Way.

кінець всесвіту» відкрив би їх не роздумуючи, щоб подивитися, через що такий гамір. Через це знаки стали скоріше пустою тратою часу, але принаймні коли передаєш те, що лишилося від чарівника його безутішним родичам, у той момент, коли вони візьмуться за урну можна сказати: «Ну, ми його попереджали.»

За дверима стояла тиха п'тьма.

Дивакуллі одним пальцем легенько підштовхнув одну стулку дверей. За нею щось затріпотіло та двері різко закрились. Чарівники відстрибнули на декілька кроків назад.

«Краще не ризикувати Архіканцлере!» – сказав Завідуючий Кафедрою Неозначених Наук.

«Я намагався зайти раніше і ціла секція Критичних Ессе на мене критично обвалилася!»

Під дверима миготіло синє світло. У будь-якому іншому місці могли б сказати: «Це ж просто книги! Книги безпечні!»

Але навіть звичайні книги є небезпечними, а не тільки ті, що мають заголовок «Як Правильно

Отримати Гелігніт».

A man sits in some museum somewhere and writes a harmless book about political economy and suddenly thousands of people who haven't even read it are dying because the ones who did haven't got the joke.

Knowledge is dangerous, which is why governments often clamp down on people who can think thoughts above a certain calibre.

And the Unseen University Library was a magical library, built on a very thin patch of space-time.

There were books on distant shelves that hadn't been written yet, books that never would be written.

At least, not here. It had a circumference of a few hundred yards, but there was no known limit to its radius.

And in a magical library the books leak, and learn from one another...

'They've started attacking anyone who goes in,' moaned the Dean.

'No one can control them when the

Десь, у якомусь музеї сидить чоловік і пише невинну книгу про політекономію і зненацька тисячі людей, хто її навіть не читали помирають, тому що ті хто читали не зрозуміли жарту.

Знання небезпечні, саме тому уряди частенько пригноблюють людей, що мають думки певного калібру

А бібліотека Небаченого Університету була чарівною бібліотекою, збудованою на дуже тонкому шматочку часопросторового континууму. На найвищих полицях знаходилися книги, що ще не були написані, та навіть, ті що ніколи не будуть написані.

Принаймні не ту. довжина кола, на якому знаходились і полиці дорівнювала декільком тисячам ярдів, а радіус навіть не мав відомих меж.

І в чарівній бібліотеці книги протікають, та вчяться одна у одної...

«Вони вже почали нападати на будь-кого, хто зайде,» – бідкався Декан.

Librarian's not here!

'But we're a university! We have to have a library!' said Ridcully.

'It adds tone. What sort of people would we be if we didn't go into the Library?'

'Students,' said the Senior Wrangler morosely.

'Hah, I remember when I was a student,' said the Lecturer in Recent Runes.

'Old "Bogeyboy" Swallett took us on an expedition to find the Lost Reading Room.

Three weeks we were wandering around. Had to eat our own boots.'

'Did you find it?' said the Dean.

'No, but we found the remains of the previous year's expedition.'

'What did you do?'

'We ate their boots, too.'

From beyond the door came a flapping, as of leather covers.

«Ніхто не в змозі їх контролювати, якщо Бібліотекар не на місці!»

«Але ми ж в Університеті! У нас повинна бути бібліотека!» – заявив Дивакуллі.

«Це додає престижу. Ким би ми були, якщо б не відвідували Бібліотеку?»

«Студентами», – похмуро відповів Головний Мислитель.

«Ха, пам'ятаю, як я був студентом.» – додав Професор з Новітнього Рунознавства,

«Старий «Міцний Горішок» Глоттетт якось повів нас на експедицію на пошуки Утраченої Читальні.

Три тижні вешталися колами. Довелось харчуватися власними чоботами.»

«А Читальню знайшли?» – запитав Декан.

«Ні, але ми знайшли решки попередньої експедиції.»

«А далі що?»

«Їхні чоботи з'їли.»

З-за дверей почулося пурхання, мабуть, шкіряних книжкових палітурок.

There's some pretty vicious grimoires in there,' said the Senior Wrangler.

'They can take a man's arm right off.'

'Yes, but at least they don't know about doorhandles,' said the Dean.

They do if there's a book in there somewhere called Doorknobs for Beginners,' said the Senior Wrangler. They read each other.'

The Archchancellor glanced at Ponder. There likely to be a book like that in there, Stibbons?'

'According to L-space theory, it's practically certain, sir.'

As one man, the wizards backed away from the doors.

'We can't let this nonsense go on,' said Ridcully.

'We've got to cure the Librarian.

It's a magical illness, so we ought to be able to cook up a magical cure, oughtn't we?'

That would be exceedingly dangerous, Archchancellor,' said the Dean.

«Там книжки із досить потужними закляттями», – відмітив Головний Мислитель.- «Вони можуть запросто руку відтяти.»

«Так, але принаймні вони не знають як користуватися дверними ручками», –заспокоїв Декан.

«Якщо там десь знайдеться книга «Дверні Ручки для Чайників», то знають», – сказав Головний Мислитель. – «Вони читають одна одну.»

Архіканцлер поглянув на Мислика. «Чи можливо, щоби там була така книга, Вперть?»

«Згідно з теорією Б-простору, така книга майже напевне там є, сер.»

Чарівники, всі як один відсахнулися від дверей.

«Ми не можемо допустити, щоб цей безлад тривав.» – виголосив Дивакуллі.

«Треба вилікувати Бібліотекара. Це магічне захворювання, тож ми повинні бути здатними приготувати магічні ліки, чи не так?»

«Це було б надзвичайно небезпечно, Архіканцлере,»- промовив Декан.

'His whole system is a mess of conflicting magical influences.

There's no knowing what adding more magic would do.

He's already got a freewheeling temporal gland. Any more magic and... well, I don't know what'll happen.'

'We'll find out,' said Ridcully brusquely

'We need to be able to go into the Library. We'd be doing this for the college, Dean.

And Unseen University is bigger than one man.'

'ape'

'thank you, ape, and we must always remember that "I" is the smallest letter in the alphabet.'

There was another thud from beyond the doors.

'Actually,' said the Senior Wrangler, 'I think you'll find that, depending on the font, "c" or even "u" are, in fact, even smaller.

Well, shorter, anyw'

'Of course,' Ridcully went on,

«Весь його організм – це заплутана система конфліктуючих між собою магичних сил. Ми не можемо навіть уявити, до чого може призвести додання більше магії. Його темпоральна залоза уже на вільному ходу. Ще трохи магії і... не знаю що може трапитися.»

«Побачимо.» – гарячково відповів Дивакуллі.

«Ми повинні мати можливість користуватися бібліотекою. Ми зробимо це заради нашого закладу, Декан.

А Небачений Університет більше, ніж одна людина.»

--"мавпа"

- «дякую, мавпа, і ми завжди повинні пам'ятати, що "я" - найменша буква в алфавіті».

Через двері до нісся ще один глухий удар.

«Насправді, - втрутився Головний Мислитель, - я думаю, ви виявите, що залежно від шрифту літери "с" або навіть "і" навіть менші. Ну, у всякому разі, коротші».

«Звичайно,» - продовжував Дивакуллі, не приділяючи цьому уваги

ignoring this as part of the University's usual background logic, 'I suppose I could appoint another librarian... got to be a senior chap who knows his way around... hmm... now let me see, do any names spring to mind? Dean?'
 'All right, all right!' said the Dean.
 'Have it your own way. As usual.'
 'Er... we can't do it, sir,' Ponder ventured.
 'Oh?' said Ridcully. 'Volunteering for a bit of bookshelf tidying yourself, are you?'
 'I mean we really can't use magic to change him, sir.
 There's a huge problem in the way.'
 'There are no problems, Mister Stibbons, there are only opportunities.'
 'Yes, sir. And the opportunity here is to find out the Librarian's name.'
 There was a buzz of agreement from the other wizards.
 The lad's right,' said the Lecturer in Recent Runes.
 'Can't magic a wizard without knowing his name. Basic rule.'
 'Well, we call him the Librarian,' said

частині звичайної університетської логіки, - «гадаю я міг би призначити іншого бібліотекаря... може когось старшого, який знає що та як... хм... дайте-ка подумати, чиїсь імена спадають на розум? Декан?»
 «Добре, добре,» - зауважив декан.
 «Роби як знаєш. Як завжди».
 «Ем...цього зробити ми не можемо», - наважився відповісти Мислик.
 «О?- сказав Дивакулли. – Добровільно викликаємося трохи привести до ладу книжкову полицю самотужки, чи не так?»
 «Топто, ми ніяк не можемо використати магію, щоб змінити бібліотекаря. Нам заважає величезна проблема».
 «Немає ніяких проблем, Містер Вперть, є тільки можливості».
 «Так. І можливість наразі - дізнатися ім'я бібліотекаря».
 Інші чарівники загуділи на знак згоди.
 «Хлопчина має рацію», - підтвердив Професор Новітнього Рунознавства.
 «Не можна чаклувати, не знаючи його імені. Основне правило».

Ridcully. «Ну, ми кличемо його бібліотекарем,» - зауважив Дивакуллі.

'Everyone calls him the Librarian. Won't that do?' «Усі звать його бібліотекарем. Цього не досить?»

'That's just a job description, sir.' «Це просто назва посади.»

Ridcully looked at his wizards. Дивакуллі поглянув на чарівників.

'One of us must know his name, surely? Good grief, I should hope we at least know our colleagues' names. Isn't that so...?' «Один з нас, певно, повинен знати його ім'я. Боже мій, сподіваюся, ми хоча б імена наших колег знаємо. Чи це так?..»

He looked at the Dean, hesitated, and then said, 'Dean?' Він подивився на декана, завагався, а потім звернувся: - «Декан?»

'He's been an ape for quite a while... Archchancellor,' said the Dean. «Він був мавпою достатньо довго... Архіканцлере», - обізвався Декан.

'Most of his original colleagues have... passed on. Gone to the great Big Dinner in the Sky. We were going through one of those periods of droit de mortis. '

«Більшість його колег... відійшли в інший світ. Вирушили на Велику Вечерю в небо. Ми переживали один з таких випадків застосування права на вічний сон (droit de mortis –француз.)»

'Yes, but he's got to be in the records somewhere.' «Так, але повинні ж були десь зберегтися записи про нього.»

The wizards thought about the great cliffs of stacked paper that constituted the University's records. Чарівники згадали про величезні кручі зі складеного паперу, що являли собою Університетську документацію.

'The archivist has never found him,' said the Lecturer in Recent Runes. «Архіваріус так і не знайшов записи про нього», - уточнив Професор Новітнього Рунознавства.

'Who's the archivist?'
 'The Librarian, Archchancellor.'

Then at least he ought to be in the Year Book for the year he graduated.'

'It's a very funny thing,' said the Dean, 'but a freak accident appears to have happened to every single copy of the Year Book for that year.'

Ridcully noted his wooden expression.

'Would it be an accident like a particular page being torn out leaving only a lingering bananary aroma?'

'Lucky guess, Archchancellor.'

Ridcully scratched his chin.

'A pattern emerges,' he said.

'You see, he's always been dead set against anyone finding out his name,' said the Senior Wrangler.

'He's afraid we'll try to turn him back into a human.'

He looked meaningfully at the Dean, who put on an offended expression.

'Some people have been going around

«А хто у нас архіваріус?»

«Бібліотекар, Архіканцлер.»

«Тоді, принаймні, він повинен бути в

Альбомі за той рік, в якому він випустився.»

«Кумедна штука», - сказав декан, - «але, схоже, що з кожним до останнього екземпляром Альбома за цей рік стався нещасний випадок.'

Дивакуллі помітив дерев'яну інтонацію, з якою Декан вимовляв цю фразу.

«Чи можна це вважати нещасним випадком, якщо була вирвана саме впевна сторінка, натомість залишаючи тільки тривалий банановий аромат?»

«Вдала здогадка, Архіканцлере.»

Дивакуллі почував підборіддя.

«Виникає закономірність,» - він продовжував.

«Бачите, він завжди був категорично налаштований проти того, щоб хто-небудь дізнався його ім'я,» - сказав Головний Мислитель.

«Він боїться, що ми спробуємо перетворити його назад в людину.»

Він багатозначно подивився на декана, який прийняв ображений

saying that an ape as Librarian is unsuitable.'

'I merely expressed the view that it is against the traditions of the University' the Dean began.

'Which consist largely of niggling, big dinners and shouting damnfool things about keys in the middle of the night,' said Ridcully.

'So I don't think we...

The expressions on the faces of the other wizards made him turn around.

The Librarian had entered the hall.

He walked very slowly, because of the amount of clothing he'd put on; the sheer volume of coats and sweaters meant that his arms, instead of being used as extra feet, were sticking out very nearly horizontally on either side of his body.

But the most horrifying aspect of the shuffling apparition was the red woolly bat.

It was jolly.

It had a bobble on it. It had been knitted by Mrs Whitlow, who was technically an extremely good

вигляд.

«Деякі поширюють думку, що мовляв мавпі обіймати посаду бібліотекаря право не підходяще.»

«Я просто висловив думку, що це суперечить традиціям Університету», - почав декан.

«Які складаються в більшості своїй зі захопотанності нісенітницями, великих обідів і вікрикувань дурниць про ключі посеред ночі», - сказав Дивакуллі.

- Тому я не думаю, що ми ...»

Вираз облич інших чарівників змусив його обернутися.

В зал увійшов бібліотекар.

Він йшов дуже повільно, через кількість одягу, що він надягнув; один тільки обсяг пальто і светрів означав, що його руки, замість того, щоб використовуватися в якості додаткових ніг, стирчали майже горизонтально по обидві сторони його тіла.

Але найжахливішим в цій шаркаючий примарі був червоний волохатий кажан.

Це було кумедно.

На ньому була кулька. Його

needlewoman, but if she had a fault it lay in failing to take into account the precise dimensions of the intended recipient.

Several wizards had on occasion been presented with one of her creations, which often assumed they had three ankles or a neck two metres across.

Most of the things were surreptitiously given away to charitable institutions.

You can say this about Ankh-Morpork no matter how misshapen a garment, there will always be someone somewhere it would fit.

Mrs Whitlow's mistake here was the assumption that the Librarian, for whom she had considerable respect, would like a red bobble hat with side flaps that tied under his chin.

Given that this would technically require that they be tied under his groin, he'd opted to let them flap loose.

He turned a sad face towards the wizards as he stopped outside the Library door. He reached for the handle. He said, in a very weak voice, 'k,' and then sneezed.

зв'язала місис Вітлоу, яка заголом була дуже хорошою рукодільницею, але якщо у неї і був недолік, то він полягав у тому, що вона не брала до уваги точні розміри передбачуваного одержувача.

Кільком чарівникам іноді дарували одне з її творінь, яке передбачало, що у них три холоші або шия два метра в поперечнику.

Більшу частину речей таємно роздавали благодійним установам.

Про Анк-Морпорк можна сказати таке: незалежно від того, наскільки деформованим є предмет одягу, завжди буде хтось, кому він підійде.

Помилкою місис Вітлоу було припущення, що бібліотекаря, до якого вона мала чималу повагу, сподобався би червоний крислатий капелюх із зав'язаними під підборіддям полями. Враховуючи, що це технічно вимагало, щоб вони були зав'язані у нього під пахом, він вирішив дозволити їм вільно бовтатися.

Зупинившись перед дверима бібліотеки, він повернув до чарівників сумне обличчя. Він потягнувся до

The pile of clothing settled. ручки, - «к», - сказав він дуже слабким голосом і чхнув.

When the wizards pulled it away, they found underneath a very large, thick book bound in hairy red leather. Купа одягу осіла.

'Says Ook on the cover,' said the Senior Wrangler after a while, in a rather strained voice. Коли чарівники витягнули його, вони виявили під ним дуже велику товсту книгу в волохатій червоній шкірі.

'Does it say who it's by?' said the Dean. «На обкладинці написано "Ук"», - сказав через деякий час Головний Мислитель доволі напруженим голосом.

'Bad taste, that man.' «А там не сказано, хто автор?» - сказав декан.

'I meant that maybe it'd be his real name.' «Препогане почуття гумору у Вас.»

'Can we look inside?' said the Chair of Indefinite Studies. «Я мав на увазі, що, можливо, це його справжнє ім'я.»

'There may be an index.' «Ми можемо заглянути всередину?» - сказав Завідувач Кафедри Нескінченних Досліджень.

'Any volunteers to look inside the Librarian?' said Ridcully. «Там може бути алфавитний покажчик.»

'Don't all shout.' «Є добровольці заглянути в бібліотеку?» - спитав Дивакуллі.

'The morphyic instability responds to the environment,' said Ponder. «Не кричіть всі та одразу.»

'Isn't that interesting? He's near the Library, so it turns him into a book. «Морфічна нестабільність реагує на навколишнє середовище», - сказав Мислик. - «Хіба це не цікаво? Він поруч з бібліотекою, і це перетворює

Sort of... protective camouflage, you could say.

It's as if he evolves to fit in with його на книгу. Щось на зразок...захисного камуфляжу, можна сказати. Як ніби то він еволюціонує, щоб зливатися з оточення.»

Thank you, Mister Stibbons. And is there a point to this?' «Спасибі, Містер Вперть. І чи є в цьому сенс?»

'Well, I assume we can look inside,' said Ponder. «Ну, я вважаю, ми можемо заглянути всередину», - сказав Мислик. – "Книга існують для того, щоб їх відкривали. Є навіть чорна шкіряна закладка, бачите?»

'A book is meant to be opened. There's even a black leather bookmark, see?' «А, так це закладка!» – вимовив Завідувач Кафедри Невизначених Досліджень, який нервово спостерігав за нею.

'Oh, that's a bookmark, is it?' said the Chair of Indefinite Studies, who had been watching it nervously. Мислик торкнувся книг. Вона була теплою. І вона відкрилася досить легко.

Ponder touched the book. It was warm. And it opened easily enough. Слово"ук" заповнювало простір кожної сторінки.

Every page was covered with 'ook'. «Хороший діалог, але сюжет трохи нуднуватий.»

'Good dialogue, but the plot is a little dull.' «Декан! Я був би вдячний, якби ви, будь ласка, поставилися до цього серйозно!» – сказав Дивакуллі.

'Dean! I'd be obliged if you'd take this seriously, please!' said Ridcully. Він постукав ногою двічі.

He tapped his foot once or twice. «У кого-небудь є ще якісь ідеї?»

'Anyone got any more ideas?' Чарівники переглянулися і знизали плечима.

The wizards stared at one another and shrugged.

'I suppose...' said the Lecturer in Recent Runes.

'Yes, Runes... Arnold, isn't it?' «Гадаю...» – почав Професор Новітнього Рунознавства.

'No, Archchancellor...' « Так, Рунознавцю... тебе Арнольдом кличуть, чи не так?»

'Well, out with it anyway.' «Ні, Архіканцлере...»

'I suppose... I know this sounds ridiculous, but...'

'Go on, man. We're almost all agog.'

'I suppose there's always... Rincewind.'

Ridcully stared at him for a moment.

'Skinny fella? Scruffy beard? Bloody useless wizard?'

Got that box on legs thingy?'

'That's right, Archchancellor. Well done. Er... he was the Deputy Librarian for a while, as I expect you remember.'

'Not really, but do go on,' he said.

'In fact he was here when the Librarian... became the Librarian. And I remember once, when we were watching the Librarian stamping four books all at the same time, he said,

"Amazing, really, when you think he

«Гадаю... Знаю, це звучить безглуздо, але.....»

«Продовжуй. Ми всі тут майже сгораємо від нетерпіння.»

«Гадаю, ми завжди зможемо звернутися до ... Рінсвінда.»

Дивакуллі на хвилину втупився на нього.

«Це такий худий хлопець з неохайною бородою? Чортів нікчемний чарівник з цією коробкою на ніжках?»

«Абсолютно вірно, Архіканцлере. Правильно. Ем..... якийсь час він був заступником бібліотекаря, як ви, напевно, пам'ятаєте.»

«Не зовсім, але продовжуйте», - він промовив.

«Насправді він був тут, коли Бібліотекар... став Бібліотекарем. І я пам'ятаю, як одного разу, коли ми дивилися, як Бібліотекар штампує чотири книги одночасно, він вигукнув:

was born in Ankh-Morpork."

'I'm sure if anyone knows the name of the Librarian it's Rincewind.'

'Well, go and fetch him, then! I suppose you do know where he is, do you?'

'Technically, yes, Archchancellor,' said Ponder quickly.

'But we're not sure quite where the place where he is is, if you follow me.'

Ridcully gave him another stare.

'You see, we think he's on EcksEcksEcksEcks, Archchancellor,' said Ponder.

'EckEcks;'

'EcksEcks, Archchancellor.'

'I thought no one knew where that place was,' said Ridcully.

'Exactly, Archchancellor,' said Ponder.

Sometimes you had to turn facts in several directions until you found the right way to fit them into Ridcully's head.

'What's he doing there?'

"Дивно, дійсно, ніколи не повіриш, що він народився в Анк-Морпорк." Я впевнений, що якщо хто і знає ім'я Бібліотекаря, так це Рінсвінд.»

«Ну так сходіть і приведіть його! Гадаю, Ви знаєте, де він?»

«Формально так, Архіканцлер»,— швидко відповів Мислик.

«Але ми не знаємо точно, де він знаходиться, якщо ви мене розумієте.»

Дивакуллі знову подивився на нього.

«Бачите, Архіканцлере, ми думаємо, що він на ІксІксІксІкс», - додав Мислик.

«ІкІкс»;

«ІксІкс, Архікканцлере.»

«Я думав, ніхто не знає, де це місце», - сказав Дивакуллі.

«Ніхто, Архікканцлере», - підтвердив Мислик.

Іноді вам доводилося перетворювати факти в декілька напрямків, поки ви не знайшли вірний спосіб підігнати їх до голови Дивакуллі.

«Що він там робить?»

«Ми точно не знаємо,

We don't really know, Archchancellor. If you remember, we believe he ended up there after that Agatean business...'

'What did he want to go there for?'

'I don't think he exactly wanted to,' said Ponder.

'Er... we sent him. It was a trivial error in bi-locational thaumaturgy that anyone could make.'

'But you made it, as I recall,' said Ridcully, whose memory could spring nasty surprises like that.

'I am a member of the team, sir,' said Ponder, pointedly.

'Well, if he doesn't want to be there, and we need him here, let's bring him;'

The rest of the sentence was drowned out not by a noise but by a sort of bloom of quietness, which rolled over the wizards and was so oppressive and soft that they couldn't even hear their own heartbeats.

Old Tom, the University's magical and tongueless bell, tolled out 2 a.m. by

Архіканцлере. Якщо ви пам'ятаєте, ми вважаємо, що він опинився там після тієї історії з агатом...»

«Задля чого він хотів туди поїхати?»

«Не думаю, що він цього хотів», - уточнив Мислик.

«Ем... ми послали його. Це була тривіальна помилка в двонаправленій тауматургії, яку міг зробити будь-хто.»

«Але, наскільки я пам'ятаю, це вдалося тобі», - нагадав Дивакуллі, чия пам'ять могла піднести такі неприємні сюрпризи.

«Я член команди», - багатозначно підкреслив Мислик.

«Ну, якщо він не хоче бути там, і потрібен нам тут, то давайте повернемо його.»

Решту вироку заглушив не шум, а розквіт тиші, який оповив чарівників і був настільки гнітючим і м'яким, що вони навіть не могли почути биття власних сердець.

Старий Том, чарівний і без'язичний університетський дзвін, пробив дві години ночі, порушивши

striking the silences.

'Er...- said Ponder. 'It's not as simple as that.'

Ridcully blinked.

'Why not?' he said.

'Bring him back by magic.

We sent him there, we can bring him back.'

'..Er. it'd take months to set it up properly, if you want him back right here,' said Ponder

'If we get it wrong he'll end up arriving in a circle fifty feet wide.'

That's not a problem, is it?

If we keep out of it he can land anywhere.'

'I don't think you quite understand, sir. The signal to noise ratio of any thaumic transfer over an uncertain distance, coupled with the Disc's own spin, will almost certainly result in a practical averaging of the arriving subject over an area of a couple of thousand square feet at least, sir.'

тишу.

«Ем ... – промовив Мислик. «Все не так просто.»

Дивакуллі моргнув.

«А чому б і ні?» – спитав він. – «Повернемо його за допомогою магії. Ми його туди відправили, ми його можемо й повернути .»

«Ем... якщо ви хочете, щоб він повернувся, потрібні місяці, щоб все налагодити», - пояснив Мислик.

«Якщо ми допустимо найменшу неточність в розрахунках, він опиниться в колі шириною в п'ятдесят футів.»

«Це не проблема, чи не так? Якщо ми не будемо втручатися, він може приземлитися де завгодно.»

«Мені здається, ви не зовсім розумієте. Відношення сигналу до шуму будь-якого таумічного перенесення на невизначену відстань в поєднанні з власним обертанням диска майже напевно призведе до практичного усереднення прибуваючого об'єкта на площі принаймні в пару тисяч квадратних футів.»

«Що-що?»

'Say again?' Мислик глибоко зітхнув.

Ponder took a deep breath. «Я маю на увазі, що врешті-решт він стане колом. П'ятдесят футів в ширину.»

'I mean he'll end up arriving as a circle. Fifty feet wide.' «Ах. Значить, після цього він навряд чи поміститься в бібліотеці.»

'Ah. So he probably wouldn't be very good in the Library after that, then.' «Тільки у вигляді дуже великої закладки.»

'Only as a very large bookmark, sir.' «Добре, тоді все залежить тільки від географії. Хто у нас знає хоча б що-небудь про географію?»

'All right, then, it's down to sheer geography. Who've we got who knows anything about geography?' Шахтарі вилізли з вертикальної шахти, як мурахи з палаючого гнізда. Знизу пролунали глухі удари, і в якийсь момент капелюх Фігасобі злетів в повітря, кілька разів перекинувся і впав назад.

The miners emerged from the vertical shaft like ants leaving a burning nest. There were thumps and thuds from below, and at one point Strewth's hat shot up into the air, turned over a few times and dropped back. На деякий час запанувала тиша, а потім, осколки раковини, відкололися немов від курчати, що нещодавно вилупилося, загадкова істота вибралася з шахти та ...

There was silence for a while and then, bits cracking off it like errant pieces of shell on a newly hatched chick, the thing pulled itself out of the shaft and... ... озирнулася навкруги.

... looked around it. Рудокопи, ховаючись за кущами і сараями, були в цьому абсолютно впевнені, хоча у чудовиська не було видимих очей.

The miners, crouched behind various bushes and sheds, were quite certain of this, even though the monster had no Воно повернулося, його сотні

visible eyes.

It turned, its hundreds of little legs moving rather stiffly, as if they'd spent too much time buried in the ground.

Then, weaving slightly, it set off.

And far away in the shimmering red desert, the man in the pointy hat climbed carefully out of his hole.

He held in both hands a bowl made of bark.

It contained... lots of vitamins, valuable protein and essential fats.

See? No mention of wriggling at all.

A fire was smouldering a little way away.

He put the bowl down carefully and picked up a large stick, stood quietly for a moment and then suddenly began to hop around the fire, smacking the ground with the stick and shouting, 'Hah!'

When the ground had been subdued to his apparent satisfaction he whacked

маленьких ніжок рухалися досить незграбно, як ніби вони провели занадто багато часу, зарившись в землю.

Потім, злегка погойдуючись, істота рушила геть.

І далеко в мерехтливій червоній пустелі людина в гостроверхому капелюсі обережно вибралася зі своєї нори.

В обох руках він тримав посудину з кори.

Посудина містила... багато вітамінів, цінних білків і незамінних жирів.

Бачиш? Ніяких слідів про те, що в ній щось звивалося.

Неподалік тліло багаття.

Він обережно поставив миску, взяв велику палицю, постояв трохи, а потім раптом почав стрибати навколо багаття, шльопаючи палицею по землі і викрикуючи: "Ха!»

Коли земля була приборкана до його явного задоволення, він вдарив по куцах, як ніби вони особисто образили його, а також по парі дерев.

at the bushes as if they had personally offended him, and bashed a couple of trees as well.

Finally he advanced on a couple of flat rocks, lifted up each one in turn, averted his eyes, shouted, 'Hah!' again and flailed blindly at the ground beneath.

The landscape having been acceptably pacified, he sat down to eat his supper before it escaped.

It tasted a little like chicken. When you are hungry enough, practically anything can.

And eyes watched him from the nearby water-hole.

They were not the tiny eyes of the swarming beetles and tadpoles that made a careful examination of every handful he drank a vital gastronomic precaution.

These were far older eyes, and currently without any physical component.

For weeks a man whose ability to find water was limited to checking if his feet were wet had survived in this oven-ready country by falling into waterholes.

Нарешті він підійшов до двох плоских каменів, підняв кожен по черзі, відводив погляд і з криком: "Ха" - і знову сліпо молотив по черзі каміннями по землі.

Утихомиривши таким чином навколишню місцевість, він сів вечеряти, поки вечеря не втікла.

На смак вечеря трохи нагадувала курку. Коли ви досить голодні, практично все нагадує.

І очі стежили за ним з найближчої водойми.

Це були не крихітні очі жуків та пуголовків, що рояться у водоймі, що робили ретельний огляд кожної порції води, яку він випивав, і необхідною гастрономічною обережністю.

Це були набагато старіші очі, і наразі без будь-якої фізичної складової.

Протягом багатьох тижнів людина, чия здатність знаходити воду обмежувалася перевіркою, чи не промокли у нього ноги, виживав в цій пекельно спекотній країні, падаючи в артезіанські колодязі. Людина, яка вважала павуків нешкідливими

A man who thought of spiders as harmless little creatures had experienced only a couple of nasty shocks when, by now, this approach should have left him with arms the size of beer barrels that glowed in the dark.

The man had even hit the seashore once and paddled in a little way to look at the pretty blue jellyfish, and it was all the watcher could do to see that he got a mere light sting which ceased to be agonizing after only a few days.

The waterhole bubbled and the ground trembled as if, despite the cloudless sky, there was a storm somewhere.

Now it was three o'clock in the morning.

Ridcully was good at doing without other people's sleep.

Unseen University was much bigger on the inside.

Thousands of years as the leading establishment of practical magic in a world where dimensions were largely a matter of chance in any case had left it

маленькими створіннями, зазнала всього пару неприємних потрясінь, коли до цього часу таке наближення мало залишити його з руками розміром з пивні бочки, які світилися в темряві. Цей чоловік одного разу опинившись на березі моря, трохи відплив від нього на шлюпці, щоб подивитися на симпатичну блакитну медузу, і все, що залишалося спостерігачу, - це побачити, що він отримав легкий опік, що перестав бути болісним всього через кілька днів.

Вода в водоймі пузирилася, а земля тремтіла, немов, незважаючи на безхмарне небо, десь вирувала буря.

Шла третя година ночі.

Дивакуллі добре вмів розпорятися отсутствием сна других людей.

Небаченний Університет був набагато більше всередині.

Тисячі років в якості провідної установи з вивчення практичної магії у світі, де габарити були в основному випадковими, залишили його опуклим в місцях, де у нього цих

bulging in places where it shouldn't have places. місць не повинно бути.

There were rooms containing rooms which, if you entered them, turned out to contain the room you'd started with, which can be a problem if you are in a conga line. Були кімнати, що містять всередині іншу кімнату, яка, якщо ви ввійшли до неї, виявилось, що містить кімнату, з якою ви почали, що може бути проблемою, якщо ви перебуваєте в хороводі.

And because it was so big it could afford to have an almost unlimited number of staff on the premises. І тому, що він був настільки великим, Небачений Університет міг дозволити собі мати майже необмежену кількість персоналу в приміщенні. Термін перебування на посаді є автоматичним або, точніше, не існує.

Tenure was automatic or, more accurately, non-existent. Ви знаходили порожню кімнату,

You found an empty room, turned up for meals as usual, and generally no one noticed, although if you were unfortunate you might attract students. з'являлися на вечерю, як завжди, і зазвичай ніхто цього не помічав, хоча, якщо вам не пощастило, ви могли привернути увагу студентів.

And if you looked hard enough in some of the outlying regions of the University, you could find an expert on anything. І якщо гарненько пошукати в деяких віддалених районах Університету, то можна знайти експерта в чому завгодно.

You could even find an expert on finding an expert.. Ви навіть можете знайти експерта з пошуку експерта.

The Professor of Recondite Architecture and Origami Map Folding had been woken up been introduced to Прокинувся Професор Архітектури і Складання Карт Оригамі, його представили Архіканцлеру, який ніколи раніше

the Archchancellor, who had never set eyes on him before, and had produced a map of the University which would probably be accurate for the next few days and looked rather like a chrysanthemum in the act of exploding

Finally, the wizards reached a door and Ridcully glared at the brass plate on it as if it had just been cheeky to him.

' "Egregious Professor of Cruel and Unusual Geography",' he said. 'This looks like the one.'

'We must have walked miles,' said the Dean, leaning against the wall.

'I don't recognize any of this.'

Ridcully glanced around.

The walls were stone but had at some time been painted in that very special institutional green that you get when an almost-finished cup of coffee is left standing for a couple of weeks.

There was a board covered in balding and darker green felt on which had been optimistically thumbtacked the word 'Notices'.

But from the looks of it there had never been any notices and never would

його не бачив.

Професор приніс карту університету, яка, ймовірно, буде точною протягом наступних декількох днів і буде схожа на хризантему в момент вибуху.

Нарешті чарівники дісталися до дверей, і Дивакуллі втупився на мідну табличку так, немов вона тільки що йому нагрубилла.

«Яскравий Професор Жорстокої і Незвичайної Географії», - прочитав він. «Схоже це він.»

«Ми, мабуть, пройшли багато миль», - промовив декан, притулившись до стіни. – «Я нічого не впізнаю.»

Дивакуллі глянув навколо.

Стіни були кам'яними, але колись були пофарбовані в той особливий зелений колір, який буває, коли на пару тижнів залишають майже допиту чашку кави.

Там була дошка оголошень, покрита лисіючим темно-зеленим фетром, на якій оптимістично було приколото слово "Оголошення".

Але, судячи з усього, ніяких

be, ever.

There was a smell of ancient dinners.

Ridcully shrugged, and knocked on the door.

'I don't remember him,' said the Lecturer in Recent Runes.

'I think I do,' said the Dean.

'Not a very promising boy. Had ears. Don't often see him around, though. Always has a suntan.

Odd, that.'

'He's on the staff. If anyone knows anything about geography, he's our man.' Ridcully knocked again.

'Perhaps he's out,' said the Dean.

That's where you mostly get geography, outside.'

Ridcully pointed to a little wooden device by the door. There was one outside every wizard's study.

It consisted of a little sliding panel in a frame. Currently it was revealing the word ' IN ' and, presumably, was covering the word ' OUT ', although you could never be sure with some wizards.

The Dean tried to slide the panel. It refused to budge.

оголошень не було і ніколи не буде.

Ніколи.

Пахло старовинними обідами.

Дивакуллі знизав плечима і постукав у двері.

«Я його не пам'ятаю», - сказав Професор Новітнього Рунознавства.

«Думаю, я пам'ятаю», - відповів декан. – «Не дуже багатообіцяючий хлопчик. Він вмів слухати. Хоча нечасто його бачу. Завжди він загорілий. Дивно, це.»

«Він у штаті. Якщо хто і розбирається в географії, так це він.»

Дивакуллі постукав ще раз.

«Може бути, він вийшов», - припустив декан. – «Там же в основному географія, зовні.»

Дивакуллі вказав на маленький дерев'яний пристрій біля дверей, яка була біля входу в кабінет кожного чарівника.

Вона складалася з маленької ковзної панелі в рамі. Наразі вона показувала слово "ВХІД" і, мабуть, прикривав слово "ВИХІД", хоча з деякими чарівниками ніколи не можна бути впевненим.

Декан спробував зрушити

'He must come out sometimes,' said the Senior Wrangler. 'Besides, sensible men should be in bed at three a.m.' 'Yes, indeed,' said the Dean meaningfully. Ridcully thumped on the door. 'I demand that you open up!' he shouted. I am the Master of this College!

The door moved under the blow, but not very much. It was blocked by what turned out to be, after some strenuous shoving by all the wizards, an enormous pile of paperwork. The Dean picked up a yellowing piece of paper. This is the memo saying I've been appointed as Dean!' he said. 'That was years ago!' 'Surely he must come out some' said the Senior Wrangler. 'Oh dear...'

The same thought had occurred to the other wizards, too. 'Remember poor old Wally Sluwer?' murmured the Chair of Indefinite

панель. Вона не піддавалася. «Він повинен іноді виходити», – сказав Головний Мислитель. – «Хоча, розумні люди повинні бути в ліжку о третій годині ночі.» «Так, звичайно», - багатозначно додав декан Дивакуллі забив у двері. «Я вимагаю, щоб ви відкрили!» – закричав він. «Я – глава цього університету!» Двері ворухнулися від удару, але не дуже сильно. Вони були забарекадовані величезною купою документів, як виявилось після декількох напружених поштовхів всіх чарівників. Декан підняв пожовклий листок паперу. «Це наказ, в якому говориться, що я призначений деканом!» – оголосив він. – «Це було багато років тому!» «Звичайно, він повинен якимось виходити», - сказав Головний Мислитель. – «О боже...» Іншим чарівникам спало на думку теж саме «Пам'ятаєте бідолаху Воллі

Studies, looking around in some trepidation. Служера?»- пробурмотів Завидувач кафедри Невизначених Досліджень, дещо тремтячи озираючись навкруги.

'Three years of tutorials post mortem.' – «Три роки занять після смерті.»

'Well, the students did say he was a bit quiet,' said Ridcully. He sniffed. «Ну, студенти говорили, що він був трохи тихий», - пояснив Дивакуллі і принохався. – «Тут погано не пахне. Насправді, запах тут досить свіжий, приємно солоний. Еге ж...»

really. Pleasantly salty. Aha...'

There was bright light under a door at the other end of the crowded and dusty room, and the wizards could hear a gentle splashing. З'явилося яскраве світло під дверима на іншому кінці переповненої і пильної кімнати, і чарівники почули ніжне хлюпання.

'Bath night. Good man,' said Ridcully. «Приймає ванну. Молодчина», -

'Well, we don't have to disturb him.' відмітив Дивакуллі. – «Ну, ми не повинні його турбувати.»

He peered at the titles of the books that lined the room. Він вдивився в назви книг, що заповнювали кімнату.

'Bound to be a lot about EcksEcksEcksEcks somewhere here,' he added, pulling out a volume at random. «Десь тут повинно бути багато про ІксІксІксІкс», - додав він, навмання витягуючи том.

'Come along. One man, one book each.' «Підключайтеся. Кожна людина, по одній книзі.»

'Can we at least send out for some breakfast?' grumbled the Dean. «Ми можемо хоча б послати за сніданком?»- пробурчав декан.

'Far too early for breakfast,' said Ridcully. «Занадто рано для сніданку», - відповів Дивакуллі.

'Well, some supper, then?' «Ну, тоді щодо вечері?»

Too late for supper.' «Занадто пізно для вечері.»

The Chair of Indefinite Studies took in the rest of the room.

A lizard scuttled across the wall and disappeared.

'Bit of a mess in here, isn't there?' he said, glaring at the place where the lizard had been. 'Everything's very dusty. What's in all those boxes?'

'Says "Rocks" on this side,' said the Dean. 'Makes sense. If you're going to study the outdoors, do it in the warm.'

'But what about all the fishing nets and coconuts?'

The Dean had to agree the point.

The study was a mess, even by the extremely expansive standards of wizardry.

Boxes of dusty rocks occupied the little space that wasn't covered with books and paper.

They had been variously labelled, with inscriptions like 'Rocks from Lower Down', 'Other Rocks', 'Curious Rocks' and 'Probably Not Rocks'.

Further boxes, to Ponder's rising interest, were marked 'Remarkable Bones', 'Bones' and 'Dull Bones'.

Завідувач кафедри Невизначених Досліджень оглянув іншу частину кімнати. По стіні пробігла ящірка і зникла.

«Тут трохи безлад, чи не так?»- сказав він, дивлячись на те місце, де тільки що була ящірка. – «Все дуже пильне. Що у всіх цих коробках?»

«Тут написано "Зразки порід"», - відповів декан. – «В цьому є сенс. Якщо ви збираєтеся вивчати зовнішній світ, то робіть це в теплі.»

«А як же рибальські мережі і кокоси?»

Декан змушений був погодитися.

У кабінеті панував безлад, навіть за надзвичайно широким стандартам чарівництва.

Ящики з курними каменями займали невеликий простір, не покриті книгами і папером.

Вони по-різному марковані, з написами на ярликах “Скелі з Нижчого Вниз”, “Інші Скелі”, “Цікаві Скелі” та “Можливо Не Скелі”.

Далі коробки, до зростаючого інтересу Мислика, були позначені "Чудові Кістки", "Кістки" і "Тупі Кістки".